T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

YUSUF EL-KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN BANKACILIK İŞLEMLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Burhan GÜZEL
19949027

Danışman
Prof. Dr. Metin YİĞİT

Diyarbakır 2021

T.C.
Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
İslam Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

YUSUF EL-KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN BANKACILIK İŞLEMLERİNE DAİR GÖRÜŞLERİ

Burhan GÜZEL
19949027

Danışman
Prof. Dr. Metin YİĞİT

Diyarbakır 2021

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in Bankacılık İşlemlerine Dair Görüşleri" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

12/07/2021

Burhan GÜZEL

ÖNSÖZ

Asrımızda teknolojinin gelişmesi ile hayatın pek çok alanında kolaylıklar sağlanmıştır. Fakat bu kolaylıklar beraberinde İslam hukuku ile ilgili bir takım güncel meseleleri de beraberinde getirmiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra İslam âlimleri kendi dönemlerinde ortaya çıkmış olan meselelere çözüm yolu bulmak için çaba harcamışlardır. Günümüzdeki İslam âlimleri de asrımızda ortaya çıkmış sorunları çözebilmek için çaba sarf etmektedirler.

Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç başta kendi ülkeleri olmak üzere bütün İslam âleminin önemli ilim adamlarıdır. Bu iki âlim her ne kadar İslam hukuku alanında ön plana çıkmış olsalar da diğer dini ilimler alanında da temayüz etmiş önemli şahsiyetlerdir.

Müslümanlar gündelik hayatta karşılaşmış oldukları birtakım sorunlar karşısında bu iki İslam âliminin görüşleriyle çözüm yolu bulmaktadır. Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in küçük yaşlardan itibaren dini ilimler alanında kendilerini iyi yetiştirmeleri ve elde ettikleri sağlam birikim ile çok geniş bir coğrafyada ilgi ile takip edilmelerine katkı sağlamıştır.

Tez çalışması esnasında bilgi ve tecrübeleriyle kendisinden çok istifade ettiğim danışman hocam Prof. Dr. Metin YİĞİT'e, yüksek lisans döneminde kendilerinden çokça istifa ettiğim İslam hukuku anabilim dalının hocalarına, Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesinin çalışanlarına ve son olarak da maddi ve manevi olarak her daim yanımda hissettiğim değerli aileme en kalbi şükranlarımı sunarım.

Burhan GÜZEL

ÖZET

Toplumu oluşturan kurumlar arasında ekonomi, eğitim, sağlık vb. kurumlar gelmektedir. Ekonomi deyince de birtakım insanların zihninde kendisine finans sektöründe yer bulmuş olan banka gelmektedir. Banka, gün geçtikçe önemini artıran iktisadi bir kurumdur. Banka hem modern toplumları hem de İslam toplumlarının ekonomik yapısını oluşturan finans kuruluşlarının başında gelmektedir. Bu kurum diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gelişimini ilerletmektedir. İnsanlar banka kelimesini işittikleri zaman ise zihinlerinde canlanan kavramlar arasında faiz de gelebilmektedir.

Bankalar geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığı olarak sınıflandırılabilir. Geleneksel bankacılıkta, oranı önceden belirlenmiş faiz karşılığında mudilerden toplanan mevduatlar, bankanın belirlediği faiz oranı üzerinden, fon ihtiyacı olanlara kredi şeklinde kullandırılmaktadır. Katılım bankacılığını, geleneksel bankacılıktan ayıran en önemli husus, faiz yerine katılım payı sağlamasıdır. Geleneksel bankaların yürütmüş olduğu birtakım işlemlerde faiz bulunduğu için bu işlemlerin İslam hukuku açısından birtakım sakıncaları bulunmaktadır. İşlemlerini İslam hukukunun belirttiği sınırlar dâhilinde yürüten katılım bankalarının işlemlerinde ise İslam hukuku açısından herhangi bir sakınca görülmemektedir.

Günümüzde katılım bankalarının İslam hukukuna riayet edecek şekilde işlemlerini yürütmeleri dini hassasiyete sahip kimselerin önemli bir kısmının katılım bankalarına yönelmesi sonucunu doğurmuştur. Bu durum da konunun önemini artıran faktörler arasındadır. Biz de bu alanda görüş belirtmiş iki büyük âlimin görüşlerini derlemek istedik. Bu çalışma bir giriş, üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Birinci bölümde Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in hayatları ve eserleri üzerinde kısaca durduk. İkinci bölümde Bankanın tarihsel gelişimi, katılım bankacılığının ortaya çıkması, katılım bankasının fon toplaması üzerinde durduk. Üçüncü bölümde Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in bankalar ile ilgili

kendilerine yöneltilen sorular karşısında vermiş oldukları cevaplar yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise konunun umumi bir değerlendirmesi yapılarak çalışma tamamlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Fıkıh, Banka, Faiz, Karâdâvî, Günenç.

ABSTRACT

The basic institutions that make up the society come from economy, education and health.When it comes to economy, the first thing that comes to mind is the bank.Banking is an economic concept that has been increasing its importance continuously from the earliest times to the present.The Bank is one of the financial institutions that form the economic structure of both modern societies and Islamic societies.This concept increases its importance and improves its development in our country as in other countries.When people hear the word Bank, interest first comes to mind in their minds.Banks can be classified from various angles.One of these classifications is the traditional banks that carry out their transactions on the basis of interest and participation banks that avoid interest-bearing transactions in their transactions.Since there is interest in some transactions carried out by traditional banks, these transactions have some drawbacks in terms of Islamic law.There is no harm in terms of Islamic law in the transactions of participation banks that carry out their transactions within the limits specified by Islamic law.However, if participation banks go beyond the limits specified by Islamic law in their transactions, these transactions will not be permissible.

Today, the fact that participation banks carry out their transactions in accordance with Islamic law has led to the fact that a significant part of people with religious sensitivities turn to participation banks. This situation is among the factors that increase the importance of the subject. We wanted to compile the opinions of two great scholars who expressed their opinions in this field. This study consists of an introduction, three chapters and a conclusion. In the first part, we briefly focused on the lives and works of Yusuf al-Qaradawi and Halil Günenç. In the second part, we focused on the historical development of the Bank, the emergence of participation banking, and the fundraising of the participation bank. In the third chapter, the answers given by Yusuf al-Qaradawi and Halil Günenç to the questions directed to them about banks are included. In the conclusion part, a general evaluation of the subject was made and the study was completed.

Keywords

Fiqh, bank, interest, Qaradawi, Günenç.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ ..... **I**

ÖZET ..... **II**

ABSTRACT ..... **IV**

İÇİNDEKİLER ..... **VI**

ŞEKİLLER ..... **X**

KISALTMALAR ..... **XI**

GİRİŞ **1**

I. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÇALIŞMANIN KONUSU **2**

II. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ **3**

BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN HAYATLARI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

1.1. YUSUF El-KARÂDÂVÎ'NİN HAYATI VE İLMİ ÇALIŞMALARI **4**

1.1.1. Hayatı 4

1.1.2. Resmi Olarak Yaptığı Görevler 5

1.1.3. Kazandığı Ödüller 6

1.1.4. Bulunduğu Kurum Üyelikleri 6

1.1.5. Etkilendiği Kişiler 7

1.1.6. Çalışmalarının Yayınlandığı Mecralar 8

1.1.7. Eserleri 9

1.1.7.1. Genel Olarak İslam Dini İle İlgili Eserleri 9

1.1.7.2. Kur'ân, Sünnet, Fıkıh, İnanç Alanı ile İlgili Eserleri 9

1.1.7.3. Biyografi Türünde Eserleri 10

1.1.7.4. Eğitim ve Davet Alanı ile İlgili Eserleri 10

1.1.8. Katıldığı Konferans ve Sempozyumları 11

1.1.9. İlmi Metodu 11

1.2. HALİL GÜNENÇ'İN HAYATI VE İLMİ ÇALIŞMALARI **13**

1.2.1. Hayatı 13

1.2.2. İlmi Çalışmaları 14
1.2.3. İlmi Hizmetleri 16
1.2.3.1. Fahri Hizmetleri 16
1.2.3.2. Resmi Hizmetleri 18
1.2.4. Kurum Üyelikleri 20
1.2.5. İlmi Alanda Gerçekleştirdiği Diğer Faaliyetler 20
1.2.6. Eserleri 21
1.2.6.1. Telif Eserleri 21
1.2.6.1.1. Günümüz Meselelerine Fetvalar 21
1.2.6.1.2. Büyük Şafiî İlmihali 21
1.2.6.1.3. Şafiîler İçin Namaz Kitabı 21
1.2.6.1.4. Şafii Cep İlmihali 21
1.2.6.1.5. El-Müntehabâtü'l-Fıkhiyyetü'l-Muasıra 21
1.2.6.1.6. Buhûs ve Ârâ Fıkhiyye 21
1.2.6.1.7. Hâşiyetü Halîl ala Medâriki't-Tenzil ve Hakâikı't-Te'vil 22
1.2.6.1.8. İslam'da Ticâret 22
1.2.6.1.9. Celaleyn'den Tefsir Notları 22
1.2.6.1.10. İslamın Sesi 22
1.2.6.1.11. El-Mevsûatü'l-Fıkhiyye el-Müyessera 22
1.2.6.1.12. İslami Düşünceler 22
1.2.6.2. Tercüme Ettiği Eserler 23
1.2.6.2.1. Zülfikâr 23
1.2.6.2.2. Kırk Hadis 23
1.2.6.2.3. Tenviru'l Kulûb 23
1.2.6.2.4. Reidü'ş-Şebal 23
1.2.6.2.5. İslam Davetçilerine 23
1.2.6.2.7. Allah Resulü Hz. Muhammed 23

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞININ DOĞUŞU

2.1.BANKA KAVRAMI 24
2.2.BANKANIN TARİHSEL GELİŞİMİ 25
2.2.1. Anadolu'da Bankacılığın Tarihsel Dönemi 26

2.2.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 26
2.2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık 27
2.2.1.2.1. 1923-1944 27
2.2.1.2.2. 1944-1960 28
2.2.1.2.3. 1980 Sonrası 29
2.3.KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI 29
2.3.1. Faizsiz Bankacılık Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 30
2.3.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri 33
2.3.2.1. Dini Sebepler 33
2.3.2.2. Ekonomik Sebepler 34
2.3.2.3. Sosyal Sebepler 35
2.4.KATILIM BANKALARINDA FONLAMA YÖNETİMİ 36
2.4.1. Fon Toplama Yöntemleri 36
2.4.1.1. Cari Hesaplar 37
2.4.1.2. Tasarruf Hesabı 37
2.4.1.3. Katılım (Kâr-Zarar) Hesapları 38
2.4.2. Fon Kullandırma Yöntemleri 39
2.4.2.1. Murâbaha 39
2.4.2.2. Müşareke 40
2.4.2.3. Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı) 41
2.4.2.4. İcâre (Finansal Kiralama) 42
2.4.2.5. Selem 43
2.4.2.6. Karz-ı Hasen 44
2.4.2.7. Istısnâ 46
2.4.2.8. Sukûk 46
2.4.2.9. Teverruk 47
2.4.2.9. Komodite 48

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN GÖRÜŞLERİ

3.1.GİRİŞ 49
3.1.1. Ekonomi 49
3.1.2. Sigorta 52

3.1.3. Borsa 54
3.2.YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN AYNI KONU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ 58
3.2.1. Kredi Kartı Kullanımı 58
3.2.2. Murâbaha 60
3.3.YUSUF EL- KARÂDÂVÎ'NİN GÖRÜŞLERİ 62
3.3.1. Borcun Geciktirilmesi Durumunda Borçluya Verilecek Ceza 62
3.3.2. Bankalarda Çalışmak 63
3.3.3. Bankaların Hesap Sahiplerine Vermiş Olduğu Faiz 64
3.3.4. Bankadan Alınan Kârlar 65
3.3.5. Bankadan Faizli Kredi İle Ev Almak 66
3.3.6. Günümüzde Mevcut Banknotlarda (Kâğıt Parada) Faiz Düşünülebilir Mi? .. 67
3.3.7. Teverruk 67
3.3.8. Bankalar Arasında Döviz Alım-Satımında Hemen Teslim Alma Hususu 68
3.3.9. İslami Bankalarla Muamele Yapmak 69
3.4.HALİL GÜNENÇ'İN GÖRÜŞLERİ 70
3.4.1. Borcun Geç Ödenmesiyle Oluşan Değer Kaybının Tazmini 70
3.4.2. Leasing (Finansal Kiralama) 71
3.4.3. Avrupa Bankalarına Para Yatırmak 72
3.4.4. Çek Ve Senet 73
3.4.5. Kredi Kartları İle Altın Ve Gümüş Satışı 74
3.4.6. Teminat Mektubu 75
3.4.7. Mudârebe 76
3.4.8. Müşâreke 78
3.4.9. Selem 79
3.4.10. Istısnâ 81
3.4.11. Komondite 81
3.4.12. Sukûk 82
3.4.13. Karz-ı Hasen 83
SONUÇ 85
KAYNAKÇA 87

ŞEKİLLER

Sayfa No.

Şekil 1 : 39
Şekil 2: 41
Şekil 3: 42
Şekil 4: 44
Şekil 5: 47

KISALTMALAR

bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren/ler
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Hz.	Hazreti
No.	Numara
nşr.	neşreden
s.	Sayfa
S.	Sayı
s.a.v.	Sallallahu aleyhi vessellem
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
ty.	Tarih yok
vb.	Ve benzeri
v.d.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren insanlar başta fizyolojik ihtiyaçlar olmak üzere diğer ihtiyaçlarını da giderebilmek için başka insanlara ihtiyaç duymuştur. Bu da insanların bir arada yaşamaları sonucunu doğurmuştur. İlk dönemlerde insanlar ihtiyaç duydukları ürünü alabilmek için takas yöntemini kullanmışlardır. Sonraki dönemlerde ise takas usulü insanların ihtiyaçlarını karşılama hususunda yetersiz kalmıştır. Zira insanlar ihtiyaç duydukları bir ürünü alabilmek için ihtiyaç duydukları başka bir ürünü verme durumunu yaşayabilir. Ya da ihtiyaç duymadıkları ürünü istedikleri zaman başkasına devredememe gibi sorunlar ile karşılaşabilir. Bu gibi sebepler paranın doğuşuna zemin hazırlamıştır.[1] Zaman içerisinde paranın pek çok alanda kullanılmasından dolayı insanlar daha fazla kazanmak için parayı bir yatırım aracı olarak dönüştürme yoluna gitmiştir. Bu yol da insanları banka açma sonucunu ortaya çıkarmıştır.

İslam dini insanların dünya ve ahirette mutlu olabilmeleri amacıyla inanç, ibadet, ahlak ve muamelat alanlarında birtakım kurallar koymuştur. İslam dininin insanlar için koymuş olduğu kuralardan bir tanesi de faizden uzak durmalarını emretmesidir. İslam dini bu yasağın üzerinde ayet ve hadislerde çokça durmuştur. Sonraki dönemlerde de bu yasağın ehemmiyetine binaen İslam âlimleri de yazmış oldukları eserlerde bu yasağa değinmişlerdir. İnsanların bu yasaktan kaçınmaları gerekliliği üzerinde azami derecede durmuşlardır. Faiz yasağından ötürü Müslümanlar ekonomi alanında para ihtiyacını giderme hususunda birtakım sıkıntılar yaşamışlardır. İslam dininin faizi haram kılmasından dolayı zamanla Müslümanlar işlemlerini faiz esasına dayanarak yürüten finans kurumlarından finans ihtiyacını gidememişlerdir. Bundan dolayı ekonomi alanında Müslüman olmayanlara göre geri planda kalmışlardır. Sonraki dönemlerde Müslümanların bu problemine çözüm bulmak amacıyla işlemlerini faizsiz şekilde yürüten finans kurumları kurulmaya başlanmıştır.

[1] Sabri Orman, *Modern İktisat Literatüründe Para, Faiz ve İslâm*, (İstanbul, İsav Yayınları, 2015), 12-13.

Çağımızda insanlar ya kendi rızaları ile ya da zorunlu olarak finans kurumlarında işlem yürütmektedirler. Bu da finans kurumlarının ekonomi alanında çok önemli bir konumu bulunduğunu gözler önüne sermektedir. Finans kurumları da müşteri memnuniyeti sağlama adına müşterilerine pek çok kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin insanlar birbirlerine EFT yolu ile rahatlıkla para gönderebilmekte, kurumlara borçlarını ödeyebilmekte bankaya talimat vererek bütün faturalarını otomatik olarak her ay düzenli olarak ödeyebilmektedir.

İslam âlimleri de finans kurumlarının insanlara yapmış oldukları bu hizmetlerin sonucunda insanların hayatlarında birtakım kolaylıkların meydana geldiğini görmüşlerdir. Bu kurumların işlemlerinden bir kısmının faize dayandığını bir kısmının ise faiz esasına dayanmadığını gözlemlemişlerdir. Önceki dönemlerde bu kurumlar ile hangi işlemlerin yapılabileceğini hangi işlemlerden ise uzak kalınması gerektiği yönünde görüş belirtmişlerdir.[2] Sonraki dönemlerde de Müslümanlar İslam'ın özüne aykırı işlem yapmayan finans kurumları kurma yoluna gitmişlerdir. İslami bankacılık adıyla da bu kurumlar açmışlardır. Ülkemizde bu tür bankalar katılım bankası adı altında işlemlerini yürütmektedir. Bu tür bankaları diğer bankalardan ayıran en önemli özellik bu bankaların muamelelerini yürütürken faize yer vermemeleri ve İslam dinine göre caiz olan işlemleri yapmalarıdır.

I. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÇALIŞMANIN KONUSU

Özellikle son dönemlerde dünyada meydana gelen değişimler karşısında İslam hukukçularının belirtecekleri görüşler Müslümanları alakadar etmektedir. Çünkü İslam hukukçularının günümüzde nasların nasıl anlaşılması gerektiği, hakkında nas bulunmayan olaylarda nasıl bir yol izleneceği, günümüzde ortaya çıkmış birtakım problemler karşısında takınacakları tavır Müslümanlar açısından çok büyük önem arz etmektedir. Günümüzde ortaya çıkan problemler tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde bulunan insanlarında kafasında soru işaretleri bırakmaktadır.

Halil Günenç ve Yusuf el-Karâdâvî çağımızda yaşamış iki önemli âlimdir. Bu iki âlim görüşleriyle günümüzde var olan problemlere ışık tutmaktadırlar. Yusuf el-

[2] M. Ahmet Ez-Zerkâ - A. Muhammed Abdülaziz en-Neccar**,** *İslâm Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*, çev. Hayrettin Karaman, (İstanbul: İz Yayıncılık, 2011), 26.

Karâdâvî'nin fıkıh, hadis, İslâm ekonomisi ve faizsiz bankacılık gibi birçok alanda eseri mevcuttur. Bu eserleri de pek çok dile tercüme edilmiştir. Aynı şekilde Halil Günenç'in Türkçe ve Arapça eserleri mevcuttur. Bu çalışmada özellikle ülkemizde görüşlerine değer verilen Halil Günenç ve dünyanın birçok bölgesinde olduğu gibi ülkemizde de görüşlerine başvurulan Yusuf el-Karâdâvî'nin görüşlerine yer verilecektir. Her iki âlimin eserlerini inceledikten sonra Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'i bütün yönleriyle ele almak konumuzun sınırlarını zorlayacağından, bizde Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in hayatı, ilmî kişiliği, eserleri, bankacılık işlemleriyle ilgili bazı görüşlerini ele almakla çalışmamızı sınırlandırdık. Diğer bir sınırlandırma ise üçüncü bölümde iktisadi işlemler ile ilgili bir takım konularda her ikisinin görüşleri, bir takım konularda ise sadece Yusuf el-Karâdâvî, bir takım konularda ise sadece Halil Günenç'in görüşleri aktarılarak yapılmıştır.

II. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın birinci bölümünde Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç hakkında yazılan kitap, haber kaynakları, makale ve dergilerden yararlanarak her iki âlimin genel hatlarıyla hayatlarını ve ilmi çalışmalarını hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde ise ilk başta genel olarak banka üzerine daha sonra ise bankanın bir çeşidi olan katılım bankaları hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler bu alan ile ilgili yazılmış kitap, makale ve tezler incelendikten sonra konumuz ile ilgili bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in bankaların yaptığı birtakım işlemler ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde genel olarak Yusuf el-Karâdâvî'nin görüşleri el-Karâdâvî'nin "Çağdaş Meselelere Fetvalar" isimli eserinden, Halil Günenç'in görüşleri ise Günenç'in "Günümüz Meselelerine Fetvalar" isimli eserinden alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN HAYATLARI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

Bu başlık altında inceleme konumuza esas teşkil eden âlimlerin biyografilerine kısaca temas edilecektir.

1.1. YUSUF El-KARÂDÂVÎ'NİN HAYATI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

1.1.1. Hayatı

Tam adı Ebû Muhammed Yusuf b. Abdullah el-Karâdâvî olan Yusuf el-Karâdâvî, 9 Eylül 1926 yılında Mısır'ın Garbiye iline bağlı Saft Turab adındaki küçük ve fakir bir köyde doğmuştur. Yusuf el-Karâdâvî henüz yeni yürümeye başlamışken babasını kaybetmiştir. Babasının vefatından sonra da bakımını amcası üstlenmiştir.

Yusuf el-Karâdâvî küçük yaşlarda iken İslami ilimlere merak duymaya başlamıştır. Bu çerçevede 9-10 yaşlarında iken de Kur'an-ı kerimi ezberlemiştir.[3]

Karâdâvî ilköğretim ve ortaöğretimdeki eğitimini tamamlamak için Mısır'ın kuzeyindeki Tanta şehrine gitmiştir. Burada Tanta Din Mektebine kayıt olmuş ve eğitimini bu mektepte sürdürmüştür. Eğitim hayatını sürdürürken Müslüman Kardeşler (İhvân-ı Müslimîn) adlı teşkilatın kurucusu olan Hasan el-Benna ile tanışmıştır. Dolayısıyla da Müslüman Kardeşler ile de yakın ilişkilerde bulunmuştur. Bu ilişkisinden dolayı da 1949 yılında tutuklanmıştır. Ancak bu sıkıntılı sürece rağmen ortaöğretimini başarılı bir şekilde tamamlamıştır.

Karâdâvî daha sonra üniversite eğitimine devam etmek için Mısır'ın başkentinde bulunan Kahire'deki el-Ezher Üniversitesine bağlı Usuli'd-dîn

[3] Abdülazîz ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, (Kahire: Mektebetul Alem 2004), 1/19.

Fakültesine kaydolmuştur. 1952-1953 yıllarında yine Usuli'd-dîn Fakültesinde yüksek lisans eğitimini 180 öğrenci arasından birinci olarak tamamlamıştır.

1954 yılına gelindiğinde ise tekrardan hapse girmiştir. Ancak bu gibi problemler Yusuf el-Karâdâvî'nin eğitimine devam etmesi için bir engel teşkil etmemiştir. Bunu da 1954 yılında Arap Dili Bölümü Uzmanlık Diplomasını alarak göstermiştir. 1958 yılında Yüksek Arap Araştırmaları Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun olmuştur. 1960 yılında Usulü'd-dîn Fakültesi Kur'an ve Sünnet İlimleri bölümünde yüksek lisansa eş değer bir öğrenim almıştır. 1973 yılında ise yine aynı üniversitede "Zekât ve Zekâtın Toplumsal Sorunların Çözümündeki Yeri (*Ez-zekât ve eseruhâ fî halli'l-meşâkili'l-ictimâiyye*)" adlı teziyle doktorasını birincilikle tamamlamıştır.[4]

Yusuf el-Karâdâvî halen hayatta olup evli ve yedi çocuk babasıdır.[5]

1.1.2. Resmi Olarak Yaptığı Görevler

Yusuf el-Karâdâvî camilerde bir süre öğretmenlik vazifesini yerine getirmiştir. Daha sonra Mısır'daki Evkaf Bakanlığına bağlı bulunan İmamlar Enstitüsü'nde müfettiş olarak görev yapmıştır. Müfettişlik görevinden sonra el-Ezher Üniversitesinde bulunan Davet ve İrşad İdaresi Müdürlüğü'ne bağlı olan Sanat Okulu'nda mevcut olan el yazmalarını denetlemek için İslam Kültürü İdaresi Genel Müdürlüğü'nde bir süre görev almıştır. 1961 senesinde ise Katar'da Din Enstitüsü'nde dekan olarak görev yapmıştır. 1973 senesinde ise Katar Üniversitesi eğitim fakültesi bünyesinde yer alan İslami İlimler Bölümü'nü kurmuştur.

1977 yılında ise Katar Üniversitesi bünyesinde İslami Araştırmalar ve İlahiyat Fakültesi'nin açılması için destek vermiştir. Aynı zamanda da bu fakültenin dekanlık görevini üstlenmiştir. Dekanlık görevini 1989-1990 akademik yılının sonuna kadar sürdürmüştür. Ayrıca Katar Üniversitesi'nde Sünnet ve Peygamber Biyografisi Araştırma Merkezi'nin kurucu direktörlüğü görevini üstlenmiştir.

---

[4] Al-qaradawi.net, erişim 4 Ekim 2020, https://www.al-qaradawi.net/content/%D8%A7%D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%B0%D8%A7%D8%AA%D9%8A%D8%A9

[5] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 1/272.

Karâdâvî 1990-1991 akademik yılında da Yüksek İslam Enstitü ve Üniversiteleri İlim Meclisleri Müdürlüğü görevini yerine getirmek üzere Katar Devleti tarafından Cezayir'e gönderilmiştir. Bu görevi yerine getirdikten sonra tekrardan Katar Üniversitesi'ndeki Sünnet ve Peygamber Biyografisi Araştırma Merkezi'ndeki müdürlük görevinin başına geçmiştir. Halen bu görevine devam etmektedir.[6]

1.1.3. Kazandığı Ödüller

Karâdâvî hayatı boyunca pek çok ödül almıştır. Bu ödüllerden en önemlilerden biri konumuzu da ilgilendirmesi açısından 1991 yılında İslam Bankası tarafından verilen İslami Bankacılık ödülüdür.

Karâdâvî İslami İlimler alanında yapmış olduğu çalışmalara binaen de 1994 senesinde Uluslararası Melik Faysal Ödülünü almaya hak kazanmıştır. Bu ödülü önemli kılan ödülün Malezya devleti tarafından Müslüman ülkelerde bulunan üniversitelerde görev yapmakta olan dekanlar arasından seçilerek verilmesidir.

Karâdâvî'nin aldığı ödüller arasında önem arz eden bir diğer ödül de 1997 yılında aldığı Sultan Hassanal Bolkiah Ödülü (Burunei Ödülü)'dür. 1999 senesinde ise kültürel alanda yaptığı çalışmalardan dolayı da Burunei Ödülü'nü kazanmıştır. Ayrıca Dubai'de de Kur'an-ı Kerîm Çalışmaları Ödülü'nü kazanarak ödüllerine bir yenisini eklemiştir.[7]

1.1.4. Bulunduğu Kurum Üyelikleri

Karâdâvî yaptığı çalışmalarda gösterdiği başarılardan ve kendisine duyulan güvenden dolayı birçok kurum üyeliği görevinde de bulunmuştur. Bu görevler arasında;

Katar Devleti'nin Şer'i Denetim Heyeti Başkanlığı, Katar'da Yüksek Eğitim Kurulu Üyeliği, Katar İslam Devleti Bankaları Üyeliği, Katar Fetva Heyeti Üyeliği, merkezi Hartum'da olan Afrika İslami Davet Örgütü Meclis Üyeliği, İsviçre ve

[6] Al-qaradawi.net
[7] İsâm Telîme, *Yûsuf el-Karâdâvî: Fakîhü'd-Du'ât Ve Dâ'iyetü'l-Fukahâ*, (Şam: Darul Kalem, 2001), 16.

Fas'taki Takva Bankası Üyelikleri, Bahreyn'deki Faysal İslam Bankası Üyeliği, Cidde'deki İslam Konferansı Örgütü'ne bağlı olan Fıkıh Kurul Uzmanlığı, Mekke'de bulunan İslam Fıkhı Kurul Üyeliği, Medine-i Münevvere İslam Üniversitesi Yüksek Meclis dönem üyeliği, Kahire'de bulunan İslam İktisadı Üniversitesi kurum üyeliği, Hindistan'daki Al-Kahnu, Kahire'deki İslami Ekonomi Derneği'nin kurucu üyesi, Kuveyt'teki Uluslararası Zekât Heyeti Başkan Yardımcılığı, İslamabad'daki Uluslararası İslam Üniversiteleri Güvenlik Konseyi Üyeliği, Kuveyt'teki Uluslararası Hey'et-i Hayriyye Üyeliği ve İcra Komitesi İdare Meclisi Üyeliği, Oxford'daki İslam Araştırmaları Merkezi Üyeliği, Kahire'deki İslam İktisadı Cemiyeti Üyeliği, Ürdün Krallığı İslam Medeniyeti Araştırmaları Kurul Üyeliği, Bahreyn Pakistan ve Mısır'daki Faysal İslam Bankası'nın İdare Meclisi Üyeliği, Doha'daki Katar İslam Bankası'nın Şer'î Denetim Heyeti Üyeliği bulunmaktadır.[8] Ayrıca Avrupa Fetva ve Araştırma Kurulu'nun da kurucu üyeliğini yapmış olup bu kurulun başkanlık görevini hala yürütmektedir.[9]

1.1.5. Etkilendiği Kişiler

Yusuf el-Karâdâvî'nin etkilendiği kişiler İslam dünyasında önemli yer edinmiş âlimlerdir. Bunların başında Ebû Hâmid el-Gazzâlî gelmektedir. Karâdâvî çok küçük yaşlardan itibaren Gazzâlî'nin eserlerini okumuş ve incelemiştir.

Yusuf el-Karâdâvî lisans eğitimi için el-Ezher üniversitesine devam ederken özellikle Müslüman Kardeşler (İhvân-ı Müslimîn) adlı teşkilatın kurucusu olan Hasan el-Bennâ'dan çok etkilenmiştir. Karâdâvî Benna'nın fikirlerine her zaman değer vermiş ve onu her zaman bir hoca olarak görmüştür.[10] Muhammed Reşit Rıza, Seyyid Kutup, Şeyh Muhammed Hızır Hüseyin, Rıza Şeltut, Abdulhalîm Mahmud, Şeyh Muhammed Abdullah Dıraz, Abdulmuiz Abdulsettar, Muhammed Gazâlî vb. isimler el-Karâdâvî'nin etkilendiği diğer şahıslardır.[11]

---

[8] Al-qaradawi.net
[9] The Europen Council for Fetwa and Reserch. (Avrupa Fetva ve Araştırma Kurulu).
[10] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 2/886.
[11] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 1/62.

1.1.6. Çalışmalarının Yayınlandığı Mecralar

Karâdâvî İslami alanda var olan ilimlerin hemen hemen hepsi ile ilgilenmeye çaba göstermiştir. Bunu da kaleme almış olduğu makale ve eserlerle, yapmış olduğu konferans, ziyaret, kongre, kurum üyelik, broşür, verdiği fetvalar vb. alanlarda yapmış olduğu çalışma ve gayreti ile gözler önüne sermiştir.

Karâdâvî'nin yazıları ve araştırmaları çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Bunlardan en önemlilerinden bir kaçı şunlardır: Mısır'da yayın faaliyetini sürdüren el-Ezher dergisi, ed-Da've dergisi, Minberu'l-islâm dergisi ve Nûru'l-İslâm dergisinde, Şam'da yayın faaliyetini sürdüren Hadâratü'l-İslâm dergisinde, Beyrut'ta yayın faaliyetini sürdüren eş-Şihâb dergisinde, Kuveyt'te yayın faaliyetini sürdüren el-Va'yü'l-İslâmî dergisi, el-Müctema dergisi ve el-Arabî dergisinde, Katar'da yayın faaliyetini sürdüren ed-Doha dergisi ve el-Ümmet dergisinde, Riyad'da yayın faaliyetini sürdüren ed-Da've dergisinde, Lübnan'da yayın faaliyetini sürdüren el-Müslimü'l-mu'âsır dergisinde, Abudabi'de yayın faaliyetini sürdüren Menâru'l-İslâm dergisinde, Hindistan'da yayın faaliyetini sürdüren el-Ba'sü'l-İslâmî dergisinde makalelerini ve fetvalarını yayınlama fırsatı bulmuştur.

Karâdâvî'nin çok etkin kullandığı bir diğer platform da şüphesiz ki medyadır. Özellikle televizyon ve radyo da çeşitli programlara katılıp bu platformlarda dersler vererek pek çok insana ulaşabilme fırsatına erişmiştir. Halkın ilgi duyduğu bazı programları şunlardır: Min Mişkati'n-Nebeviyye programında hadisleri açıklayıp aynı zamanda da kendisine sorulan sorulara cevap vermiştir. Nûrun ve Hidâyetün radyosunda önemli dersler vermiştir. Ayrıca her hafta yayın gösteren Hedyü'l-İslâm adlı program ile de başta Katar olmak üzere Bahreyn, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri vb. ülkelerde pek çok insanın teveccühünü kazanabilme başarısını göstermiştir.[12]

[12] Al-qaradawi.net

Yusuf el-Karâdâvî online olarak da insanlara ulaşmaya çaba göstermiştir. Şüphesiz bunların başında İslamonline.net adlı internet sitesi ve qaradawi.net adlı kişisel sitesi ile de tüm dünyaya ulaşma imkânı edinmiştir.[13]

1.1.7. Eserleri

1.1.7.1. Genel Olarak İslam Dini İle İlgili Eserleri

Muvakkafü'l-islâm mine'l-ilhâm ve'lkeşf ve'r-ru'yâ ve mine't-temâim ve'l-kehâneti ve'r-rukye, el-'İbâde fi'l-islâm, el-Müracca'âti'l-'ulyâ fi'l-islâm li'l-Kur'ân ve's-Sunne, Medhâl li-ma'rifeti'l-islâm, Şümûlü'l-islâm, el-İslâm hadâratü'l-ğad, Hasâisü'l-âmmeti li'l-islâm, Riâyetü'l-bey'ati fî şerîati'l-islâm, es-Siyâsetü'şşer'iyye fî dav'i'n-nusûsi'ş-şerî'ati ve maksadihâ[14] bu alanda yazmış olduğu eserlerdendir.

1.1.7.2. Kur'ân, Sünnet, Fıkıh, İnanç Alanı ile İlgili Eserleri

el-İmân bi'l-kader, Muvakkafü'l-islâm min küfri'l-yahûdi ve'n-nesârâ, Hakîkatu't-tevhîd, el-Îmân ve'l-hayât, el-Helâl ve'lharâm fi'l-islâm, Vücûdullah, eş-Şefâ'atu beyne'l-akl ve'n-nakl, Teysîru'l-fıkh li'l-müslim mu'âsır, Fıkhu'l-cihâd, Fıkhu't-tahâre, Fıkhu'l-ğınâ ve'l-musikî fî dav'i'l Kitâb ve's-sünne, Fıkhu's-sıyâm, Fıkhu'l-ekalliyâti'l-müslime, Min fıkhî'l-devleti fi'l-islâm, Fetâvâ mu'âsıra, Fetevâ beyne'l-inzibât ve't-tesyîb, Zevâcü'l-misyâr, Medhâl li-dirâseti'ş-şerî'ati'l-islâmiyye, Davâbıtü'ş-şer'iyyeti libinâi'l-mesâcit, el-İctihâdü'l- mu'âsır beyne'l-inzibât ve'l-infirât, el-Akl ve'l-'ilm fi'l-Kur'an-ı Kerîm, Avâmilü's-siâ ve'l-murûne, Keyfe nete'âmelu ma'a'ssünneti'n-nebeviyye, fi'ş-şerî'ati'l-islâmiyye es-Sabr fi'l-islâm, Keyfe nete'âmelu ma'a'l Kur'an-i'l-azîm, el-Müntekâ mine't-terğîb ve't-terhîb, Nahve mevsû'ât li'l-hadîsi'n-nebevî, Tefsîru Sûrati Ra'd, Kutûfün dâniyetün mine'l-Kitâb ve's-Sünne, el-Medhal li-dirâseti's-sünneti'n-nebeviyye[15] bu alanda yazılmış eserlerdendir.

---

[13] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 1/17.

[14] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 2/980-981.

[15] Telîme, *Yusuf el-Karâdavi: Fakîhü'd-Du'ât Ve Dâ'iyetü'l-Fukahâ*, 72.

1.1.7.3. Biyografi Türünde Eserleri

İmâmü'l-Harameyn el-Cüveynî, Nisâun mü'minatün, el- Müslimûne kâdimûne, eş-Şeyh Ebu'l-hasan en-Nedvî kema 'araftuhû, İbnü'l-karye ve'l-kitâb, Ömer b. Abdülazîz hâmisü'l-hulefâi'r-râşidîn, Yusuf Sıddîk, Nefhatün ve lefhatün, Âlimün ve tâğiyetün[16] bu alanda yazmış olduğu eserlerdendir.

1.1.7.4. Eğitim ve Davet Alanı ile İlgili Eserleri

et-Terbiyetü'l-islâmiyye ve medrasetü Hasan el-Bennâ, er-rasûl ve'l-'ilm, es-Sekâfetü'd-dâ'iye, el-Vaktu fî hayâti'l müslim, İhvân-ı müslimûn âmen fi'd-da'veti ve't-terbiye, es-Sahvetü'l-islâmiyye ve humûmu'l-vatani'l-arabiyyi' İslâmî, Risâletü'l-Ezher beyne'l-emsi ve'l-yevm ve'l-ğad, es-Sahvetü'l-İslâmiyye beyne'l-ihtilâfi'l-meşrû' ve't-teferruki'l-mezmûm, es-Sahvetü'l-islâmiyye beyne'l-cuhûd ve't-tatarruf, Sahvetü'l-islâmiyye mine'l-murahekati ile'r-rüşd, et-Tetarrufu'l-'İlmâniyye fî muvâceheti'l-islâm, Eyne'l-halel, Fî fıkhi'l-evleviyyât, Evleviyyâtü'l-hareketi'lislâmiyye fi'l-hareketi'l-kadime, el-İslâm ve'l-'ılmâniyye vechen livechin, Ğayrü'l-müslimîn fi'l-mücteme'i'l-islâmî, es-Sekâfetü'l-'arabiyyeti'lislâmiyye beyne'l-asâleti ve'l-mu'âsıra, el-Ümmetü'l-islâmiyyetü hakîkatün la vehmun, Melâmihi'l-mücteme'i'l-müslimellezi nünşiduhû, Zâhiratü'lğuluv fi't-tekfîr, Ğayrü'l-müslimîn fi'l-mücteme'i'l-islâmî, el-Hulûlü'l-müstavride ve keyfe cenet alâ ümmetinâ, Şerîatü'l-islâm sâlihatü't-tatbîk fî külli zemân ve'l-mekân, İ'dâü'l-halli'l-islâmî, el-Hallü'l-islâmî ferîda ve'd-darûra, Ceylü'n-nasri'l-menşûd, Beyyinâtü'l-hallü'l-islâmî ve şübühâti'l-'ılmâniyyîn ve'lmüteğarribîn, el-İslâm ve'l-fen, Dersü'n-nükbeti's-sâniye, Sekâfetünâ beyne'l-infitâh ve'l-inğılâk, en-Nas ve'l-hak, ed-Dîn fî asri'l-'ilm, Ümmetünâ beyne karneyn, en-Nikâb li'l-mer'eti beyne'l-kavli bi-bid'atiyyih ve'l-kavli bi-vucûbih, el-Ğarb ve'l-islâm,Merkezü'l-mer'eti fi'l-hayâti'lislâmiyye, Cerîmetü'r-ridde ve ukûbetü'l-mürted fî dav'i'l-Kur'ân ve's-Sunne, er-Risâletü'l-hadariyyetü'l-islâmî, Fetâvâ li'l-mer'eti'l-müslime, el-Ekalliyâtü'd-dîniyyeti ve'l-hallü'l-islâmî, Mebâdi'u fi't-takrîb beyne'l-mezâhibi'l-islâmiyye, Müstakbelü'l-usûliyyeti'l-islâmî, el-Kudüs kadiyyetün küllî Müslim, el-

[16] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 2/836.

Mübeşşirât bi'ntisâri'l İslâmî, Fetâvâ min ecli Fılistîn[17] bu alanda yazmış olduğu eserlerdendir.

1.1.8. Katıldığı Konferans ve Sempozyumları

Karâdâvî uluslararası düzeyde pek çok konferans ve sempozyuma katılmıştır.

Bu sempozyum ve konferanslarından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Mekke'de Kral Abdul Aziz Üniversitesi'nin gözetiminde gerçekleştirilen birinci Uluslararası İslam Ekonomisi Konferansı, Medine İslam Üniversitesi gözetiminde gerçekleştirilen Birinci ve İkinci Uluslararası Davetçileri Tertip ve Davete Yönlendirme Konferansı, Riyad'da İmam Muhammed bin Suud İslam Üniversitesi gözetiminde gerçekleştirilen Birinci Uluslararası İslam Hukuku Konferansı, Medine İslam Üniversitesi gözetiminde gerçekleştirilen Uluslararası Alkol, Uyuşturucu ve Sigara konferansı, Hindistan'da katıldığı İslam ve Oryantalistler Konferansı, pek çok ülkede düzenlenen Peygamberin Hayatı ve Sünnet konferanslarına katılmıştır. Ayrıca Libya'da İslam Teşrî Kurulu Sempozyumu'na katılmıştır. İstanbul, Dubai, Kuveyt ve diğer yerlerde yapılan İslam bankaları konferanslarına ve İslam bankaları ile alakalı yapılan konferanslara, Abu Dhabi'de uygulama alanında İslam ekonomisi konulu bir sempozyumuna, Kuveyt'te düzenlenen İslam ve Tıp konferansına, aynı şekilde yine Kuveyt'te düzenlenen zekât konferansına, Cezayir'de düzenlenen İslam Düşünce Toplantısına, İslamabad'da Kuran ve Sünnet Bilimsel Mucizeleri Konferansı'na katılmıştır.[18]

Karâdâvî bu konferans ve sempozyumlara ilaveten gerek Amerika'da gerekse Avrupa'da pek çok konferans ve sempozyuma da katılmıştır.[19]

1.1.9. İlmi Metodu

Karâdâvî'nin çalıştığı sahalara baktığımız zaman önceki dönemlerde ve günümüzde ortaya çıkan pek çok soruna yanıt arayan bir şahsiyet olduğunu çok

---

[17] Al-qaradawi.net, erişim 11 Ekim 2020, https://www.al-qaradawi.net/section/%D9%85%D9%83%D8%AA%D8%A8%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D9%82%D8%B1%D8%B6%D8%A7%D9%88%D9%8A

[18] Al-qaradawi.net

[19] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 1/161.

rahatlıkla söyleyebiliriz. Bunları yaparken de kendi metodunun kuramını oluşturmaya çalışan bir ilim adamı olduğunu görmekteyiz.

Karâdâvî'nin ılımlı bir tavır takınması, özellikle diğer mezheplerin görüşlerini alma konusunda bağnaz düşünce yapısında bulunmaması, zorlaştırma ilkesi yerine kolaylaştırma ilkesini benimsemesi, mutedil bir yol takip etmesi, müsamahalı davranışlarda bulunması onun belli başlı metotlarından bir kaçıdır.

Karâdâvî'nin bu metotları kullanmasında kendi karakteristik özelliklerinin yanında Ebû Hâmid el-Gazzâlî, İbn Kayyim el-Cevziyye ve en önemlisi de Müslüman Kardeşler (İhvân-ı Müslimîn) adlı teşkilatın kurucusu olan Hasan el Benna'nın etkisi çok büyük olmuştur.[20]

Karâdâvî'nin fıkıh anlayışına baktığımız zaman eşyada asl olan mübah olmaktır, Zaruretler haramları mubah kılar, Meşakkat kolaylığı celbeder, zamanın değişmesiyle hükümlerin değişeceği vb. daha çok insanların hayatlarını kolaylaştıran ilkelerle hareket etmektedir. Aynı zamanda da gaybî meseleler hakkında konuşmak yerine var olan meseleler üzerinde vakit harcamak, bir kısım insanları ilgilendirecek meseleler hakkında konuşmak yerine bütün insanları ilgilendiren meseleler hakkında görüş bildirmek, politik konular yerine toplumsal konular ile ilgilenmek gelmektedir.[21]

Karâdâvî bir takım görüşlerinden dolayı bazı yönleriyle yenilikçi bazı yönleriyle de selefi gibi gözükmektedir. Şu konulardan dolayı selefi gibi gözükmektedir: İnsanların sözlerinin yerine nassların bağlayıcılığını savunması, müteşabih yerine muhkem mevzuları, zanni yerine kat'i mevzuları ele alması, cüz'i konuları külli kaideler adı altında incelemesi, taklit faaliyeti yerine yeniliği özendirmesi, fıkıhta insanları kolaylara yönlendirmesi, insanları tiksindirmek yerine müjdelemeyi, Allah'a ubudiyet noktasında biçim yerine özü esas alması bunlardan bazılarıdır. Usul-i fıkıh alanında içtihat ve yeniliği savunması, bir konuyu yoğun

[20] Yusuf el-Karâdâvî, *Sosyal Hayatta İslami Terbiye*, Çev. Galip Yavuz - Süleyman Koçak, (İstanbul: İlke Yayıncılık, 2006), 97.
[21] ed-Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdât İleyhi Fî Buluği Seb'în*, 1/85.

olarak incelemek gerektiğini düşünmesi açısından da yenilikçi saymak mümkündür.[22]

1.2. HALİL GÜNENÇ'İN HAYATI VE İLMİ ÇALIŞMALARI

1.2.1. Hayatı

Halil Günenç 1930 yılında babasının görev yaptığı Mardin'in Midyat-Savur Jandarma karakoluna yakın olan Akyürek (Mende) Köyünde doğmuştur.[23] Nüfus hüviyet cüzdanında doğum yeri Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Acırlı (Derizbin) Köyü gösterilmesinin nedeni bütün ailenin nüfus kayıtlarının bu köyde bulunmasındandır. Aynı şekilde doğum tarihi de nüfus hüviyet cüzdanında gösterildiği gibi 1933 yılı değil 1930 yılıdır.[24]

Halil Günenç'in soyu özellikle Mardin'de uzun yıllardır yaşayan Mıhellemi Araplarına dayanmaktadır.[25] Mıhellemi Araplarının bu topraklardaki varlıklarının Emeviler dönemine kadar uzandığı bilinmektedir. Mıhellemi Arapları fıkhi mezhep olarak Şafii mezhebini benimsemiş olsa da Mardin'in merkezinde yaşayan Mıhellemiler Hanefi mezhebine mensupturlar.[26]

Halil Günenç'in babası 1905 yılında doğan Abdülkerim Hocadır. Babası'nın doğum yeri Mardin'in Midyat ilçesine bağlı Acırlı (Derizbin) köyüdür. Annesi ise Mardin'in Aynkaf bucağından olan Arap bir aileye mensup olan Meryem Hanım'dır. Halil Günenç'in dedesi Muhammed Efendi'nin ekonomik problemler yaşamasından ötürü babası Abdülkerim Hoca yeni bir yerleşim yeri bulmak amacıyla Acırlı Köyünü terk etmiştir. Daha sonra Abdülkerim hoca babasının yakın arkadaşı olan Hacı Abdurrahman Efendi ile beraber günümüzde Mardin'in Savur ilçesine bağlı bulunan Gölbaşı Mahallesine yerleşmişlerdir.

---

[22] Telîme, *Hasâisu'l-meşrû'i'l-fıkhiyyi li'ş-Şeyh Yûsuf el-Karâdâvî*, 75; Dîb, *Yûsuf el-Karâdâvî,* 2/571.
[23] Nezir Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2004), 21-22.
[24] Academia.edu, erişim 19 Ekim 2020, https://www.academia.edu/4648398/HAL%C4%B0L_G%C3%9CNEN%C3%87_%C3%B6rnek_bir_alimin_hayat_hikayesi_T%C3%BCrkiyenin_Birikimleri_I_%C4%B0lke_yay._%C4%B0stanbul_2013
[25] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 21-22.
[26] Halit Yeşilmen, "Etno-Dini Kimlik Açıdan Mahallemiler," *Artuklu Akademi,* 3/2, (Aralık 2016), 30-31.

Abdülkerim hoca kardeşleri arasında dini eğitime en çok ilgi duyan kişidir. Bundan dolayı köylerinde imamlık ve aynı zamanda da öğretmenlik mesleğini yerine getiren Abdülmecid Hocadan ilim tahsil etmeye başlamıştır. Daha sonra da Mardin'in Derik kazasında medrese eğitimini devam ettirmiştir.[27]

Halil Günenç iki kez evlenmiştir. Bunlardan birincisi fahri imamlık görevini sürdürürken Makbule Hanım ile yapmış olduğu evliliktir. Makbule hanım aile dostları olan Hacı Abdurrahman Efendi'nin torunudur. Bu izdivaçtan toplamda 8 tane çocukları dünyaya gelmiştir. Bunlar: Fatıma, Edip, Mahmut, Nuran, Hikmet, Hatice, Şükran ve Ahmet'tir.[28] Makbule Hanım 2008 yılında vefat etmiştir.[29] Vefatına müteakip Halil Günenç ikinci evliliğini Makbule Hanım'la yapmıştır.

1.2.2. İlmi Çalışmaları

Günenç ilk eğitimini dini ilimlere ilgi duymasına sebep olan babası Abdülkerim Hocadan almıştır. Daha sonra günümüzde medreseler de ders olarak okutulan Emsile, Bina, Fethu'l-Muîn, Sefînetü's-Sâlâ, Sefinetü'n-Necat adlı eserleri ve özellikle de Şafii fıkhı için son derece önemli olan Ebu Şücâ Ahmed b. Hüseyin'in Büyük Şafii İlmihali (Gâyetü'l İhtisâr) adlı eseri babasından okumuştur.[30]

Günenç okula gitme yaşına geldiği zaman babası Abdülkerim Hoca oğlunu okula kayıt ettirmek ister. Ama o dönemlerde yaşadıkları köyde ilkokul yoktur. Kendi köylerine en yakın okula da günü birlik gidip gelmesi mümkün değildir. Ayrıca yakın civarda barınma ihtiyacını karşılayacak bir eğitim kurumu da bulunmuyordu. Bunun üzerine eşinin de doğduğu yer olan Aynkaf'ta bulunan okula kayıt ettirmeyi düşünür. Ancak bu düşüncesi de okul idaresi tarafından geri çevrilir. Gerekçe olarak ise Halil Günenç'in nüfus hüviyet cüzdanının bulunmaması gösterilir. Çünkü o yıllarda bu bölge de ihtiyaç duyulmadığından ve en önemlisi de ulaşım da karşılaşılan meşakkatler nedeniyle çocukların nüfus müdürlüğüne kayıtları gecikmeli olarak yapılmaktaydı. Bu sebeplerden dolayı düşüncesi gerçekleşme şansı bulamayan Abdulkerim Hoca oğlunun İslami ilimlere olan ilgisini düşünerek de onu

[27] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 22-25.
[28] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 70.
[29] Timetürk Haber, https://www.timeturk.com/tr/2008/12/09/halil-gonenc-hoca-nin-esi-vefat-etti.html (Erişim 19 Ekim 2020).
[30] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 26.

medrese eğitimini alacağı bir yere vermeyi düşünmüştür ve bu düşüncesini gerçekleştirmek için de kaliteli bir dini eğitimin verildiği bir yer bulmak için arayışlara başlamıştır.[31]

Halil Günenç'in medrese eğitimi almasına karar veren Abdülkerim Hoca Suriye'de bulunan aynı zamanda da Halil Günenç'in teyzesinin oğlu olan Abdullah'ın da eğitim gördüğü medreseye oğlunu göndermeye karar verir. Çünkü 03.03.1924'te kabul edilen Tevhîd-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye de bulunan medreseler resmiliğini kaybetmiştir. Bunun sonucunda da Devletin medreselere olan kontrolü ortadan kalkmış ve medrese eğitiminin kalitesinde nitelik açısından bir bozulma meydana gelmiştir.[32] Bu sebeple 11 yaşındaki Halil'i Suriye'de bulunan medreseye göndermiştir.

Halil Günenç ve kuzeninin eğitim gördüğü medrese Mardin'e de yakın olan Amuda'da bulunmaktadır. Eğitim gördüğü dönemlerde Amuda'da Şafiî ve Hanefî mezheplerinin eğitimlerinin verildiği iki ayrı medrese bulunmaktadır. Halil Günenç hem kendi mezhebi hem de kuzeni Abdullah'ın Şafiî mezhebinde eğitim görmesinden dolayı Şafiî medresesinde eğitim faaliyetine başlamıştır. Eğitim faaliyetini sürdürdüğü yıllarda en küçük talebe olmasına rağmen keskin zekâsı, derslerdeki başarısı, hafızasının kuvvetli oluşu, ezber kabiliyeti vb. özellikleri ile hocalarının dikkatini üzerine çekmeyi başarmıştır.[33]

Halil Günenç yaz aylarında eğitime ara veren medreselerde eğitim faaliyetinden uzak kalmamak amacıyla eğitim görebileceği yerler aramıştır. Bu amaçla Amuda'ya bağlı bir köyde eğitim faaliyetinde bulunan Süleyman Hoca ve Mahmud el-Hac Yusuf'un yanında fıkıh ile ilgili eserler okumuştur. Medrese eğitimine devam ettiği sürede Türkiye'ye yaptığı kısa ziyaretlerde eğitimden uzak durmamıştır. Türkiye'de de Derizbin, Kurtalan, Nurşin ve Bismil'deki medreselerde konuk olarak kalmıştır. Buralarda da önemli hocalardan eğitim almış aynı zamanda da orada bulunan öğrencilere dersler vermiştir.[34]

---

[31] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 26-27.
[32] M. Halil Çiçek, *Şark Medreselerinin Serencamı*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2009), 105.
[33] Academia.edu.
[34] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 55-61.

Medrese eğitimine devam ederken eğitiminde kendisine çok faydalı olacak dersleri önemli hocalardan alma fırsatı yakalamıştır. Bu derslerden bazıları şunlardır: Belagat, Sarf, Mantık, Kelâm, Nahiv, Tefsir Usulü ve Tefsir, Münazara, Hadis Usulü ve Hadis, Fıkıh Usulü ve Fıkıhtır.[35]

Halil Günenç Amuda'da 1951 yılına kadar medrese eğitimine devam etmiştir. Diploma töreninden önce Türkiye'ye geldiğinden Amuda'da kendisinden çok fazla istifade ettiği Abdullatif Amudi hocasından diplomasını alamamıştır. Nurşin medresesinde bulunan Şeyh Muhammed Mâşûk Efendi'ye durumunu bildirmiş, önceki sefer geldiğinde onu yakından tanıyan Şeyh Muhammed Mâşûk Efendi Halil Günenç'in bu isteğini makul görmüş ve kendisine icazet vermiştir.[36]

Halil hoca medrese eğitimini çok başarılı bir şekilde tamamlamıştır. Ancak medresede aldığı icazet Türkiye de geçerli değildir. Çünkü 03.03.1924'te kabul edilen Tevhidi Tedrisat Kanunu ile medreseden mezun olan kişilerin icazetleri geçersiz sayılmıştır. Bu da medresede eğitim gören kişi sayısında bir azalmayı beraberinde getirmiştir.[37] Medrese eğitimini devam ettirirken Türkiye de bulunan resmi bir ilkokula da kayıt olmamıştır. Medreselerde de Latin alfabesi ile eğitim verilmiyordu. Eğitimi sırasında da Latin alfabesini öğrenecek fırsatı yakalayamamıştır. Bu gibi sebeplerden dolayı da Türkçe okuma yazmayı öğrenememiştir. Türkçe okuma-yazmayı ancak 1954 yılında vatani görevini yerine getirmek için gittiği askerde öğrenebilmiştir.[38]

1.2.3. İlmi Hizmetleri

1.2.3.1. Fahri Hizmetleri

Medrese eğitimini tamamlayan kişiler resmi bir diplomaya sahip olmadıklarından resmi olarak bir eğitim kurumundan mezun olmuş kabul edilmiyordu. Kamu kurumlarında resmi bir işe sahip olamıyorlardı. Medrese mezunu

[35] Habertürk haber, "Halil Günenç Kimdir", https://www.haberturk.com/halil-gunenc-kimdir-kac-yasinda-nereli-halil-gunenc-hakkinda-2818815 (Erişim 26 Ekim 2020)
[36] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 62-63.
[37] Halil Günenç, "Ülke Güvenliği ve Bütünlüğü Açısından Dinî Yönden Toplumun Aydınlatılmasının Önemi", *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri: 1-5 Kasım 1993,* 1/321.
[38] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 78-79.

insanlar resmi bir işe sahip olamadıklarından vazifelerini fahri olarak devam ettiriyorlardı.

Halil hoca 1951 yılında eğitim hayatını bitirdikten sonra meslek hayatına atılmıştır. Meslek hayatına da ailesi ve diğer yakınlarına fazla uzak olmayan ayrıca da o dönemde resmi veyahut gayri resmî hiçbir cami görevlisi bulunmayan Mardin'in Ömerli kazasına bağlı bulunan yeni ismi ile Tokdere köyünde fahri imam olarak meslek hayatına başlamıştır. Bu köyde imamlık görevini sürdürürken öğrenci yetiştirmeye karar vermiştir. Bunun için de köyde bir medrese kurmuştur. Lakin öğrenci sayısının az olması ve köy halkının mali durumlarının çok iyi olmamasından ötürü istediği sonucu elde edememiştir.[39]

1952 yılında ise görevine Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı bulunan yeni ismi ile Halkalı köyünde yaşayan köylülerin daveti üzerine Halkalı'da devam etmiştir. Öğrenci yetiştirmeye kararlı olan Günenç burada da medrese kurmuştur. İsminin diğer çevrelerde duyulmasından ötürü bu medreseye ülkenin pek çok yerinden eğitim görmek isteyen talebeler gelmişlerdir.[40]

1954 yılında da askerlik görevini yerine getirmek için askere gitmiştir. Bu dönemde de ilmi faaliyetlerden uzak durmamak için komutanlarının onayını alarak askeriyede küçük bir mescit inşa etmişlerdir. Ezberinde olan kitapları da unutmamak için de devamlı olarak tekrar etmiştir.[41]

Askerlik görevini bitirdikten sonra önceden imamlık yaptığı Halkalı köyüne dönmüştür. Köyde kurmuş olduğu medresede ders vermeye ve imamlık faaliyetini yürütmeye devam etmiştir. 1958 yılına kadar bu köyde ilmi faaliyetlerine devam etmiştir.

Fahri olarak imamlık faaliyetini yürüten kimselere yaptıkları hizmet karşılığında devlet tarafından maddi bir destek sağlanmıyordu. Bu kimseler geçimlerini yaptıkları görevlere karşılık olarak civarda yaşayan insanların vermiş oldukları zekât ve diğer yardımlar karşılığında sürdürüyorlardı. Resmi bir görev

[39] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 68-74.
[40] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 75-76.
[41] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 78-79.

almak isteyenler dışarıdan eğitim faaliyetlerini tamamlama yoluna giderek bir diploma alıyorlardı. Bu gibi yardımlar Halil Günenç ve ailesinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalınca resmi bir görev almaya karar vermiş bunun sonucunda da medrese kapanmıştır.[42]

Halil Günenç resmi olarak yaptığı işine devam ederken bununla yetinmemiş ve fahri olarak medreselerde ders okutmuştur.[43]

Ayrıca gönüllü olarak İslami İlimler Araştırma Vakfında, Ünalan Merkez Camii'ne bağlı araştırma merkezinde, Arap-Suud Derneğinde, Hak-Yol Vakfında dersler vermiştir.

1.2.3.2. Resmi Hizmetleri

Halil hoca resmi bir görev almak için sınavlara katılmaya karar vermiştir. Bunun için de 1958 yılında Ankara'da yapılan müftülük sınavına katılmıştır. Girmiş olduğu sınavı başarı ile geçen Halil Günenç 1960 yılında Şanlıurfa'ya bağlı olan Halfeti'de ilçe müftüsü olarak göreve başlamıştır. Halfeti'de iki sene boyunca ilçe müftülüğü görevinde bulunmuştur. Bu süre zarfında insanların dini inançlarında eksiklikler ve yanlış inanışlar olduğunu görmüştür. Halkta görmüş olduğu eksiklikleri gidermek yanlışları da düzeltmek için de müftülük görevinin yanında vaizlik görevini de üstlenmiş ve camilerde halka çeşitli konularda vaazlar vererek insanlara faydalı olmaya çalışmıştır.[44]

Halfeti'deki görevini sürdürürken ilçede bulunan cami sayısının da ilçe nüfusuna göre az olduğunu görmüş ve cami sayılarının artırmak amacıyla gerekli çalışmaları başlatmıştır. Bu çalışmalar sonucunda cami bulunmayan mahallelere de vatandaşların yardımlarıyla cami inşa ettirmiştir. Ayrıca Artuklular tarafından 1200'lü yıllarda inşa edilen Ulucami'nin aslına uygun olarak restore edilmesi için girişimlerde bulunmuş ve çabalarıyla Ulucami restore edilmiştir.[45]

---

[42] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 87.
[43] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 173-174.
[44] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 88-91.
[45] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 95-100.

Halfeti de iki yılını doldurduktan sonra Mardin'e bağlı Kızıltepe ilçesinde müftülük görevine devam etmiştir. Kızıltepe'de ilçe müftülüğü görevini sürdürürken Şanlıurfa il müftülüğü kadrosunun boşalması üzerine oraya tayin olmak istemiştir. Bunun içinde gerekli yerlere başvuruda bulunmuştur. Ancak Şanlıurfa il müftülüğü görev isteği reddedilmiş bunun yerine İzmir vaizliği görevi sunulmuştur. Görüşlerine değer verdiği kişilere danıştıktan sonra İzmir vaizliği görevini reddetmiştir. Daha sonraki zamanlarda tekrardan Şanlıurfa il müftülüğü görevine başvuruda bulunmuştur. Başvurusunun olumlu görülmesi üzerine dört buçuk yıl görev yaptığı Kızıltepe ilçe müftülüğünden ayrılıp Şanlıurfa il müftülüğü görevine geçmiştir.

Halil Günenç Şanlıurfa'da göreve başladıktan cami bulunmayan yerlerde cami inşa edilmesi için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Diğer taraftan da halkın dini inançlarında var olan yanlışları düzeltmek için gerekli çalışmalarda bulunmuştur.

Halil Günenç Şanlıurfa'da il müftülüğü yaptığı süre zarfında önemli başarılara imza atmıştır. Bu başarısından dolayı kendine "Urfa Müftüsü" lakabı verilmiştir. Halil Günenç toplam 10 sene Şanlıurfa il müftülüğü görevini yürütmüştür.[46]

1976 yılında İstanbul'un Fatih ilçesinde Haseki Eğitim Merkezi isminde bir eğitim merkezi açılmıştır. Bu kurumun önemini anlatmak ve Haseki Eğitim Merkezinde görev almasını istemek amacıyla o dönemde Diyanet İşleri Başkanı olan Tayyar Altıkulaç; Halil Günenç'i Ankara'ya davet etmiştir. Yapılan teklifi büyük bir sevinçle karşılayan Halil Günenç kadrosu Şanlıurfa'da kalmak üzere Haseki Eğitim Merkezinde görevlendirilmiştir.[47] Böylelikle de Hasekinin ilk eğitim kadrosunda yerini almıştır.[48] Görevlendirme süresi bittikten sonra kurumda var olan ihtiyaçtan dolayı kadrosu mütehassıs unvanı ile eğitim merkezine alınmıştır.[49]

Halil Günenç 1992 yılına kadar Haseki eğitim merkezinde aktif olarak yaptığı görevinden emekliliğe ayrılmıştır. Lakin bu emekliliğin sadece resmi bir emeklilik

[46] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 105-118.
[47] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı,* 132.
[48] Haseki Mezunları ve Mensupları, http://hasekimezunlaridernegi.com/icerik/mudurumuzun-kaleminden-merkezimizin-tarihcesi (Erişim 26 Ekim 2020)
[49] DİB Haseki D.Y.İ.M. M. A. Belge no:6300/ 611/ 5488-1556.

olup diğer ilmi faaliyetlerinden uzak kaldığı anlamına gelmediğini söylemek gerekir.[50]

1.2.4. Kurum Üyelikleri

Halil Günenç'in gerek yurtiçinde gerekse yurt dışında üyeliğinin olduğu kurumlar vardır. Bunları kısaca şöyle sıralayabiliriz: Kuveyt-Türk katılım bankasında fıkhi danışmanlık görevini, başkanlığını Yusuf el- Karâdâvî'nin yaptığı *el-İttihadü'l-Âlemî li Ulemâi'l- Müslimîn'*in Türkiye'deki temsilcisi *Uluslararası Müslüman Âlimler Dayanışma Derneği*'nin istişare kurulu üyeliği, merkezi İsviçre de bulunan Suudi Arabistan tarafından desteklenen "Dâru'l-Mâli'l-İslamî" adlı faizsiz finans kurumun daimî üyeliği, ayrıca Dünya İslam Birliği'ne bağlı olarak kurulan ve merkezi Mekke'de bulunan "el-Mecmâ'ul-Fıkhiyyü'l-İslâmi" ismindeki meclisin üyelidir.[51]

1.2.5. İlmi Alanda Gerçekleştirdiği Diğer Faaliyetler

Halil Günenç gerek yurt içinde gerek yurt dışında çağımızda var olan meseleleri çözümlemek için hazırlanan münazara, panel, sempozyum ve konferanslara katılmıştır. Yurtdışında düzenlenen toplantılarda Arapçasının çok iyi olmasından dolayı konuşmalarını Arapça olarak yapmıştır. Bu toplantılarda güncel meseleler üzerinde özellikle de iktisadi alanda yoğunlaşmaları onun diğer ülkelerde tanınmasına sebep olmuştur.[52]

Harran Üniversitesi ilme katkılarından ötürü Günenç'e "Fahri Doktora Unvanı" vermiştir.[53]

[50] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 139.
[51] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 152-158.
[52] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 139.
[53] Demircan, *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*, 161-162.

1.2.6. Eserleri

1.2.6.1. Telif Eserleri

1.2.6.1.1. Günümüz Meselelerine Fetvalar

Halil Günenç'e yöneltilen sorular ve sorulara verdiği cevapları içeren bir eserdir. Eserde pek çok konuya ait meseleler bulunmaktadır. Halil Günenç soruları yanıtlarken sadece bağlı bulunduğu Şafii mezhebinin görüşünden değil Hanefi, Maliki ve Hanbeli mezheplerinden de faydalanmıştır. Eser en başta iki cilt halinde bastırılmış daha sonra yazarın el-Müntehabâtü'l fıkhiyyetü'l Muasıra ve Buhûs ve Ârâ fıkhiyye adlı eserinin tercüme edilmesi ile dört cilt halinde basılmıştır.

1.2.6.1.2. Büyük Şafiî İlmihali

Bu eser Türkiye'de özellikle Şafii mezhebine ait Türkçe eserlerin az olmasından dolayı büyük bir boşluğu dolduran bir eserdir. Eserde Muamelat, Akaid ve İbadet konularına değinilmiştir.

1.2.6.1.3. Şafiîler İçin Namaz Kitabı

Bu eser namazda Şafii mezhebine göre uyulması gereken kuralları ihtiva eder.

1.2.6.1.4. Şafii Cep İlmihali

Bu eser Büyük Şafii İlmihali adındaki eserin özeti şeklindedir.

1.2.6.1.5. El-Müntehabâtü'l-Fıkhiyyetü'l-Muasıra

Halil Günenç bu eserini Arapça olarak telif etmiştir. Eser daha sonra Hasan Ahmetoğlu tarafından dilimize tercüme edilmiştir. Yazar bu eserde özellikle iktisadi alanda önemli konulardan olan borsa, sigorta, faiz vb. konulara değinmiştir.

1.2.6.1.6. Buhûs ve Ârâ Fıkhiyye

Halil Günenç bu eserini de Arapça olarak telif etmiştir. Eser daha sonra Hasan Ahmetoğlu tarafından dilimize tercüme edilmiştir.

1.2.6.1.7. Hâşiyetü Halîl ala Medâriki't-Tenzil ve Hakâikı't-Te'vil

Eser Nesefi Tefsirine haşiye olacak şekilde yazılmıştır. Lakin eser çeşitli nedenlerden dolayı tamamlanamamıştır. Eserde Fatiha suresinden Nisa suresinin altıncı ayetine kadar olan bölüm mevcuttur.

1.2.6.1.8. İslam'da Ticâret

Halil Günenç'in faiz, şirket ve alışveriş alanındaki görüşlerini içermektedir. Eser cep kitabı boyutunda basılmıştır.

1.2.6.1.9. Celaleyn'den Tefsir Notları

Halil Günenç'in Necat Akdeniz ve İbrahim Tüfekçi ile birlikte yazdığı bir eserdir.

1.2.6.1.10. İslamın Sesi

Eser Halil Günenç'in Şanlıurfa da müftülük görevini sürdürürken verdiği vaazları içermektedir. Eserde Muamelat konularına da yer verilmiştir.

1.2.6.1.11. El-Mevsûatü'l-Fıkhiyye el-Müyessera

Halil Günenç'in Arapça olarak telif ettiği eserlerinden bir diğeri de bu eseridir. Eserin en önemli özelliği fıkhî terimleri alfabetik olarak sıralamasıdır.

1.2.6.1.12. İslami Düşünceler

Bu eserde Halil Günenç'in Şanlıurfa da müftülük yaptığı sıralarda vermiş olduğu vaazlardan derlenmiştir. Eser toplam otuz dört başlıktan oluşmaktadır.

1.2.6.2. Tercüme Ettiği Eserler

1.2.6.2.1. Zülfikâr

Said Nursi'nin 1951'de İslam'ı tebliğ adına Vatikan Papalık makamına gönderdiği[54] eserinin Arapçaya tercümesidir.

1.2.6.2.2. Kırk Hadis

Halil Günenç, Nevevî'nin bir araya getirdiği "kırk hadis" in bize ulaşan tüm hadislerin fihristi olduğunu bildirmiştir.[55] Bunun üzerine bunları günümüz Türkçesine hem tercüme etmiş hem de her hadisin ardından kısa bir açıklama eklemiştir.

1.2.6.2.3. Tenviru'l Kulûb

Bu eser Muhammed Emin İrbili'nin Şafii mezhebine dair yazdığı eseridir. Halil Günenç eseri Arapçadan Türkçeye tercüme etmiştir. Eserde tasavvufi, fikhî ve itikadi konulara yer verilmiştir.

1.2.6.2.4. Reidü'ş-Şebal

Said Nursi'nin eserlerinden olan Gençlik Rehberi Halil Günenç tarafından Türkçe'den Arapça'ya tercüme edilmiştir.

1.2.6.2.5. İslam Davetçilerine

Bu eser Mevdudî'nin yaptığı konuşmalardan derlenmiştir. Bu eseri de Halil Günenç Arapçadan Türkçeye tercüme etmiştir.

1.2.6.2.7. Allah Resulü Hz. Muhammed

Said Havva'nın Hz. Peygamber hakkında kaleme aldığı er-Resul isimli eserinin Halil hoca tarafından yapılan tercümesidir.

---

[54] Yeniasya Kitapevi, https://www.yeniasyakitap.com/bediuzzaman-said-nursi/zulfikar-7853, (Erişim 2 Kasım 2020)

[55] İmam Nevevî, *40 Hadis,* Çev. Halil Günenç, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2005).

İKİNCİ BÖLÜM

BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞININ DOĞUŞU

2.1. BANKA KAVRAMI

Türkçede banka olarak kullanılan kelime İtalyanca banço kelimesinden gelmektedir. Banço kelimesi İtalyancada sıra, masa, tezgâh vb. anlamlara gelmekte[56] olup Türkçe karşılığı kısaca veznedir. TDK'ye göre ise banka kavramı "Faizle para alıp veren, kredi, ıskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş" olarak tanımlamaktadır.[57]

Bankanın tanımını bir tek cümle ile söylemek oldukça zordur. Çünkü banka sosyal ve ekonomik ilişkilerin bir ürünü olduğundan tanımı değişebilir. Toplumların da yaşayış şekilleri farklı olduğundan bankanın tanımında farklılıklar olması kaçınılmazdır.[58]

Bankanın birkaç tanımını yapmak gerekirse; Banka, yatırımları kabul eden ve bu yatırımları da kâr elde etmek amacıyla kredi gibi muamelelerde kullanan yapıdır. Bankanın başka bir tanımı da her türlü meta, faiz ve para konularında gerekli muameleleri yapan gerçek veyahut tüzel kişilerin her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için çaba gösteren iktisadi kuruluştur.[59] Bankalar bir kesim insanın değişik yollarla kazandığı kazançlarının kullanılmayan kısmını toplumda var olan diğer kesimdeki insanlara kullandırarak kazandığı parayla etkinliğini sürdüren ekonomik kuruluşlardır. Bu kuruluşlar özellikle faiz gibi yollardan elde ettikleri kazançlarla faaliyetlerini sürdürürler.[60]

---

[56] Alptekin Güney, *Banka İşlemleri*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2015), 2.
[57] Türk Dil Kurumları TDK, "Banka", *Güncel Türkçe Sözlük.*
[58] Tuncay Artun, *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye' de Bankacılık,* (İstanbul: Tekin Yayınevi, 1980), 11.
[59] Mehmet Takan, *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim,* (Ankara: Nobel Yayınları, 2001), 8.
[60] Öztin Akgüç, *100 Soruda Bankacılık,* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1992), 17.

2.2. BANKANIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Tarihte bankacılık faaliyetlerinin ilk bulgusuna Babil ve Sümer uygarlıklarına dayandığı zannedilmektedir. O dönemde din hizmetlerini yürütenlerin aynı zamanda banka görevini de yürüttükleri bilinmektedir. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda din adamlarının kişilere ayni ve nakdi olmak üzere çeşitli şekillerde borç verdiklerini gösteren kanıtlara rastlanılmıştır.[61]

Sümerliler tarafından kurulan "maket (tapınak)" bankanın ilk örneğidir. Hammurabi kanunlarında da maketler de var olan borç işlemlerinin nasıl yapılacağı (borçlanma şekli ve zamanı geldiğinde borcun ödeme şeklinin nasıl olacağı) hakkında bilgiler mevcuttur. Zamanla bankacılık faaliyetlerini zengin olan tüccarların yapmasıyla maketlere mahsus bir şey olmaktan çıkmış ve dünyada yayılmaya başlamıştır. Eski Mısır, Roma, Eski Yunan'da bankacılık faaliyetleri ile ilgilenen yapıların olması bunun göstergelerindendir.[62]

Orta çağda Avrupa'nın içinde bulunduğu durum ticareti olumsuz yönde etkilemiştir. Bu fırsatı iyi değerlendiren diğer topluluklar da Roma'nın iktisadi hükümranlığına son vermişlerdir. Roma'nın iktisadi alandaki hükümranlığının sona ermesinin sonucunda Avrupa'da bankalar bir durgunluk sürecine girmiştir. Avrupa'da bankacılığı bitirme noktasına getiren neden ise kilisenin faizi yasaklaması olmuştur. Avrupa'da bankacılığın tekrar gelişmesi ise İstanbul'un fethi ile Avrupa'da başlayan reform ve Rönesans hareketleri, Vasco Da Gama'nın Avrupa'dan Hindistan'a alternatif bir güzergâh bulması, Bartolomeu Dias'ın 1487 yılında Ümit Burnu'nu keşfetmesi, haçlı seferleri vb. nedenlerden dolayı bankacılık tekrardan gelişme göstermeye başlamıştır.[63]

1609 yılında Amsterdam'da kurulan Amsterdam Bankası dünyada çağdaş manada bankacılık faaliyeti gösteren ilk bankadır. Daha sonra Venedik'te 1637 yılında Venedik Bankası faaliyet göstermeye başlamıştır. 1640'lardan sonra ise İngiltere'de tüccarlar kendi aralarında Goldsmith sistemi oluşturmuşlardır. Bu sistem

---

[61] M. İlker Parasız, *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*, (Bursa: Ezgi yayınevi, 2014), 17.

[62] Ferudun Kaya v.d., *Dünya'da Ve Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Bankacılık Giriş Ve İlkeleri*. (İstanbul: Beta Yayınları, 5.Baskı, 2017), 43-44.

[63] K. Batu Tunay, *Finansal Sistem: Yapısı, işleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, (İstanbul: Birsen Yayınevi, 2005), 193.

tarihteki ilk banknotu ortaya çıkarmıştır. 18. yy'den itibaren sömürge faaliyetlerinin artış göstermesinden dolayı ortaya yeni pazarlar çıkmış bu da beraberinde bankaya olan talebi artırmıştır. Bankalar da bu ihtiyacı gidermek için uzmanlaşmaya ve küresel çapta muameleler yapmaya başlamışlardır.[64]

2.2.1. Anadolu'da Bankacılığın Tarihsel Dönemi

2.2.1.1.Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı devleti 1840'lı yıllara geldiğinde hazinesinde bütçe açıkları artmaya başlamıştır. Bunun önüne geçmek için de Abdülmecid döneminde ilk kâğıt para olan "kaime" basılmaya başlanmıştır. Osmanlı döneminde hazinenin bütçe açığının gereğinden çok olmasından dolayı ilk zamanlarda halkın tercihi kaimeden yana olmuştur. Ancak sonraki dönemlerde diğer paralar karşısında kaimenin değerinde düşüşler yaşanmaya başlanmıştır. Bu düşüş beraberinde bütçe açığının giderek artması sonucunu doğurmuştur. Osmanlı devleti kaimenin değerindeki düşüşü engellemek ve bütçe açığını azaltmak için çeşitli çözümler üretmeye yönelmiştir. 1845 yılına gelindiğinde bu tür sorunların önüne geçmek için Osmanlı devleti Galata bankerleriyle iş yapma yoluna gitmeye karar vermiştir. Bunun için İtalyan banker Teodor Baltazzi ve Fransız banker J. Alleon ile 1845 yılında bir anlaşma imzalamıştır. Bu anlaşmaya göre kaimenin değeri belli bir döviz kuruna sabitlenecek ve bu kur üzerinden ticaret faaliyetleri yapılacaktır. Bu anlaşma iki sene yürürlükte kalmıştır. 1847 senesine gelindiğinde ise bankerler bu anlaşmayı yenilemekten vazgeçmişlerdir. Bunun yerine bu muameleleri yerine getiren bir banka kurulmasını Osmanlı devletine teklif etmişlerdir. Bunun üzerine bankerler tarafından 1847 yılında İstanbul'da Osmanlıda kurulmuş ilk banka özelliği taşıyan İstanbul Bankası (Banque de Costantinople) adında bir banka kurulmuştur. Bu banka kaimenin diğer paralar karşısında değerinin düşmemesi için gerekli çalışmaları yapmıştır.[65]

1847 yılında kurulan İstanbul Bankası 1852 yılına kadar faaliyet göstermiştir. 1856 yılına gelindiğinde ise Osmanlı devletinde bankacılık tarihini asıl olarak

[64] Filiz Yetiz, "Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi", *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9/2, (Nisan 2016), 109.
[65] Ekrem Keskin v.d., *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Bankacılık Sistemi "1958-2007",* (İstanbul: Graphis Matbaa, 2008), 1.

başlatan Osmanlı Bankası adındaki banka kurulmuştur. Osmanlı hazinesindeki dış açık, bankerlerden alınan borçlar, Rusya ile yapılan Kırım Savaşı sonunda imzalanan Paris barış anlaşması gibi nedenlerden dolayı Osmanlı devletinin dış borçları giderek artmıştır. Osmanlı Bankası, Osmanlının borç para alarak borçlarını ödemesine fırsat vermiştir.

1863 yılında ise üretim yapan çiftçilere kredi vermek için memleket sandıkları kurulmasına karar verilmiştir. Sonraki yıllarda burada mevcut bulunan kaynakların istifadesi ile ilgili birtakım kuşkular ön plana çıkmıştır. Bu gibi sebeplerden ötürü 1888 yılında Osmanlıda kurulmuş ilk devlet bankası olan Ziraat Bankasının kurulmasına karar verilmiştir.[66]

2.2.1.2.Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

2.2.1.2.1. 1923-1944

Cumhuriyetin kurulduğu yılda ülkemizde ulusal bankaların yanında yabancı bankalarda faaliyet göstermişlerdir. 1923 yılında ülkemizde 13 tane yabancı banka, 22 tane de ulusal banka bulunmaktaydı. Bu bankaların da toplamda 139 tane şubesi faaliyet göstermekteydi.

17 Şubat 1923 yılında Kazım Karabekir başkanlığında toplanan İzmir İktisat Kongresi'nde milli bankacılığın lüzumu hakkında konuşmalar yapılmıştır. Bu amaçla Türkiye'nin ilk özel bankası olma özelliğini taşıyan Türkiye İş Bankası 26 Ağustos 1924 tarihinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Daha sonra özel sektörde çalışma gösteren kesime kredi sağlamak amacıyla 1925 yılında ise Türkiye'nin ilk kalkınma bankası olan Türkiye Sınai ve Maadin Bankası kurulmuştur. 1933 yılında ise banka kuruluş amacını gerçekleştiremediğinden dolayı Sümerbank'a devredilmiştir. 1926 yılında ise yetim kimselerin haklarını savunmak ve konut sektörünü hızlandırmak için Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur. Bu banka da 1946 yılında isim değişikliğine gidip ismini Emlak ve Kredi Bankası olarak değiştirmiştir.[67]

---

[66] Yetiz, "Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi", 109.

[67] Memduh Yaşa, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978*, (İstanbul: Akbank Kültür Yayınları, 1980), 38.

1929 senesinde ise Hükûmet; Türkiye'de Merkez Bankası kurulmasına ilişkin gerekli yasal çerçevenin hazırlanması için harekete geçmiş, Lozan Üniversitesinden Prof. Leon Morf'un katkılarıyla Merkez Bankası yasa tasarısı hazırlanmıştır. Tasarı; Türkiye Büyük Millet Meclisince 11 Haziran 1930 tarihinde kabul edilerek, 1715 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanunu adı ile 30 Haziran 1930 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

Merkez Bankası; farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülen işlevlerin tek elde toplanmasının ardından, 3 Ekim 1931 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Banka; diğer kamu kurumlarından tamamen ayrı ve bağımsız statüsünün bir göstergesi olarak, anonim şirket biçiminde hukuki varlığını kazanmıştır.[68]

1933 yılında yerel yönetimleri kalkındırmak, kanalizasyon, elektrik, su gibi alt yapı çalışmaları için kredi sağlamak amacıyla İller Bankası, 1935 yılında madencilik ve enerji alanında faaliyet gösterenlere kredi sağlamak amacıyla Etibank, 1937 yılında ise yerli ve yabancı limanlar arasında posta seferlerini çalıştırmak amacıyla Denizbank, 1938 yılında ise esnafa kredi sağlamak amacıyla Halk Bankası kurulmuştur.[69]

2.2.1.2.2. 1944-1960

1944 yılından sonra ise devletin bankacılık faaliyetlerine çok fazla müdahalede bulunmaması ve izlenen ekonomi politikalarından dolayı bu dönemde özel bankacılık gelişme göstermiştir. Bu dönemde banka sayıları ve bankaların şube sayılarında da artış gözlenmiştir. Bu dönemde 30 yeni banka kurulmuştur. Yeni kurulan bankalar arasında günümüzde de önemini koruyan bankalar mevcuttur. 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank gibi günümüzde de faaliyetini sürdüren bankalar kurulmuştur. 1954 senesinde ise Türkiye Vakıflar Bankası kurulmuştur.[70]

---

[68] Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Tarihce/Tarihcemiz/ (Erişim 16 Kasım 2020).

[69] Yetiz, "Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi", 109.

[70] Selçuk Bora - Hayri Kozanoğlu, "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 28/7, (Nisan 2016), 225-243.

2.2.1.2.3. 1980 Sonrası

1980 yılı Türkiye ekonomisi için bir dönüm noktası olmuştur. 24 Ocak 1980'de alınan istikrar kararlarıyla serbest ekonomiye geçiş başlamıştır. Böylece Türkiye'nin bankacılık sisteminin uluslararası finans ve banka sistemine entegrasyonu başlamıştır. Ayrıca bankacılık faaliyetleri için önemli olan bazı kuruluşlar kurulmuştur. Bunlar; 13 Ocak 1982 yılında sermaye piyasası kurulu (SPK), 1985 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB), 1983 yılında Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF), 1986'da Bankalar arası (İnterbank) para piyasası kurulmuştur. 23 Haziran 1999'da yürürlüğe giren 4389 sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır.[71] Bankaların fonksiyonlarını tanzim eden mevzuat 2005'te yenilenmiştir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, ülkemizde mevcut bulunan bankacılık faaliyetlerini bütün dünyada genel kabul gören seviyelere çıkartmıştır.[72]

2.3. KATILIM BANKACILIĞININ TANIMI

Katılım bankaları, mevzuatlarında belirtilen şekilde, her türlü tarımsal-ticari faaliyetin ve hizmetlerin finansmanında, ihracatın ve ithalatın finansmanında, yatırım yapmak isteyen firma veya şahısların talep ettiği yatırım araçlarını temin ederek bu kişilere taksitle satılması ya da kiralanmasında, yurtdışı teminat mektubu hazırlanması gibi konularda faaliyet gösteren mali kuruluşlardır. Katılım bankaları fonlarını toplarken özel cari hesaplar ile kar ve zarara katılma esasına dayanan hesapları kullanmaktadır.[73]

Dünyada katılım bankaları adı altında faaliyetlerini yürüten bankalar, yatırım bankalarının yaptıkları birtakım muamelelerin benzerini yapmakla beraber mevduat bankaların yapmış olduğu vadeli mevduat hesaplarını uygulamamakta bunun yerine özel cari hesaplar ve katılma hesapları ismindeki metotlar ile fon toplamaktadır. Katılım bankaları İslam dininin faizi yasaklamasından ötürü faiz konusunda hassas davranan kesimin mali ihtiyacını karşılamak, bu kesimin de çağdaş bankacılık

[71] Ferudun Kaya v.d., *Dünya'da Ve Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Bankacılık Giriş Ve İlkeleri,* 51-54.
[72] Mehmet Takan - Melek Acar Boyacıoğlu, *Bankacılık Teori, Uygulama Ve Yöntem*, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2015), 9.
[73] Aslan Eren, *Türkiye Ekonomisi*, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2017), 283.

hizmetinden yararlanmalarına yardımcı olmak için faiz prensibi üzerine işlem yapan bankalardan ayrı olarak faizsizlik ilkesi üzere kurulmuş alternatif bankalardır.[74]

Katılım bankalarının faizsiz bankacılık olarak isimlendirilebilmeleri için bankaların fonları toplarken ve bu fonları müşterilere kullandırdıkları esnada işlemlerde hiçbir şekilde faizin kullanılmadığına dikkat etmeleri gerekmektedir. Bu sistemin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi İslam dininin faiz için ortaya koyduğu kurallara riayet edilmesine bağlıdır. Başka bir deyişle İslam'ın değerlerine, ahlaki öğretisine hiçbir şekilde aykırı olmaması gerekmektedir. Bu kapsamda İslam'ın öngördüğü kurallar çerçevesinde yatırım ve diğer bankacılık işlemlerini yürüten bankalara faizsiz banka denilebilir.[75]

İslami bankacılık modeli Müslüman ekonomistler tarafından geliştirilmiştir. İslam ülkelerinden diğer ülkelere yayılmaya başlamıştır. Bu modelin çalışma prensibi bankanın kârına ve zararına katılmak şeklinde gerçekleşir. Günümüzde İslami bankacılığın yanı sıra İslami sigorta, İslam iktisadı gibi kuruluşlar yaygınlık kazanmıştır. Bu kuruluşların yaygınlık kazanmasının nedeni mezkûr kuruluşların İslamileştirilmesidir.[76]

2.3.1. Faizsiz Bankacılık Fikrinin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Yeryüzünde bulunan semavi dinler faizi yasaklamış olmasına rağmen faiz her zaman var olmuştur. 1500'lü yıllardan sonra ise faizli işlemler örgütlü bir hal almaya başlamış ve bu işlemler zengin kimseler tarafından yapılmaya başlanmıştır. 1800-2000'li yıllar arasında ise kurumsal ve modern bankacılık tarafından uygulanan işlemler bütün dünyada kendine yer edinebilmiştir. Temeli faizli işlemlere dayanan bu bankalar Müslüman ülkelerde de kendine yer edinince Müslümanlar ekonomik alanda gerekli olan ihtiyacın giderilmesi, Müslümanların tasarruflarının değerlenmesi amacıyla İslam dinine uygun bankaların kurulması yönünde görüş belirtmişlerdir.[77]

---

[74] Yıldız Ayanoğlu, *Bankaların Yönetimi ve Denetimi,* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi Yayınları), 7.
[75] Mustafa Canbaz, *Katılım Bankacılığı*, (İstanbul: Beta Yayınları, 2016), 117.
[76] Temel Özcan – Mehmet Emin Hazıroğlu, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama,* (İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000), 193.
[77] Ahmet Battal, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları,* (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1999), 18.

Faizsiz bankacılık tam manasıyla dünyada 20. yy'de İslam ülkelerinde ve Müslüman nüfusun fazla olduğu ülkelerde ortaya çıkmıştır. 20. yy'in başında ve ortasında yaşanan dünya savaşları savaşa katılan ve katılmayan herkesi bir şekilde etkilemiştir. Savaştan sonra ise ülkeler savaşın ortaya çıkarmış olduğu ekonomik sıkıntıları bertaraf etmek için harekete geçmişlerdir. Bağımsızlıklarını kazanmış pek çok İslam ülkesindeki Müslümanlar, ülkelerinde mevcut olan ekonomik sıkıntıyı giderebilmek için gereken kaynakları ancak etkili bir bankacılık sistemi ile kazanabileceklerini ve böylece eldeki fonların daha etkili bir şekilde kullanabilecekleri yönünde görüş belirtmişlerdir.[78]

1929 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Bunalımı diğer ismi ile Büyük Buhran etkisi ve İslam ülkelerinin kalkınmasına yardım edecek finans kuruluşlarının olmaması gibi nedenlerle 1930'lu yıllardan sonra Müslümanlar tarafından yapılan çalışmalarda faizsiz bankacılık düşüncesi üzerinde epeyce durulmuştur.[79]

Katılım bankacılığı fikri çağdaş anlamda ilk kez 1955 yılında Pakistanlı Muhammed Uzeyr tarafından ortaya atılmıştır. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise Mısır'da tasarruf sandıkları isminde çalışma gösteren faizsiz bankacılık ilerleyen yıllarda önemli gelişmeler gösterebilme başarısına ulaşmıştır. Mısır'da kurulan tasarruf sandıkları faizsiz bankacılık alanında önemli bir yer edinmiş olan Ahmet en-Neccar liderliğinde kurulmuştur. Tasarruf sandıkları diğer bankalarda kendine yer edinmiş faizli işlemlerin yerine mudârebe yöntemini ve kâr-zarar ortaklığına dayanan bir yöntem uygulamaya gitmişlerdir. Bu yöntemin başarı göstermesinin üzerine faizsiz bankaların çağdaş bankalarla yarışabilecek bir düzeye getirilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Böylelikle faizsiz bankaların oluşabilmesi içinde gerekli temel de atılmıştır. İslam ülkelerinde faizsiz bankaların giderek yaygınlaşması üzerine bu tarz bankaların ülkemizde de kurulması yönünde tartışmalar yapılmaya başlanmıştır.[80]

Mısır'da devlet desteğiyle 1971 yılında kurulan Nasr Sosyal Bankası ilk faizsiz ticari banka olma özelliğine sahiptir. 1974 yılında ise Cidde'de yapılan İslam

[78] Canbaz, *Katılım Bankacılığı,* 152.
[79] Canbaz, *Katılım Bankacılığı,* 137; Ferudun Kaya v.d., *Dünya'da Ve Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Bankacılık Giriş Ve İlkeleri,* 154.
[80] Battal, *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları*, 18.

ülkeleri Maliye Bakanları Toplantısı'nda ise İslam Kalkınma Bankası (İKB) kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası sadece kamusal alanda yapılan projelere kaynak sağlamış özel sektörde faaliyet gösteren projelere ise herhangi bir kaynak desteği sağlamamıştır. Özel sektör parasal alanda ihtiyaç duyduğu finans sorununa çözüm üretebilmek için Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt ve Suudi Arabistan'daki Müslüman finansçıların gayretleri neticesinde 1981 senesinde İsviçre'nin Cenevre şehrinde "Dar Al-Maal Al-İslami" adında bir holding kurmuştur. Bu holding özel sektör için finans alanında gerekli olan fon desteğini sağlamıştır.[81]

1975 yılında faizsiz bankacılık adına yaşanan başka bir gelişmede Dubai İslam Bankası'nın kurulmasıdır. Faizsiz bankacılık adına yapılan en önemli gelişme ise gerek İslam ülkelerinde gerekse Avrupa'daki faizsiz bankaların yönetimini Faysal ve Dallah Al-Baraka gruplarının yönetiminde bulunmasıdır. Aynı yıllarda körfezde bulunan ülkelerde yaşayan kimselerin de yatırım yapabilmeleri için birçok şirket İslami finans sahasında faaliyet göstermeye başlamıştır. 1979 yılında ise faize dayanmayan bir yöntemin kurulması için bir tebliğ yayınlanmıştır. 1983 senesine gelindiğinde de bu metoda geçilmiştir.[82]

Türkiye'de faizsiz bankacılık faaliyetleri ise 1980'den sonra ortaya çıkmaya başlamıştır. Dünyada bu faaliyetleri gösteren bankalar İslam bankacılığı ya da İslami banka adı altında faaliyet göstermesine rağmen ülkemizde bu bankalar Özel Finans Kurumları ismiyle faaliyet göstermeye başlamıştır. Ülkemizde resmi olarak Özel Finans Kurumları Bankalar Kurulu'nun 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Kararnamesi'ne dayanılarak kurulmuştur. Böylelikle faize bulaşmak istemeyen kesime tasarruflarını bu yolla değerlendirme fırsatı verilmiştir. 1984 yılında da Albaraka Türk Türkiye'de faaliyet göstermiştir. 1985 senesinde ise Faisal Finans kurulmuştur. Finans kurumlarının sayısı giderek artmış 1989 yılında Kuveyt Türk Finans, 1991 senesinde Anadolu Finans, 1995 senesine gelindiğinde de İhlas Finans kurulmuştur.[83]1999 yılına gelindiğinde ise Özel Finans Kurumları için önemli

[81] Gökhan Sümer-Fatih Onan, "Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları", *Ankara: Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 17/3, (Aralık 2015), 18.

[82] Canbaz, *Katılım Bankacılığı*, 156.

[83] Hüseyin Altaylı, *Katılım Bankacılığı Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz*, (Trabzon: Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 26.

gelişmeler yaşanmıştır. Özel Finans Kurumları 17.12.1999 tarih ve 4491 sayılı Bankalar Kanunu ile ilk defa Bankalar Kanunu'na dâhil edilmiştir.29.05.2001 tarih ve 4672 sayılı kanun ile de Özel Finans Kurumları Birliği kurulmuştur. 02.07.2005 tarih ve 5387 sayılı Bankalar Kanunu ile Özel Finans Kurumları'nın adı Katılım Bankası, Özel Finans Kurumları Birliği'nin adı ise Türkiye Katılım Bankaları Birliği olarak güncellenmiştir.[84]

2.3.2. Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri

2.3.2.1.Dini Sebepler

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasının en önemli sebebi İslam dininin faizi haram olarak kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. Müslüman âlimler İslam dininin haram kıldığı şeyleri hikmetlere bağlı olarak yasakladığı yönünde görüş bildirmişlerdir. Faiz'in haram kılınmasındaki hikmet ise gelir-gider istikrarında sorunların ortaya çıkması, ülkenin kalkınma hızını düşürmesi, verimliliği yüksek olmasına rağmen getirdiği kâr oranı düşük projelerin yapılmaması, yatırım alanında riskleri artırması gibi kötü sonuçlardır.[85]

Kur'an-ı Kerim'de faizi yasaklayan ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

"İnsanların mallarında artış olsun diye faizli ödünç verdikleriniz Allah katında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte (manevi kârlarını) kat kat arttıranlar onu verenlerdir."[86]

"Yine, yasaklandığı halde ribâ almaları ve haksız yoldan insanların mallarını yemelerinden dolayı; biz, onlardan, gerçeği yalanlayarak nankörlük edenler için, çok acı bir azap hazırladık."[87]

"Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz."[88]

---

[84] Güney, *Banka İşlemleri*, 26-27.
[85] Mehmet Tenekeci, *Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği*, (Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 7.
[86] Diyanet İşleri Başkanlığı Meali, "https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf", er-Rûm 30/39, (Erişim 8 Ekim 2020).
[87] En-Nisâ 4/161.

"Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu onların, 'Alışveriş de faiz gibidir' demelerinden dolayıdır. Oysa Allah, alışverişi helal, faizi haram kılmıştır. Bundan böyle kime Rabbinden bir öğüt gelir de (o öğüte uyarak) faizden vazgeçerse, artık önceden aldığı onun olur. Durumu da Allah'a kalmıştır. (Allah, onu affeder.) Kim tekrar (faize) dönerse, işte onlar cehennemliklerdir. Orada ebedi kalacaklardır. Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkârı sevmez"[89]

"Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından size bir savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, haksızlık etmemek ve haksızlığa uğramamak üzere anaparanız sizindir."[90]

Görüldüğü gibi İslam dininin asıl kaynaklarından olan Kur'an-ı Kerim'de faiz kesin bir dille yasaklanmıştır. Faizli bankalarda da paralarını değerlendiremeyen Müslüman kesim paralarını yastık altında tutup ekonomiye kazandıramamıştır. Bu paralarla ülkenin kalkınmasına yardımcı olmak, finansman ihtiyacı olan kimselere de finansman sağlamak için ve ekonominin canlanabilmesi için İslam dinine uygun bir bankacılık sistemi doğması gerekliliği gün yüzüne çıkmıştır. Bu ihtiyacı gidermek için de katılım bankaları kurulmuştur.[91]

2.3.2.2.Ekonomik Sebepler

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasına etki eden bir diğer faktör iktisadi sebeplerdir. Çünkü 1970'li yıllardan sonra ekonomilerinin büyük bir bölümü petrol ihracatına dayanan ve aralarında İslam ülkelerinin de bulunduğu OPEC'in kurulmasıyla bu ülkelere büyük meblağda sermaye girmiştir. Petrol fiyatlarında yapılan artış neticesinde de bu ülkelere ciddi manada döviz girmiştir. Dış ticaretteki bu fazlalığı kendi ülkelerinin kalkınması yönünde kullanmalarına imkân verecek bir

---

[88] el-Âli İmrân 3/130.
[89] el-Bakara 2/276.
[90] el-Bakara 2/279.
[91] Raşit Bora Polatkan, *İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans Kurumları*, (Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998), 26.

alt yapı olmamasından dolayı bu fazlalıklar batılı ülkelere kaymış ve Müslüman ülkelerin gelişimine etki etmemiştir.[92]

Dış ticaret fazlalığını kendi ülkelerinde kullanmak isteyenler bir arayış içerisine girmiştir. Bu arayış sonucunda 1974 senesinde Cidde'de İslam Kalkınma Bankası (İKO) kurulmuştur. Bu bankanın kurulmasından sonra diğer Müslüman ülkelerde faizsizlik prensibine dayalı işlem yapan finans kuruluşları kurulmaya başlanmıştır. Bunun sonucunda da faize bulaşmak istemeyen kesimin yastık altındaki paraları ekonomiye kazandırılmıştır.[93] Böylelikle finans ihtiyacı olan işletmelerde finans ihtiyaçlarını bu bankalardan alıp ekonomi alanında ilerleme kaydedebilme fırsatını yakalamışlardır.[94]

Mevduat bankaları ülkelerin kalkınmasına yardımcı olacak uzun dönemli kredi vermek yerine kısa dönemli krediler kullandırmaktadır. Bu ise ülkelerin kalkınması için gereken hedeflere ulaşmasında birtakım sorunlar doğurmaktadır. Katılım bankaları sayesinde bu sorunlarla karşılaşılan ülkelerde bu sorunu ortadan kaldırma düşüncesi vardır.[95]

2.3.2.3.Sosyal Sebepler

Faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasını tetikleyen bir diğer unsur da toplumsal etkenlerdir. Toplum fertlerden meydana gelmektedir. Bu fertler ise birbirlerinden farklı olduklarından dolayı fertlerin aralarında sağlıklı ilişkiler kurmaları için bazı değerleri uygulama noktasında hassas davranmaları gerekmektedir. Bu değerlerin başında ise zengin ve fakir arasındaki ekonomik dengesizliğin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Katılım bankacılığı sayesinde ülkelerde mevcut olan gelir dağılımındaki haksızlığın önüne geçmek, bir kesim insanın sebepsiz

---

[92] Fahrettin Yahşi, "Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni", *İstanbul: Bereket Dergisi,* 3/2, 6.

[93] Mustafa Mürsel Eskici, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri,* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 27.

[94] Pınar Pehivan, "Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi", *Konya: Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 16/31, (Haziran 2016), 300.

[95] Halil İbrahim Bulut - Bünyamin Er, *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi*, (İstanbul: TKBB Yayınları, 2012), 28.

zenginleşmesinin önüne geçmek, zengin kesim ile fakir kesim arasındaki uçurumu azaltmak vb. nedenlerle toplumsal adaletsizliğin önüne geçilmek istenmiştir.[96]

Katılım bankacılığının ortaya çıkmasındaki bir diğer toplumsal etken ise şudur; toplumda parayı elinde tutan kesim aynı zamanda toplumdaki gücü elinde tutan kesimdir. Finans ihtiyacının arttığı dönemlerde zengin kesim ellerinde tuttukları bu gücü kötü yönde kullanmışlardır. Bu dönemlerde zengin kesim fakirlerin ellerinde bulunan az miktardaki parayı yüksek faizle ellerinden almaktadır. Bu durum ise fakirlerin zenginlere karşı olan öfke ve kinini artırmakta toplumsal huzur için gerekli olan barışın toplum içerisinde kendine yer edinmesinin önüne geçmektedir. Bir misal ile bu durumu özetlemek gerekirse 2. Dünya Savaşı sırasında İngiltere Amerika Birleşik Devletlerinden faizsiz borç para talep etmiştir. İngiltere'nin bu isteği ise Amerika Birleşik Devletleri tarafından kabul görmemiştir. Sonraki zamanlarda görüşmelere devam edilmiş, görüşmeler sonucunda İngiltere'nin talep ettiği borç, faiz karşılığında olması şartıyla kabul edilmiştir. Bu durum İngiltere'de yaşayan halkın üzerinde olumsuz bir tesir bırakmıştır. Bu durumu da Lord Kiens anlaşmayı yapan kişi olarak şöyle dile getirmiştir: "Bu anlaşmada Amerika'nın bize karşı tutumu ve davranışlarından duyduğum derin üzüntüyü ebediyen unutmayacağım. Çünkü ABD bize faizsiz olarak bir kuruş bile borç vermeyi kabul etmemiştir"[97] sözleriyle dile getirmiştir.

2.4. KATILIM BANKALARINDA FONLAMA YÖNETİMİ

2.4.1. Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarıyla diğer bankaların fonları toplama şekilleri birbirinden ayrıdır. Katılım bankaları dışındaki bankalar sermayeyi vadeli ve vadesiz hesaplar aracılığıyla toplarlar. Vadeli hesapta müşteri hesabına yatırdığı bir miktar parayı belli bir süre karşılığında bankanın kullanımına bırakır. Bu süre tamamlandıktan sonra banka müşteriye parasını faiziyle geri öder. Vadesiz hesaplarda ise müşteri hesabına yatırdığı parayı süre şartı olmadan istediği zaman bankadan alır. Banka bunun karşılığında müşteriye herhangi bir faiz vermez. Katılım bankaları ise fon toplama

[96] Pehlivan, *Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi*, 300.
[97] Ebü'l-A'lâ Mevdudi**,** *Faiz*, (İstanbul: Bir Yayıncılık, 1985), 57.

yöntemlerini 3 farklı şekilde yürütmektedirler. Bunlar; cari hesaplar, tasarruf hesapları, kâr-zarar katılım hesaplarından oluşmaktadır.

2.4.1.1.Cari Hesaplar

5411 Sayılı Bankacılık Kanununa göre özel cari hesabı; katılım bankalarında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan ve karşılığında hesap sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonların oluşturduğu hesapları ifade eder. Bu tanıma göre Özel Cari Hesaplar, mevduat bankalarındaki "vadesiz mevduata" benzemektedirler. Özel cari hesaplar, kâr ödemesi olmayan bir tür vadesiz mevduat olarak nitelendirilebilir.[98]

Cari hesapların müşteri açısından en önemli özelliği bankanın hem paranın güvenliğini sağlanması ve hem de kişinin bankacılık faaliyetlerinden faydalanmasına olanak sağlamasıdır. Banka açısından en önemli özelliği müşteriler tarafından cari hesaplara yatırılan paralar sayesinde finans sıkıntısını rahat bir şekilde atlatmasıdır. Ayrıca bu hesaplardaki paraları müşteriler tarafından kendilerine verilmiş bir borç olarak kabul etmekte bunun karşılığında ise müşteriye fazladan bir ücret ödememektedir. Cari hesaplardaki parayı katılım bankaları finans fonu olarak kullanmaktadırlar. İnsanların yanlarında bulunan küçük meblağlarla yatırım yapılamazken cari hesaplar sayesinde bu meblağlar büyük yatırımlara dönüştürülebilir. Bu da ülkelerin ekonomik yönden kalkınmaları açısından önemlidir.[99]

2.4.1.2.Tasarruf Hesabı

Tasarruf hesabı, tasarruflarını ileriki zamanlar için güvenli bir şekilde saklamak amacıyla küçük tasarruf sahipleri için açılan hesap türüdür. Bu kişiler ihtiyaçlarından fazla kalan parayı bu hesaba yatırmaktadır. Tasarruf sahibi bu parayı herhangi bir süre şartı olmaksızın cari hesaplarda olduğu gibi dilediği zaman bankadan alabilir. Aynı şekilde cari hesaplarda olduğu gibi banka bu hesap sahiplerine herhangi bir kar-zarar oranı yansıtmamaktadır. Buna karşılık banka bu

[98] Mustafa Tosun, *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*, (İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2013), 180.
[99] Serkan Altaner, *Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 45.

hesap sahiplerine alışveriş esnasında taksit kolaylığı gibi birtakım ayrıcalıklar sunmaktadır. Banka bu tarz ayrıcalıklarla kişilerin paralarını bankaya yatırmaları için özendirmeye çalışmaktadır.[100]

2.4.1.3.Katılım (Kâr-Zarar) Hesapları

Katılım Hesabı en az 1 ay vadeli olarak açılan ve kâr-zarar ortaklığı çerçevesinde vade sonunda getirinin paylaşıldığı bir hesap türüdür. Katılım Hesabı kâr-zarar ortaklığı ile faizsiz bankacılık prensiplerine uygun getiri elde etmeyi sağlar. Yatırılan tasarruflar, faizsiz esaslar temel alınarak ticaret ve sanayi gibi alanların finansmanında kullanılmakta ve elde edilen kârın belirli bir yüzdesi hesap sahiplerine dağıtılmaktadır.[101]

Katılım hesaplarının vadeli hesaplardan en büyük farkı katılım bankaları hesaba yatırılan paralar karşılığında herhangi bir gelir garantisi vermez. Banka bu para karşılığında kâr edebileceği gibi zarar da edebilir. Bu sebeple vade sonunda müşterinin bankadan ne oranda kâr alacağı tam olarak bilinemez. Bu hesapta ticari faaliyetlere ortaklık olduğundan dolayı kişinin parasının bir kısmını dahi almama ihtimali mevcuttur.[102]

Katılım hesapları 1 ay, 3 ay, 6 ay, 12 ay (1 yıl dâhil) ve 1 yıldan uzun vadeli olarak açılabilir. Bunun cinsini ve süresini TCMB belirlemektedir. Bu hesaplarda yatırılan para cinslerinin (Altın, TL, EURO, USD vb.) her birinin işletilme ve muhasebeleştirme işlemleri ayrı yapılır. İşlem sonucunda elde edilen kâr veyahut zararın müşterilere yansıtılma oranını katılım bankası kendisi belirler. Lakin yansıtılacak bu oranlar merkez bankasına bildirildikten ve müşterilere ilan edildikten sonra uygulanmalıdır. Bankanın vade sonunda yapılan zararda üstleneceği oranın, kâra ortak olma oranının yarısından az olmaması gerekir.[103]

---

[100] İsmail Özsoy, *Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslâm Bankacılığı,* (İstanbul: Timaş Yayınları, 1987), 107.

[101] Türkiye Finans Bankası, https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/bireysel/katilma-hesaplari/Sayfalar/katilma-hesaplari.aspx (Erişim 18 Kasım 2020)

[102] M. Şerafettin Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, (İstanbul: İs bahar Yayınları, 2012), 137.

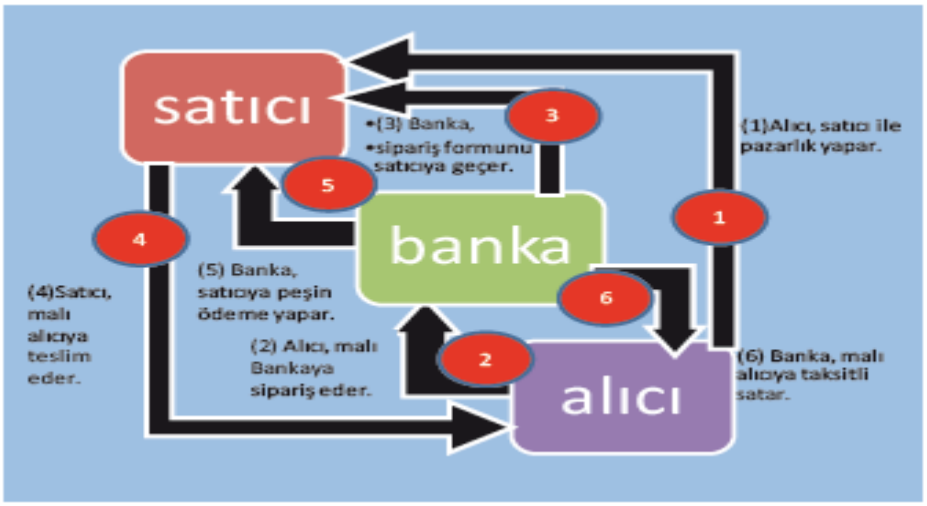
[103] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 192.

2.4.2. Fon Kullandırma Yöntemleri

2.4.2.1.Murâbaha

Murâbaha katılım bankalarının en çok kullandığı fon kullandırma yöntemlerinin başında gelmektedir. Murâbaha yöntemi İslam hukukunda da kendine yer bulmuştur. Murâbaha müşterinin istediği malı alacak kadar parası olmadığı durumlarda bankanın müşteri adına mal sahibinden bu malı satın alıp üzerine kârını ekledikten sonra bu malı vadeli olarak satın almak isteyen müşteriye satmasıyla gerçekleşmektedir. Murâbaha işleminin gerçekleşebilmesi için 3 kişinin bulunması gerekir. Bunlar müşteri, mal sahibi ve bankanın kendisidir.[104]

Murâbahanın işleyişi:

Şekil 1 :[105]

Katılım bankalarındaki murâbaha yöntemini, faizli bankalardaki kredili işlemlerden ayıran en önemli husus şu şartların olmasıdır: Murâbaha akdinde 3 kişinin olması, ortada somut bir mal olması ve işlem sonucunda kâr payının ortaya çıkmasıdır.[106]

---

[104] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 135.
[105] Türkiye Katılım Bankaları Birliği, "Sorularla Katılım Bankacılığı", https://www.katilimbankaciligi.com (Erişim 4 Şubat 2021)
[106] Canbaz, *Katılım Bankacılığı*, 193.

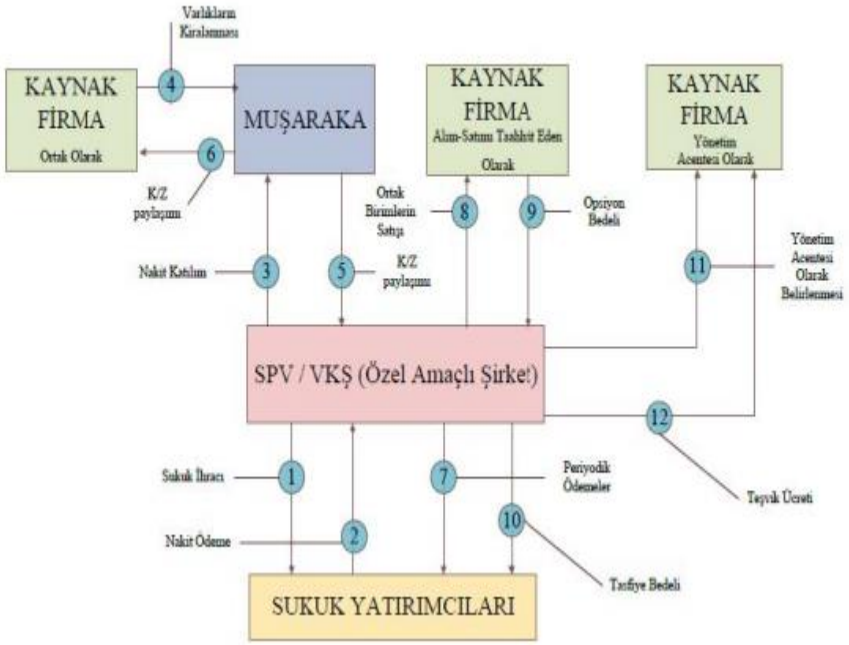
2.4.2.2.Müşareke

Müşareke fıkıhta akid şirketleri bahsinde karşımıza çıkmaktadır. Müşareke bir projeyi gerçekleştirmek için tarafların sermayeye ortak olmaları veyahut hem sermayeye hem de emeğe ortak olmaları şeklinde gerçekleşir. Müşareke sonunda elde edilen kâr oranı anlaşmada mevcut bulunan orana göre, zarar ise sermayedarın ve emek sahibinin sermayede bulunan hisse oranlarına göre yapılmaktadır.[107]

Banka ile müşteri arasında yapılan müşareke akdi, akid süresince devam eder. Müşarekenin süresi bittikten sonra müşteri bankanın projedeki hisselerini satın almak isterse bankanın projedeki hisselerini peyderpey satın alır. Projedeki payı giderek azalan bankanın buna mukabil kârdan alacağı miktarı da düşer.[108]

[107] Mehmet Ersoy, v.d. "Katılım Bankalarında Blokeli Toplu Konut Finansmanları", *İstanbul: Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi,* 12/48 (Temmuz 2017), 5.
[108] Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, 179.

Müşareke Çalışma Sistemi:

Şekil 2:[109]

2.4.2.3.Mudârebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudârebe yönteminin tarihi İslamiyet'ten önceki dönemlere kadar uzanır. Geçmiş dönemlerde bir kısım insanın mal varlığı olmasına rağmen bu malı kullanabilecek bilgisi, deneyimi, insan gücü vb. özelliklere sahip olmadığından bu malı değerlendiremiyorlardı. Öte taraftan bu özelliklere sahip ama sermayesi olmayan kişiler mevcuttu. Bu iki kesim insanın birlikte iş yapması sonucu yeni bir ticaret yöntemi ortaya çıkmıştır.[110] Kısaca mudârebe bir tarafın sermayesini diğer tarafın da emeğini ortaya koymasıyla oluşan ticari bir faaliyettir.

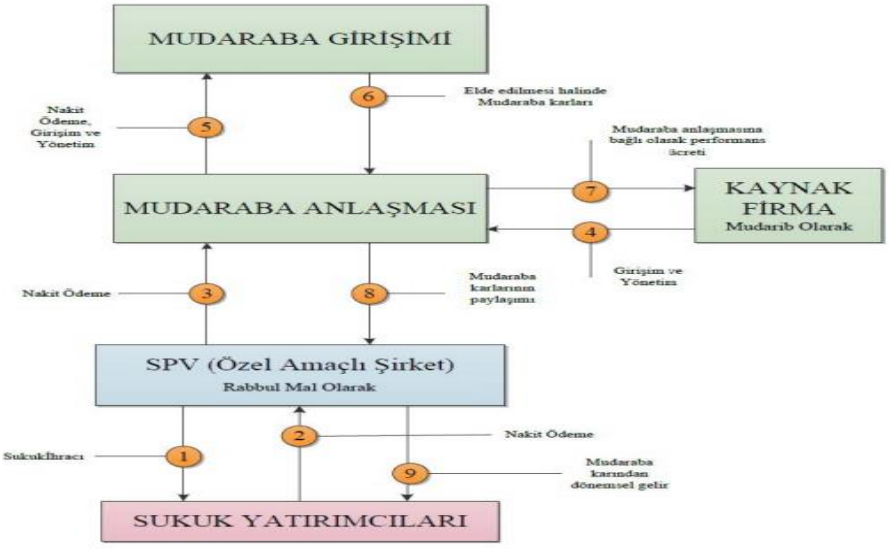
Bu yöntem günümüzde katılım bankalarında şu şekilde işlemektedir. Katılım bankası mudârebe anlaşması yapacağı kişi ile gereken evrakları imzaladıktan sonra emek sahibinin istediği parayı kullanması için verir. Sözleşme yapıldıktan sonra

[109] Hakan Aslan, *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukûk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler,* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 73.

[110] M. Şerafettin Özsoy - Yakup Sayar, *Kobi'ler için Adım Adım Katılım Bankacılığı,* (İstanbul: TKBB Yayınları), 71-72.

bankanın sözleşmede belirtilen işlemler dışında emek sahibinin yaptığı işlemlere müdahale etme yetkisi yoktur. Sadece kesin zararın ortaya çıkacağı durumlarda zararı bertaraf etmek amacıyla birtakım önlemler alma yetkisi vardır. İşlem sonucunda elde edilen kâr, sözleşmede taraflar arasında belirlenen oranlarda pay edilir. İşlem sonucunda ortaya zarar çıkması durumunda ise banka bütün zararı üstlenir. Banka anlaşma imzaladığı taraftan zararı tazmin etme talebinde bulunamaz. Ama zarar diğer tarafın ihmalinden kaynaklanıyorsa banka bu zararı karşı taraftan isteme hakkına sahiptir.[111]

Mudârebe çalışma sistemi:

Şekil 3:[112]

2.4.2.4.İcâre (Finansal Kiralama)

İcâre "sözlükte "iş karşılığı verilen şey, amelin ivazı" demektir. Bununla birlikte daha yaygın biçimde "kiralamak" anlamında"[113] da kullanılmaktadır. İcâre; malın mülkiyetinin finansal kiralama şirketinde olması şartıyla kontratta anlaşılan meblağ karşılığında malın kiracıya verilmesi şeklidir. İcârenin ülkemizde resmiyet

[111] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 140.
[112] Aslan, *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukûk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*, 70.
[113] Ali Bardakoğlu, "İcâre" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Erişim 19 Kasım 2020).

kazanması 1983 yılında çıkarılan Özel Finans Kurumları'nın kuruluş kararnamesi ile olmuştur.[114]

Katılım bankaları icâre yöntemini kullanırken kiralayacağı menkul ya da gayrimenkul mallar üzerinde hak sahibi olduktan sonra kiralama işlemlerini İslam hukukuna uygun bir şekilde kiralaması gerekir. Buradaki en önemli husus kiralanacak eşyanın önceden bankanın mülkiyetinde bulunması ya da banka tarafından kiralanmış olmasıdır.[115]

2.4.2.5.Selem

Selem, katılım bankalarının müşterinin finans ihtiyacını karşılamak için müşterinin elinde henüz bulunmayan bir malı ileriki bir tarihte almak koşuluyla müşteriden peşin olarak satın almasıdır. Banka ile müşteri arasında malın hangi tarihte teslim edileceği, malın özellikleri, malın kalitesi gibi bütün unsurlar yapılan sözleşmede sonradan bir anlaşmazlık çıkmaması açısından açıkça yazılmalıdır.[116]

Selem akdinin şartları kısaca şunlardır:[117]

-Özellikleri tam anlamıyla belirlenemeyen ürünler selem akdine konu olamaz.

-Özellikleri belirlenebilen ürünlerin özellikleri sözleşmede açıkça belirtilmelidir.

-Satılan ürünün nerede ve ne zaman teslim edileceği sözleşmede belirtilmelidir.

-Banka kişiye finansman desteği sağlamaktadır.

[114] Canbaz, *Katılım Bankacılığı*, 194.
[115] Özsoy, *Katılım Bankacılığına Giriş*, 187.
[116] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 148.
[117] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 149.

Selem çalışma sistemi:

1. Müşteri A nitelikleri, cinsi, miktarı belli X malını ileriki bir tarihte (t1) teslim etmek üzere peşin olarak P fiyatından Bankaya satar.
2. Banka X malını Müşteri B'ye ileriki bir tarihte (t1) teslim etmek üzere peşin olarak S fiyatından satar.
3. T1 tarihinde Müşteri A bankaya X malını teslim eder.
4. T1 tarihinde banka X malını Müşteri B'ye teslim eder.

S fiyatı ile P fiyatı arasındaki pozitif fark bankanın kârını oluşturur.

Şekil 4:[118]

2.4.2.6.Karz-ı Hasen

Karzın kelime manası 'borç' demektir. Karz-ı hasen'de verilen borç geri ödeme zamanı geldiği zaman sadece anaparanın ödendiği bir yöntemdir. Katılım bankaları parasal açıdan ihtiyaç sahibi olan müşterilerine sonraki bir tarihte herhangi bir fayda gözetmeksizin borç para vermektedir. Bu yöntemde müşteri ne kadar borç almışsa günü geldiğinde aynı miktarda borcunu öder. Müşteri ödeme yapması gereken gün geldiğinde ödemesini yapmasa dahi banka müşteriden ekstra bir ücret talep etmez.[119] Bu borç yöntemin kullanılmasındaki yegâne amaç rıza-i ilahiyi kazanmaktır.

Kur'an-ı kerimde de bu borç yöntemine değinilmiştir;

"Kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder. Daraltan da genişleten de Allah'tır ve O'na döndürüleceksiniz"[120]

[118] Canbaz, *Katılım Bankacılığı,* 175.
[119] Derya Topdağ, *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye'deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi*, (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 73.
[120] el-Bakara 2/245.

"Eğer eli darda olan birisi borçlu ise eli genişleyene kadar beklemek gerekir. Şu da var ki, eğer bilirseniz bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır."[121]

"And olsun, eğer namazı kılar, zekâtı verir ve elçilerine inanır, onları desteklerseniz (fakirlere gönülden yardımda bulunmak) Allah'a güzel bir borç verirseniz, elbette sizin kötülüklerinizi örterim ve and olsun sizi, içinden ırmaklar akan cennetlere koyarım."[122]

"Kim Allah'a güzel bir borç verecek ki, Allah da onu kendisine kat, kat ödesin. Ona çok değerli bir mükâfat da vardır."[123]

"Şüphesiz ki sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel bir borç verenler var ya (verdikleri)''onlara kat kat ödenir."[124]

"Eğer siz Allaha güzel bir borç verirseniz Allah onu size kat kat öder ve sizi bağışlar."[125]

"O halde Kurandan kolayınıza geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, Allah güzel bir borç verir''[126]

Borç ilişkisi kurarken de uyulması gereken kurallar da şöyle ifade dilmiştir. "Ey iman edenler! Belirlenmiş bir zamana kadar bir borç ilişkisi kurduğunuzda bunu yazın. Aranızdan bir kâtip bunu adaletle yazsın. Kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın. Artık o yazsın, borçlu da yazdırsın; Rabbi olan Allah'tan korksun ve borçtan hiçbir şeyi eksik bırakmasın. Eğer borçlu akılca zayıf veya eksik yahut kendisi yazdıramaz durumda olursa velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki şahidi de tanık tutun. Şahitler iki erkek olmazlarsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkekle -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki de kadın olsunlar. Çağrıldıklarında şahitler gelmemezlik etmesinler. Borç küçük olsun büyük olsun vadesini belirterek onu yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şahitlik için daha destekleyici ve şüpheye düşmemeniz

[121] el-Bakara 2/280.
[122] el-Mâide 5/12.
[123] el-Hadîd 57/11.
[124] el-Hadîd 57/18.
[125] et-Tahrîm 66/17.
[126] el-Müzemmîl 73/20.

için daha uygundur. Borç ilişkisinin, aranızda alıp vererek bitirdiğiniz peşin ticaret olması müstesnadır; onu yazmamanızda sizin için bir sakınca yoktur. Alışveriş yaptığınızda şahit tutun. Kâtip de şahit de zarar görmesin. Eğer bunu yapar da zarar verirseniz şüphesiz bu sizin yoldan çıkmanız demektir. Allah'tan korkun, Allah size öğretiyor, Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir."[127]

2.4.2.7.Istısnâ

Istısnâ alıcı ile satıcı arasında özellikleri önceden belirlenmiş bir eşyayı üretmesi için satıcıya peşin para vermesi ile oluşan sözleşme şeklidir. Satıcının istenilen malı kendisi üretebileceği gibi başka birine de yaptırabilir. Satıcı alıcının istediği malı zamanında ve istenilen özelliklerde üretmesi gerekir. Satıcı bu şartı yerine getiremezse ortaya çıkacak zarardan mesuldür.[128]

Istısnâ sözleşmesi ile selem sözleşmesi arasında birtakım benzerlikler olmasına rağmen aralarında farklılıklar da mevcuttur. Istısnâ sözleşmesinde ödemenin taksitli yapılabilmesi ve ödemenin önceden yapılmasının şart koşulmaması, sözleşme konusunun üretilebilecek bir ürün olması gibi özellikleriyle selemden ayrılır.[129]

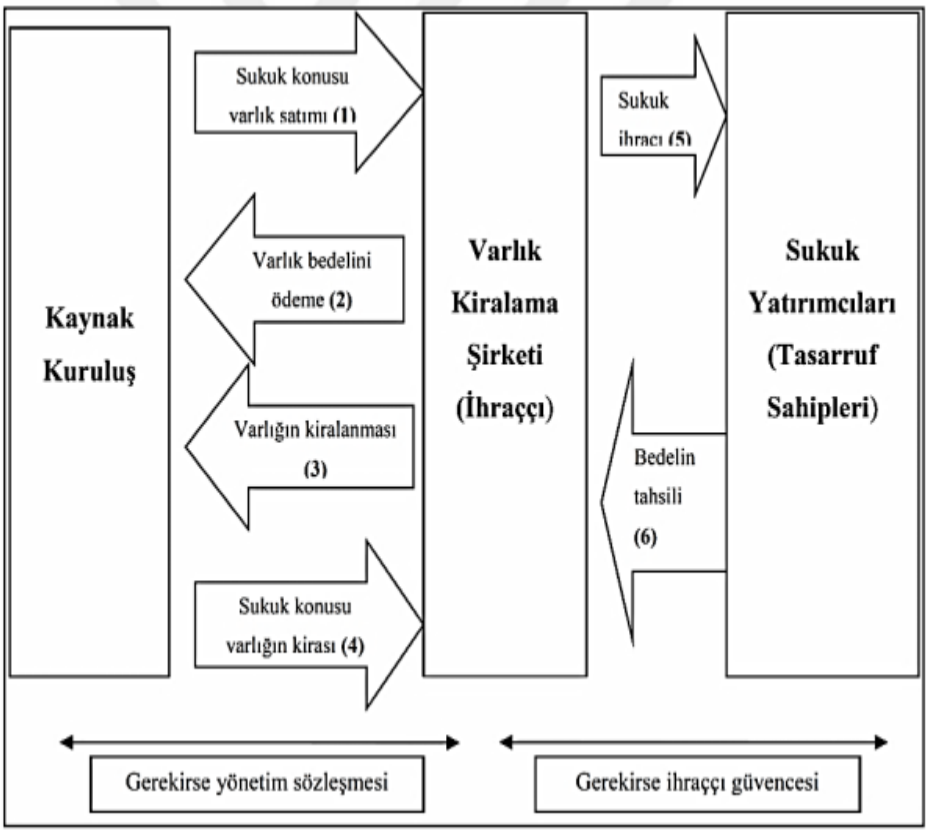
2.4.2.8.Sukûk

Katılım bankalarının yoğun olarak kullandıkları bir diğer fon toplama yöntemi Sukûk'tur. Sukûk Arapça bir kelime olup Türkçe "finansal sertifika" veya "faizsiz tahvil" olarak tanımlanabilen bir kira sertifikası türüdür. Sukûk bir eşyanın kıymetleştirilerek satılabilmesidir. Sukûka ortak olan taraflar senetteki payları oranınca söz hakkına sahiptirler. Aynı şekilde senetteki payları oranınca sukûkun getirisine ortak olabilirler. Sukûku diğer finanstaki borç senetlerinden ayıran en önemli özellik sukûkun ticari bir varlığa bağlı olmasıyla beraber faize bağlı olmamasıdır.[130]

---

[127] el-Bakara 2/282.
[128] İshak Emin Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı,* (İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği yayınları, 2013), 119.
[129] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 151.
[130] Özsoy, *Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş*, 7.

Sukûk sisteminin işleyişi:

Şekil 5:[131]

2.4.2.9.Teverruk

Teverruk nakit ihtiyacı olan kimsenin bir malı başkasından vadeli satın aldıktan sonra malı başkasına peşin satıp ihtiyaç duyduğu nakit ihtiyacını gidermesi şeklinde gerçekleşir. Bu işlem çoğunlukla uluslararası piyasalarda gerçekleştiğinden dolayı "Uluslararası Murâbaha" olarak da isimlendirilmektedir.[132]

Katılım bankaları da hem müşterinin ihtiyacını gidermek hem de kâr sağlamak için bu yöntemi kullanırlar. Bu yöntem kısaca şöyle işlemektedir: banka öncelikle bir malı piyasadan satın alır daha sonra kendi kârını üzerine koyduktan sonra müşteriye taksitli şekilde satar. En sonunda da müşteriden gerekli izinleri alıp

[131] İlhami Söyler, "Türkiye İçin Alternatif Bir Finans ve Yatırım Enstrümanı: Sukûk-u İcara", *İstanbul: Güncel Mevzuat Dergisi,* 5/14 (Haziran 2019), 22.
[132] Nazım Öztürk, *Para Banka Kredi*, (Bursa: Ekin Yayınevi, 2011), 118.

bu malı tekrardan piyasaya peşin olarak satar. Satıştan elde ettiği peşin parayı müşteriye verir.[133]

2.4.2.9.Komodite

Komodite petrol, altın ve tarımsal ürünlerde herhangi bir nitelik ayrımı olmayan ürünleri, uluslararası piyasalar aracılığıyla yüksek ölçülerde anlık olarak alıp satma işleminden ibarettir. Komodite işleminde müşteri ile satıcı malı hiçbir şekilde görmemektedir. Alıcı ile satıcı malın bedelini belirli bir süre ve ücret içeren kontrat yapmakta ve ücretleri bu şekilde birbirlerine ödemektedirler. Komodite sisteminin "Chicago ve New York" da pazarları bulunmaktadır. Katılım bankaları da kısa dönemli finansmanların ortaya çıkardığı dengesizliklerden az etkilenmek için bu işleme sıkça başvururlar. Ellerinde ihtiyaç fazlası nakit bulunan kurumlar ihtiyaç fazlası nakitlerini buralarda değerlendirme yoluna gidip kârlarını artırırlar.[134]

[133] Aktepe, *Sorularla Katılım Bankacılığı*, 109.
[134] Tunç, *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması,* 162.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN GÖRÜŞLERİ

3.1.GİRİŞ

Bu başlık altında Yusuf el- Karâdâvî ve Halil Günenç'in ekonomi, sigorta ve borsa hakkındaki görüşlerine kısaca değinilecektir.

3.1.1. Ekonomi

TDK ekonomi kelimesini: "İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü, iktisat"[135] şeklinde tanımlamıştır. Tarihin bütün zamanlarında iktisadi faaliyetler yaşamın her sahasında kendine yer bulabilmiştir. Çünkü insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için bu faaliyetlere gereksinim duymuşlardır.

İktisat; miktar ve kalite açısından sınırlı olan üretime karşılık insanların sınırsız olan ihtiyaçlarını karşılamada ortaya çıkan problemi çözmeye çalışır. Üretimin sınırlı olmasından dolayı kimin ne zaman neyi üreteceği ne kadar üreteceği, üretilen malların insanlar arasında ne oranda dağıtılacağı[136] gibi sorunlar tarih boyunca insanları meşgul eden sorular arasında yer almıştır.

Halil Günenç ekonomi alanında karşımıza çıkan problemlere eserlerinde değinmeye çalışmıştır. Kur'an-ı Kerimde ekonomi ile alakalı ayet sayısının on civarında olduğunu, hadis sayısının ise daha fazla olduğunu söylemektedir.[137]

Günenç, ekonominin toplumsal yaşamın devamlılığını sağlayabilmesi için bir zaruret olduğunu, toplumdaki insanların mutlulukları ve refah seviyelerinin artmasının ekonomik duruma bağlı olduğunu söylemektedir. Ekonominin dört ana unsuru olan ticaret, tarım, sanat ve mülkiyet toplumda yaşayan kimselerin ayakta durabilmesini sağlayan temel öğelerdir. İktisadın, hayatını devam ettirmesi finansa

[135] TDK, "Ekonomi".
[136] Orhan Türkay, *İktisat Teorisine Giriş-Mikro İktisat*, (Ankara: Adım Yayınları, 2014), 13.
[137] Halil Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2012), 3/59.

bağlıdır. Bunu da benzin-araba benzetmesiyle açıklamaktadır. Nasıl ki bir araç benzin olmadan ilerleyemiyorsa iktisadın da finans olmadan ilerlemesi mümkün değildir. İslam hukuku da insanların mal edinirken uyması gereken birtakım kuralları belirlemiştir. Bu kuralları belirlerken de öncelikle birey ve toplumun maslahatını gözetmiştir. İslam hukukunun caiz gördüğü bir takım finans yöntemleri şunlardır: hibe, mudârebe, zekât, müşâreke, karz-ı hasen ve murâbahadır.[138]

Yusuf el-Karâdâvî'ye göre hadislerde iktisat alanı ile ilgili yer alan bilgiler akide ve inanç alanındaki hadislerin içindedir.[139] Bu duruma da şu hadisi örnek olarak verir: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v)'in Allah'ın Resulü olduğuna şahadet, namazı kılıncaya ve zekâtı eda edinceye kadar insanlarla harp etmekle emrolundum. Onlar bunları yerine getirince kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. Ancak İslam'ın hakkı olan müstesna. İnsanların gizli işlerinden dolayı olan hesapları da Allah'a aittir."[140]

Karâdâvî'ye göre, iktisat alanındaki bilgiler temizlikle alakalı hadislerde karşımıza çıkar. Peygamberimiz (sav) abdest alırken "Allah'ım! Günahlarımı bağışla, hanemi huzurlu ve geniş eyle, rızkımı bana bereketli kıl." Resulullah (s.a.v)'a, "Bu şekilde ne kadar çok dua ediyorsun?" diye sorulduğunda şöyle buyurmuştur: "Başka bir şeyden huzur bulmak mümkün mü?"[141] Ayrıca Resulullah'ın Sa'd b. Ebî Vakkas'ı abdest alırken görüp, "Bu israf nedir?" buyurması gibi. Sa'd bu soruya, "Ya Resulallah! Suda da israf var mıdır? diyerek karşılık verdiğinde Resul-i Ekrem şöyle buyurmuştur: "Evet, akan bir nehrin başında dahi olsan (akan bir nehirden abdest alsan suda israf vardır)."[142]

Karâdâvî'ye göre, iktisat alanındaki bilgiler dua ve zikirler ile ilgili hadislerde vardır.[143] "Ey Allah'ım! Senden hidayet ve takva, kanaatkârlık ve zenginlik diliyorum."[144] "Allah'ım! Açlıktan sana sığınırım. Çünkü o, çok kötü bir

[138] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar***,** 1/411-414.
[139] Yusuf el-Karâdâvî, *Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet,* Çev. Özcan Hıdır, (İstanbul: Yörünge Yayınları, 2001), 232.
[140] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Buhârî, *el-Camiu's-Sahih,* "İman", 17, "Salat", 28; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Camiu's-Sahih,* "İman" 32, 33.
[141] Ebû Îsâ Muhammed et-Tirmizî, *el-Camiu's-Sahîh,* "Dua" 78, t.y.
[142] Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen,* "Taharet" 48.
[143] el-Karâdâvî, *Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet*, 234.
[144] İbn Mâce, "Dua" 2; Tirmizî, "Deavât", 72.

arkadaştır."[145] "Allah'ım! Zenginlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım. Allah'ım! Fakirlik fitnesinin şerrinden sana sığınırım."[146]

Karâdâvî'ye göre, iktisat alanındaki bilgiler cihat ile ilgili hadislerde bulunaktadır.[147] "Ganimet mallarında hıyanetin ve paylaştırılmadan önce ganimet malından almanın haram olduğunu bildiren hadisler buna örnektir.[148]

Karâdâvî'ye göre iktisat alanındaki bilgileri ahlak ve davranışlar ile ilgili hadislerde görmekteyiz. "O, faiz yiyen, yediren, faiz işinde çalışan ve yalancı şahitlik eden kimseler için lanette bulunmuştur."[149] Mal stoku yapan (muhtekir) için de "Malı (daha fahiş fiyata satmak için) günahkâr olandan başkası stok yapmaz."[150] Alışverişte sahtekârlık edip aldatan kimselerden kurtulmak için; "Aldatan bizden değildir"[151] "Komşusu açken, tok yatan bizden değildir."[152]

Karâdâvî'ye göre iktisat alanındaki bilgiler üretim konusundaki hadislerde karşımıza çıkar.[153] "Bir Müslüman, ağaç diker veya ekin eker de kuş, insan veya hayvanlar yerse, bu yenen şey o Müslüman için sadaka olur."[154] "Allah, sizden biriniz bir iş yaptığı zaman onun en güzel şekilde yapılmasını sever."[155] "Allah, ihsanı (her işi en güzel şekilde yapmayı) her işte takdir etmiştir."[156] Karâdâvî üretim konusundaki hadislerin asıl amacın sadece malı üretmek değil, malı kaliteli ve en güzel biçimde üretip ürünün piyasada rekabet edebilecek bir yerde olmasıdır. Ayrıca üretilen mallarda birey ve toplumun dünya ve ahiretlerine zarar veren malların üretilmesini hoş görmemiştir. Bundan dolayı da insan sağlığına zararlı olan uyuşturucu ve alkolün, çevreyi kirleten maddelerin imal edilmesini caiz görmemiştir.[157] "Hiç kimse, asla kendi el emeğinin karşılığından daha hayırlı bir

[145] Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, es-Sünen, "Salat", 367; İbn Mâce, "Dua", 3.
[146] Müslim, "Zikr", 49.
[147] el-Karâdâvî, *Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet*, 235.
[148] İbn Mâce, "Cihâd", 10.
[149] Müslim, "Müsakât" 106; Ebû Dâvûd, "Büyu", 4.
[150] İbn Mâce, "Ticâret" 6; Ebû Dâvûd, "Büyu", 47.
[151] Müslim, "İman", 164.
[152] Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek*, 2/12.
[153] el-Karâdâvî, *Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet*, 235.
[154] Buhârî, "Edeb", 27; Tirmizî, "Ahkam", 40.
[155] Sahihu'l-Camiu's-sağir, "Buyu", 80.
[156] Ebû Dâvûd, "Edahi", 12; Tirmizî, "Diyât", 14.
[157] el-Karâdâvî, *Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet*, 237.

rızık temin etmemiştir. Çünkü Peygamber Davud (a.s) el emeği ile geçinirdi."[158] "Kimin bir arazisi varsa, ya onu ekip diksin veya bir din kardeşine ekmesi için versin."[159]

3.1.2. Sigorta

Sigorta ileri bir zamanda ortaya çıkma ihtimali bulunan hırsızlık, yangın, kaza vb. olayların sonucunda ortaya çıkabilecek zararların karşılanması amacıyla sigortayı yapan ve sigortayı yaptıran kişiler arasında yapılan bir akittir.[160] Sigorta sayesinde kişi ileriki dönemlerde ortaya çıkabilecek daha büyük zararları üstlenmemek için önceden daha küçük zararları üstlenme yolunu seçmektedir.

Halil Günenç sigortanın 1300'lü yılların ortalarında Avrupa'da ortaya çıkmasından dolayı Cahiliye döneminde ve İslam'ın ilk dönemlerinde sigorta müessesesinin görülmediğini ifade etmektedir. Bu nedenle âlimler bu konuda görüş belirtmemişlerdir.[161]

Halil Günenç'e göre İslam tarihinde sigorta ile alakalı ilk görüş belirten kişi İbn Abidin'dir. İbn Abidin sigorta konusuna Reddu'l-Muhtar isimli eserinde yer vermiştir.[162] İbn Abidin eserinde şu ifadelere yer vermektedir. Bir kimsenin malının telef olması sonucunda kişinin sigorta şirketinden herhangi bir şekilde tazminat alması caiz değildir. Fakat bir müslüman İslam ülkesi dışında Müslüman olmayan bir kimse ile herhangi bir malda ortak iseler ve Müslüman olmayan kişi malı sigorta yaptırır, malın telef olması sonucunda maldan tazminat alır ve bu tazminatı Müslüman olan ortağına gönderirse o zaman Müslüman kişinin bu tazminatı almasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.[163]

Halil Günenç sigortayı 3 başlığa ayırarak bunlar hakkındaki görüşünü bildirir. Bunlardan birincisi zorunlu sigortadır. Zorunlu sigorta; devlet tarafından kişilerin gelirlerinden kesintiler yapılarak oluşturulan sigortadır. Devlet bu kesintilerle

[158] Buhârî, "Büyu", 15; İbn Mâce, "Ticâret", 1.
[159] Buhârî, "Hars", 18; Müslim, "Büyu", 87, 88.
[160] Halil Seyidoğlu, *Uluslararası Finans,* (İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2016), 536.
[161] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/67.
[162] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/67.
[163] Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki İbn Abidin, *Haşiyetü İbn Abidin Reddü'l Muhtar ale'd Dürü'l Muhtar,* (Dimaşk: Darüs Sekafe vet Türas, 2000), 12/642-643.

kişilerin tedavi masrafını karşılamakta aynı zamanda kişi emekli olduğunda kişiye buradan maaş bağlamaktadır. Günenç'e göre vatandaşların bu sigorta çeşidini yaptırmaları zorunluluk içerdiğinden dolayı bu sigorta çeşidi caizdir. İkinci sigorta çeşidi olarak da karşılıklı yardımlaşma sigortasını zikretmektedir. Karşılıklı yardımlaşma sigortası birkaç insanın bir araya gelerek içlerinden herhangi birine olası bir zarar gelmesi durumunda bu zararı karşılamaları şeklinde meydana gelir. Bu sigorta çeşidine üye olan kişiler düzenli aralıklar ile kendilerine düşen ücreti gönüllü bir şekilde öderler. Bu sigorta çeşidinde üyelerin gayeleri yardımlaşma olduğundan dolayı Günenç bu sigorta çeşidini de caiz görmektedir. Üçüncü sigorta çeşidi olarak da ticaret amaçlı sigortayı zikretmektedir. Bu sigorta şirketinde ise ana gaye şirketin kâr edebilmesini sağlamaktır. İslam âlimlerinin çoğu bu sigorta çeşidini caiz görmemiştir. Halil Günenç de bu sigorta çeşidini caiz görmemiştir. Sigortanın caiz olabilmesi için sigorta şirketinin karşılıklı yardımlaşma ve üye olan insanlara yardımda bulunma amacını taşıması gerekmektedir.[164]

Halil Günenç ticaret amaçlı sigortaları da yardımlaşma amaçlı kurumlar kategorisinde sayan ve bu sigorta çeşitlerini caiz gören Muhammed el-Behiyy, Mahmut Şeltut, Muhammed Abduh gibi âlimlere karşı çıkmıştır. Çünkü bu sigorta çeşidini yardımlaşma olarak kabul etmenin sonucu olarak piyango ve fazlalık faizinin de mubah olarak kabul etmeyi gerektirir.[165]

Halil Günenç sigorta işleminin alışveriş ve hediye gibi olmadığını söylemektedir. Ancak daru'l harpte işlemlerini yürüten şirketlerden ise tazminat alınabileceği konusunda İbn Abidin ile aynı minvalde görüş belirtmektedir. İmam Muhammed'in daru'l harpte işlem yürüten şirketlerden karşılaşılan hasarlar sonucunda ödenek alınabileceği görüşünü de bu konu hakkında delil göstermektedir.[166]

Yusuf el-Karâdâvî de zorunlu sigorta ve karşılıklı yardımlaşma sigortasını caiz görmekte ticaret amaçlı sigortayı ise caiz görmemektedir. Karâdâvî ticaret amaçlı sigortaları caiz görmediğini şu gerekçelerle açıklamaktadır:

[164] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/69-70.
[165] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/68.
[166] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/68.

- Bağış olmadığına göre karşılıklı yardımlaşma da yoktur,
- Sigortalı şirkete ortak değilse ortaklık esası da yoktur,
- Sigorta şirketleri topladıkları paraların çoğunu faizde değerlendirmektedirler.[167]

3.1.3. Borsa

Borsa; "bazı tüccarların ve özellikle sarraflarla değerli kâğıt ve tahvil alışverişiyle uğraşanların alım satım ve değişim amacıyla devlet denetimi altında iş yaptıkları yerdir."[168] Halil Günenç, borsayı devlet ya da şirket tahvilleri, hazine bonosu ve hisse senetlerinin alınıp satıldığı Pazar yeri olarak tanımlamaktadır. Borsa tarihinin çok eskilere dayanmadığını on altıncı yüzyılda Belçika'da ortaya çıktığını belirtmektedir.[169] Ülkemizde de borsanın tarihi çok eskilere dayanmamaktadır. İlk defa borsa 1866 yılında Osmanlının dış piyasalardan aldığı borçları belli bir düzen içerisinde yürütmek amacıyla İstanbul'da "Der saadet Tahvilat Borsası" ismiyle kurulmuştur.[170]

Halil Günenç borsanın İslami olmayan bir ortamda doğmasından dolayı tam olarak caiz olduğunu söylemenin yanlış olduğunu söylemektedir. Ancak zaruretten ötürü de tamamıyla reddedilmemesi gerektiğini de bildirmektedir. Ona göre borsayı analiz ettikten sonra İslam dinine uymayan kısım çıkartılmalı, geri kalan kısım ise İslam dinine uygun hale getirilmelidir. Bu fikrini de Hz. Ömer döneminde gerçekleşmiş bir olaya dayandırmaktadır. Hz. Ömer Irak ve Suriye topraklarını İslam devletinin sınırlarına dâhil ettikten sonra mali işlem mevzularını gözden geçirmiş ve İslam dinine aykırı olanları çıkartmıştır geri kalanını ise İslam dinine uygun hale getirmiştir.[171]

Halil Günenç, borsanın ekonomi alanına faydaları olduğunu belirtmektedir. Günenç'e göre bir şirketi veyahut fabrikayı topyekûn satın alamayan insanlar borsa sayesinde ellerinde bulunan sermaye miktarına göre hisse senetleri satın alıp

---

[167] el-Karâdâvî, *el- Helâl Vel- Harâm Fi'l-İslâm,* 227.
[168] TDK "Borsa".
[169] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/103.
[170] Mustafa Birol Çapanoğlu, *Türkiye ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasası Özelleştirme Uygulamaları ve Genel Olarak Menkul Kıymet Borsaları,* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 1993), 135.
[171] Ayrıntılı bilgi için bkz: Mustafa Fayda, *Hz. Ömer Zamanında Gayr-ı Müslimler,* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İFAV Yayınları, 2006), 51-70.

sermayelerini değerlendirme imkânına kavuşabilirler. Bu sistem hisse senetleri satın alan kimselere fayda sağladığı gibi şirket ya da fabrika sahipleri insanlara finans desteği sağlayarak bunların faiz ve repoya başvurmalarını engellemektedir. Bu şekilde hem toplumdaki bireylerin hem de şirket sahiplerinin gereksinimleri karşılanarak piyasanın canlı tutulması sağlanmaktadır.[172]

Halil Günenç borsada muamele gören senetleri üçe ayırmaktadır. Bunlar; devlet ya da şirket tahvilleri, hazine bonosu ve hisse senetleridir. Bunlardan devlet ya da şirket tahvilleri; devletin bir takım acil gereksinimlerini karşılamak amacıyla iç borçlanma yoluna başvurarak tahvillerini piyasaya arz etmesiyle oluşur. Devlet ileriki dönemlerde tahvil sahiplerine borcunun yanında tahvilde anlaşılan miktar kadar da faiz ödemesinde bulunuyor. Hazine bonosu ise devletin vatandaşlardan aldığı borca karşılık vatandaşlara belli bir miktar da faiz ödemesi yapacağına dair anlaşmaları şeklinde gerçekleşir. Bu iki senet çeşidi muamelelerinde ve alışverişlerinde faiz barındırdıklarından caiz değildir. Hisse senedi ise eşit parçalara ayrılmış şirket veya fabrikanın satışa çıkardığı hisseleri satın alınmak kaydı ile satın aldığı hisse oranında ortak olması ile meydana gelir. Hisse senetlerinin caiz olması bir takım uygulama ve şartlara bağlıdır. Örneğin şarap, domuz eti, uyuşturucu vb. İslam dininin üretimini veyahut herhangi bir şekilde alışverişini yasakladığı, içerisinde faizli işlemler barındıran hisse senetlerini satın almak caiz değildir. Yani hisse senedi satın alacak kişinin ortak olunacak işletmenin alışveriş yöntemleri hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.

Hisse senedinin caiz olabilmesi için sermayenin İslam dininin helal dairesinde olması gerekmektedir. Zira sermayesi helal dairesinin dışına çıkan kuruluşlar faaliyetlerinde İslam'a uygunluk şartı aramadıklarından dolayı faizli işlemlerde bulunabilirler. Bundan dolayı hisse sahipleri de işlenen harama ortak olacaklarından dolayı bu kuruluşların hisselerinin satın alınması fukaha tarafından caiz görülmemiştir. Abdülaziz el-Hayyat (ö. 2011), Ali el-Hafif (ö.1978), Ebu Zehra (ö. 1974) gibi yüzyılımızın önemli âlimlerine göre helal ve haram mallarının karışık olduğu bir yerde malın ekseriyetinin helal olması durumunda o malın alışverişinde

[172] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/103-104.

herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Lakin Günenç'e göre bu kurumların haram faaliyetleri yapmaları caiz değildir.[173]

Halil Günenç'e göre hisse senetlerinin bir çeşidi olan imtiyazî hisse caiz değildir. Çünkü bu senetler sahibine birtakım haklar tanır; genel kurulda oy hakkının bulunması, kâra ortak olmak gibi hisse sahibine birtakım ayrıcalıklar tanır. İslam hukukunda ise şirket ortaklarından birine veyahut bir kısmına birtakım ayrıcalıklar tanımak yasaklanmıştır.[174]

Borsada işlemler genellikle satılacak ürünler örnek miktar üzerinden gerçekleşmekte ürünlerin kendileri bizzat bulunmamaktadır.[175] Halil Günenç borsada bulunan bu işlemin caiz olabilmesini satış esnasında selem akdinde bulunan şartların gerçekleşmesine bağlamaktadır. Ancak altın borsasında altın alım satımının caiz olabilmesi altının hazır olmasına bağlıdır. Çünkü hâlihazırda mevcut olmayan altının alım-satımı hiçbir şekilde caiz değildir.[176]

Günenç'e göre borsada faaliyet yürüten hazine bonosu, devlet tahvilleri, vadeli satış işlemleri İslam'a uygun değildir. Hisse senedinin ise İslam hukukuna uygun bir şekilde yürütülmesi koşuluyla caiz olabileceğini söylemektedir.

Yusuf el- Karâdâvî de hisseleri üç başlık altında değerlendirmektedir.

Birincisi: İslam hukukuna bağlı bir şekilde muamelelerini yürüten şirket ve bankaların hisseleridir. Örneğin katılım bankaları, İslami sigorta şirketleri gibi. Bu kuruluşların hisselerini alım-satımda herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Yani bu hisselerden elde edilecek menfaatin bu hisselerin asli değer karşılığında alım satım olmasında hiçbir sakınca yoktur.

İkincisi: Temelinde İslam hukukunun haram kabul ettiği içki, domuz, kumar vb. gibi malların alım satımının üzerine gelir elde eden banka ve şirketlerin hisse senetleridir. Bu şirketlerin hisselerinin alım satımını yapmak bütün âlimlere göre

[173] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/104-108.
[174] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/107.
[175] Seyidoğlu, *Uluslararası Finans,* 66.
[176] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/107.

haramdır. Bu tarz kuruluşların hisselerine ortak olmak bunlarla çeşitli işlemler yapmak doğru değildir.

Üçüncüsü: Çalışmalarını araba alım-satımı, sanat, ziraat gibi İslam hukukunun helal kabul ettiği alanlarda elde eden şirketlerin hisseleridir. Bu şirketlerin faaliyet gösterdikleri alanlar genellikle caiz olmasına rağmen bazen yapmış oldukları faaliyetlerle harama da bulaşabilmektedirler. Örneğin faiz almak ve vermekle harama girebilirler.

Üçüncü çeşit hisse senedi günümüz âlimleri arasında tartışma konusu olmuştur. Bir kısmı bu hisse senetlerinin alım-satımını caiz görürken bir kısmı ise caiz görmemektedir. Caiz görmeyenler gerekçelerini işlemin içerisine faiz karıştığından dolayı doğru olmadığını bu konuda "Peygamberimiz (sav) faiz yiyeni, yedireni, şahitlerini ve yazıcısını lanetlemiştir"[177] hadisini delil gösterirler. Caiz olarak kabul edenler ise insanlar yapmış oldukları muamelelerden ötürü buna ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak bunu yaparlarken aşağıda belirtilen koşullara uymaları gerekmektedir.

a) Borç oranının yüzde 50'yi geçmemesi gerekmektedir,

b) Şirketin borçlarının ve faizli kredilerinin oranı elde edeceği kâr miktarından %30 fazla olmamalıdır,

c) Elde edilecek faiz miktarının yüzde 5 ya da yüzde 10'un üzerinde olmamalıdır.

Bu şartlar sağlandıktan sonra kişinin bu şirketler yoluyla yapmış olduğu faaliyetleri titiz bir denetimin süzgecinden geçirmesi gerekmektedir. Bunun sonucunda da kendi payına girmiş olan faizleri çıkartmalıdır.[178]

Yusuf el-Karâdâvî de işlemlerinin temeli helal işlere dayanan şirketlerle ve yukarıda anlatılan şartlara riayet etmeleri koşulu ile zaruret halinden dolayı bunların yapmış olduğu işlemlerin caiz olduğunu belirtmiştir.[179]

[177] Müslim, "Musakat", 106.
[178] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 5/310-311.
[179] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 5/312.

3.2.YUSUF EL- KARÂDÂVÎ VE HALİL GÜNENÇ'İN AYNI KONU HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

3.2.1. Kredi Kartı Kullanımı

İnsanlık tarihi boyunca insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için pek çok şeye ihtiyaç duymuşlardır. Bunların başında da şüphesiz ki kişilerin fizyolojik ihtiyaçları gelmektedir. Ancak kişilerin bu ihtiyaçlarını tek başına giderebilmeleri pek de mümkün olmamıştır. Bu ihtiyaçları giderebilmek için diğer insanlarla sürekli olarak alışveriş içerisinde olmuşlardır. İnsanlar ilk başta bu ihtiyaçlarını gidermek adına takas yöntemini kullanmışlardır. Fakat bu yöntemin zorluğundan dolayı farklı alternatiflere yönelerek alışverişte parayı kullanmışlardır. Uzun bir dönem altın ve gümüşle alışverişlerini devam ettirmişlerdir. Daha sonra kâğıt paralara geçiş sağlanmış ve en nihayetinde de kredi kartlarını kullanmaya başlamışlardır. Kredi kartları dünyada ilk olarak ABD'de uluslararası şirketler tarafından kullanılmak üzere ortaya çıkmış daha sonra ise bütün dünyaya yayılım göstermiştir. Günümüzde insanlar daha çok kredi kartları, kâğıt paralar, çek, senet, vb. yöntemlerle alışverişlerini sürdürmektedirler.[180]

Alışveriş esnasında kredi kartının kullanılabilmesi için üç öğenin olması gerekir. Birinci olarak kartı veren kuruluş yani banka, ikinci olarak kartın sahibi olan müşteri, son olarak ise banka ile anlaşma sağlayarak alışverişte kâğıt para yerine kredi kartını kabul edecek kişinin olması gerekmektedir.

Kredi kartı ile alışveriş kısaca şu şekilde gerçekleşmektedir: Kart sahibi anlaşmalı ticarethaneden alışveriş esnasında kredi kartını kullanmak isterse mal sahibi malın ücretini kredi kartı yoluyla tahsil eder. Böylece alışveriş tamamlanır. Mal sahibi ise satılan malın ücretini ay sonunda anlaşmalı bankadan alır. Banka verdiği bu ücreti müşterinin hesabı varsa hesabından eğer ki müşterinin bankada hesabı yoksa banka ödeme işlemini üstlendiğinden bizzat kendisi öder.[181]

[180] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/93-94.
[181] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/94.

Kredi kartı çeşitleri:

A) Debit Card

Bu kart çeşidinde müşteri bankada kendi adına bir hesap açtırıp bu kartı alabilmek için açmış olduğu hesaba belli bir miktarda para yatırır. Müşteri günlük hayatta yapmış olduğu alışverişlerde bu kart üzerinden ödeme yaparsa banka yaptığı alışverişin ücretini müşterinin hesabındaki paradan kesip mal sahibine öder. Halil Günenç bu kart çeşidinin İslam'a uygun olduğunu belirtmektedir.[182]

B) Charge Card

Bu kart çeşidi ise bankanın müşteriye itimadı sonucunda oluşur. Müşterinin bankada hesap açtırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Müşteri bir aylık süre zarfında yapmış olduğu alışverişlere karşılık bankaya bu sürede yapmış olduğu harcama miktarını ödemeyi taahhüt eder. Mal sahibi ise sattığı malın parasını hiçbir sıkıntı olmadan bankadan alır. Bankanın mal sahibine vermiş olduğu para müşteri ile yapmış olduğu anlaşmadan ötürü müşteriye verilmiş bir borç olarak kabul edilir. Halil Günenç bu kart çeşidinde de herhangi bir sakınca görmemektedir.[183]

C) Credit Card With Revolving

Bu kart çeşidi de Charge Card çeşidinde olduğu gibi müşterinin bankada hesap açtırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu kart çeşidinde müşterinin yapmış olduğu harcamaları bankaya otuz gün içerisinde geri ödeme zorunluluğu bulunmamaktadır. Fakat bankaya olan borcunu otuz gün içerisinde ödemediğinden dolayı banka müşterinin borcuna her ay bir miktar faiz eklemektedir. Halil Günenç bu kart çeşidinde İslam dininin kesin olarak yasaklamış olduğu faiz işlemi cereyan ettiğinden dolayı bunun caiz olmadığını dile getirmiştir.[184]

Günümüzde pek çok âlim kredi kartı ile yapılan alışverişlerin caiz olduğunu belirtmektedir. Yusuf el-Karâdâvî günümüzde insanların çoğunun işlemlerini bu şekilde yürüttüklerini, bu yol ile insanların para taşıma külfetinden ve parayı

[182] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/94-95.
[183] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/95.
[184] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/95.

kaybetme korkusundan emin olduklarını söyler. Bu gibi sebeplerle İnsanların bu kartı kullanma ihtiyaçların olması durumundan dolayı bu kartın kullanılabileceğini ancak kart sahibinin karttan yapmış olduğu harcamaları zamanında bankaya yatırması gerektiğini, kart sahibinin ödeme gününü geciktirmesi sonucunda faize bulaşması durumunda bunun haram olduğunu belirtmiştir.[185]

3.2.2. Murâbaha

Dünya geneline bakılınca işlemlerini faiz esasına yönelik olarak yürüten bankaların gerek ticari gerekse iktisat ve sanayi alanlarının finans ihtiyaçlarını karşılama konusunda hüküm sürdürmektedirler. Buna nispetle faize bulaşmak istemeyen Müslümanlar ise sanayi ve ticaret alanında finans bulma konusunda birtakım güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu durumda da Müslümanlar ya ticaret alanından çekileceklerdir ya da tefecilerden finans desteği sağlama yoluna gideceklerdir. Bu güçlükler neticesinde ise Müslümanlar pek çok alanda Müslüman olmayanlara nazaran geri kalmaktadırlar.

Müslümanların içerisinde olduğu bu durumdan kurtarmak amacıyla 20. Yüzyılın sonlarına doğru Müslümanların finans ihtiyaçlarını faize bulaşmadan karşılamak adına birtakım kuruluşlar kurulmuştur. Bu kuruluşlar ihtiyaç sahibi kimselerin ihtiyaçlarını murâbaha yoluyla gidermektedirler.[186]

Murâbaha katılım bankalarının en çok kullandığı fon kullandırma yöntemlerinin başında gelmektedir. Murâbaha yöntemi İslam hukukunda da kendine yer bulmuştur. Murâbaha müşterinin bir malı alacak kadar parası olmadığı durumlarda, bankanın müşteri adına mal sahibinden bu malı satın alıp üzerine karını ekledikten sonra bu malı vadeli olarak müşteriye satmasıyla gerçekleşmektedir. Murâbaha işleminin gerçekleşebilmesi için 3 kişinin bulunması gerekir. Bunlar müşteri, mal sahibi ve bankanın kendisidir.[187]

[185] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 6/254.
[186] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/38.
[187] Tunç, *Katılım Bankacılığı, Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması*, 135.

Murâbaha satışının geçerli olabilmesi için birtakım şartlar vardır. Bunlar;

a) Önceki satım sözleşmesi geçerli olmalıdır.

b) Alış fiyatı alıcı ve satıcı tarafından biliniyor olmalıdır.

c) Önceki satım sözleşmede semen aynı cinsten ribevî bir malla değişilmiş olmamalıdır.

d) Kâr miktarının alıcı ve satıcı tarafından biliniyor olmalıdır.[188]

Günümüzde murâbaha yöntemini kullanan bankalar şu şekilde işlem yürütmektedir. İş sahibi bir mala ihtiyaç duyar. Lakin bu malı alacak finansı bulamamaktadır. Bu kimse murâbaha yöntemini kullanan finans kurumlarına giderek filanca malı almak istediğini belirtir. Finans kurumu ile müşteri sözleşme imzaladıktan sonra finans kurumu bir temsilci gönderip malı kurum adına satın aldıktan sonra murâbaha şeklinde müşteriye satar.

Halil Günenç'e göre finans kurumunun parayı müşteriye para olarak vermesi ve müşterinin bu malı kendi adına alması doğru değildir. Fakat finans kurumu müşteriye vekâlet verir, müşteri de satın alacağı malı finans kurumu adına satın alır daha sonra finans kurumu bu malı müşteriye satarsa bu da geçerli olur. Bununla birlikte Günenç vekâlet verilecek kişinin müşterinin dışında bir kimse olmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Murâbahanın yakın zamanda ortaya atılmadığını hicretin ikinci senesinde İslam hukukçularının bu sözleşme üzerinde tartışma yaptıkları ve bu tartışma sonucunda da murâbaha akdinin caiz olduğu sonucuna ulaştıklarını belirtir.[189] Ayrıca murâbaha akdinin geçerli olduğuna delil olarak da İmam Şafii'nin bir sözünü[190] zikretmektedir.[191]

Günenç'e göre bir kimsenin vadeli olarak satın almış olduğu ticari eşyayı Murâbaha akdi ile başka birine peşin olarak satabilmesi için satın alan kimseye malı vadeli olarak satın aldığını bildirmesi gerekir. Eğer ki vadeli olarak satın aldığını

[188] İbrahim Kafi Dönmez, "Murâbaha", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 8 Mart 2021).
[189] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/433.
[190] Bknz. *El-Umm* 3/39.
[191] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/40.

bildirmez ise satın alan kimse bu durumdan haberdar olduğu zaman sözleşmeyi bozma hakkına sahiptir.[192]

İslam hukukunda satım akdinde mülkiyetin intikali icap ve kabulle tamamlanmasına rağmen malın tazmin sorumluluğu kabz ile alıcıya geçmektedir.[193] Çağdaş ulemanın çoğu, murâbahada kısa süreliğine de olsa mebinin tazmin sorumluluğunun bankaya intikal etmesini zorunlu görmektedir. Yusuf el-Karadâvî, Kuveyt'te düzenlenen 2. İslam Bankacılığı Kongresi'nde, bankanın malı temellük edip helak sorumluluğunu üstlenmesi kaydıyla murâbaha işleminin caiz olacağı yönündeki fetvayı hatırlatmakta ve damânı mülkiyetin intikalinin sonucu olarak görmektedir.[194]

3.3.YUSUF EL- KARÂDÂVÎ'NİN GÖRÜŞLERİ

3.3.1. Borcun Geciktirilmesi Durumunda Borçluya Verilecek Ceza

Yusuf el-Karâdâvî bu cezayı, borçlu tarafından vade tarihinde ödenmesi gereken parayı bilerek ödemeyerek vade tarihinden sonra ödemeyi gerçekleştiren borçludan alınan fazlalık olarak tanımlar. Yusuf el-Karâdâvî borcunu bilerek ödemeyen kimse ile borcunu elinde olmayan nedenler ile ödemekte sıkıntı çeken kimseleri ayrı kategoride değerlendirmiştir. Borcunu ödeme durumu olduğu halde borcunu bilerek vaktinde ödemeyen kimselere gecikmeden ötürü bir miktar paranın alınabileceği şeklinde Maliki âlim Hattab'ın görüşüne katılmıştır. Alınan bu paranın ise sadaka kategorisinde değerlendirilip ihtiyaç sahibi ailelere, muhtaç öğrencilere verilmesi koşuluyla alınan fazlalığın caiz olduğunu söylemiştir. Borcunu çeşitli sebeplerden dolayı ödeyemeyen kimselerden ise fazlalığın alınmamasını o kimseye borcunu ödeyebileceği bir vakte kadar müsaade edilmesi gerektiğini belirtmiştir.[195] Buna "Eğer eli darda olan birisi borçlu ise eli genişleyene kadar beklemek gerekir.

[192] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 3/39.
[193] Hûce, *ed-Delîl*, 161.
[194] el-Karâdâvî, *Bey'u'l-Murâbaha li'i-Âmiri Bi'ş-Şirâ Kemâ Tecrîhi'l-Mesârifi'l-İslâmiyye*, 74.
[195] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 5/301-302.

Şu da var ki, eğer bilirseniz bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır." ayetini delil olarak göstermiştir.[196]

3.3.2. Bankalarda Çalışmak

İslam dini ekonomi alanında temel olarak faizle mücadele etmiştir. Ayrıca faizin insanları günaha bulaşmasına sebep olduğunu bildirmiştir.[197] Kitap ve sünnette de faizin haram olduğu dile getirilmiştir. Kur'an-ı Kerimde: "Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah'a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir" ve "Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkârı sevmez."[198] Hadislerde: "Peygamberimiz (sav) faiz yiyeni, yedireni, şahitlerini ve yazıcısını lanetlemiştir"[199] ve "Faizin haram olduğunu bildikleri halde yiyen yediren ve şahitliğini yapanlar kıyamet gününde Muhammed (sav)'in diliyle lanetleneceklerdir"[200] ve "İnsanların üzerine öyle bir zaman gelecek ki, faiz yemeyen kalmayacaktır. Yemese bile tozu bulaşacaktır."[201] buyurmuşlardır.

Karâdâvî'ye göre bankalarda yapılan işlemlerin hepsi faiz içermemektedir. Örneğin; senet, çek, emanetçilik, simsarlık, havale, komisyonculuk gibi işlemler bankaların yapmış olduğu helal işlemlere örnektir. "Ameller niyetlere göredir"[202] hadisi gereği zaruret olması durumunda kişilerin niyetlerini temiz tutmaları şartıyla istemeyerek bankada çalışmalarında herhangi bir sakınca bulunmadığını

---

[196] el-Bakara 2/280.
[197] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/165.
[198] el-Bakara 2/275-276"
[199] Müslim, "Musakat", 106.
[200] Müslim, "Müsakat", 105; Ebu Davud, "Buyu", 4; İbni Mace, "Ticarat", 58; Nesai, "Talak", 13, "Zinet", 23-24; Darimi, "Buyu", 4.
[201] Ebu Davud, "Buyu", 3; Nesei, "Buyu", 2; ibni Mace, "Ticarat", 58.
[202] Buhârî, Sahîh, "Bedu'l-Vahiy", 1, "İman", 41; Tirmizî, "Fedâilu'l-Cihâd" 16; Neseî, Sünen, "Tahâret", 60, "Talâk", 24, "Eymân", 19; İbn Mâce, Sünen, "Zühd", 26; Ahmed b. Hanbel, "Müsned", 25, 43; Humeydî, "Müsned", 28; Tayâlisî, "Müsned", 9.

belirtmektedir. Lakin Müslümanların bu faizli kuruluşlara alternatif olacak kuruluşlar kurması için çalışmalar yapması gerekmektedir.[203]

3.3.3. Bankaların Hesap Sahiplerine Vermiş Olduğu Faiz

İnsanlara fetva verme konumunda bulunan kişilerin İslam dininin amaç ve gayesine tek bir bakış açısıyla bakmasının yanında kişinin günümüzde var olan problemleri de ayrı bir bakış açısıyla değerlendirmeye kalkması doğru değildir. Zira fetva veren kişinin zamanın, mekânın ve örfün değişimi kendisiyle beraber önceki dönemlerde verilen fetvanın da değişebileceği gerçeğini göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Avrupa'da özellikle de İngiltere'de işlem yürüten bankalar hem vadeli hem de vadesiz hesap sahiplerine zorunlu olarak bir miktar faiz vermektedir. Bu vadeli hesaplardaki faiz oranı vadesiz hesaplara nispeten daha çok olmaktadır. Karâdâvî, bu bankalar tarafından verilen faizlerin kişinin bizzat kullanmaması bunu kullanan kişilerin hayır kurumları olması gerektiğini dile getirir. Çünkü faiz yolu ile elde edilen gelirler İslam dinine göre haramdır. Bu gelirin hayır işlerine, fakirlere, yoksullara ve Müslümanların maslahatına olan yerlerde kullanılması caizdir. Bankanın vermiş olduğu faizin hesap sahibi açısından haram olmasının nedeni hesap sahibinin bu fazlalığı İslam dininin helal görmediği bir alanda kazanmasından kaynaklanmaktadır. Fakir ve yoksullar açısından ise bu para temizdir.[204]

Karâdâvî, bu fazlalığın alınmayıp bankalara bırakılmasının doğru olmadığını, bu fazlalık ile ihtiyaç sahibi kimseleri kesin olan bir gelirden mahrum bırakmak ve onların haklarını kaybetme anlamı taşıdığını belirtir. Hesap sahibinin bu fazlalığı ihtiyaç sahiplerine vermesi iki açıdan kendisine fayda sağlar. Birincisi; kişi bu haram malın mülküne karışmasını engellemekte ve haram malı yemekten de uzak durup Allah'ın rızasına uygun davranmaktadır. İkinci olarak ise; kişi bu paranın ihtiyaç sahiplerine ulaşması yolunda bir aracı konumunda olduğundan malın yok olmasına

[203] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/167.
[204] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 6/247.

ya da Müslümanların eline geçmemesi gibi durumların önüne geçmiş bulunmaktadır.[205]

Karâdâvî'ye göre, hesap sahibinin fakirlere vermiş olduğu bu fazlalık sadaka kategorisinde de değerlendirilemez. Bir hadiste "Allah temizlik olmayan namazı kabul etmez. Hıyanetle (haram yolla) kazanılan paradan verilen sadakayı da kabul etmez"[206] buyrulmaktadır. Ayrıca İslam dinine göre haram olan şeylerde kişinin mülkiyet hakkı bulunmamaktadır. Kişinin yapmış olduğu faiz yoluyla elde edilmiş fazlalığı fakirlere ve yoksullara ulaştırabilmek amacıyla aracılık etmektir. Hesap sahibinin bu fazlalığı almayıp bankaya bırakmaktansa bu fazlalığı alıp ihtiyaç sahiplerine ulaştırmasının caiz olduğunu bildirmiştir.[207]

3.3.4. Bankadan Alınan Kârlar

Yusuf el-Karâdâvî, faizi; taraflardan bir tanesinin ödemesi gereken ancak anaparanın dışında olan fazlalık olarak tanımlamaktadır. Yani kişilerin ticari faaliyet olmadan emek harcamadan alınan fazla para faizdir. Dolayısıyla bankalardan alınan faizin de haram olduğu şeklinde görüş belirtmektedir.[208] Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulur: "Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve gerçekten iman etmiş iseniz faizden kalanı bırakın. Bunu yapmazsanız Allah ve Resulü tarafından size bir savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, haksızlık etmemek ve haksızlığa uğramamak üzere anaparanız sizindir."[209]

Karâdâvî'ye göre bankalar tarafından verilen kârların İslam dininin helal kabul etmiş olduğu ticari işlemlerin ve ortaklık çeşitlerinin dışındadır. Zira İslam dinine göre ticari işlemlerde ve ortaklık çeşitlerinde taraflar kâr-zarar oranına hisseleri oranınca dâhil olmaları gerekmektedir. Ancak günümüzde bankalar müşterilerine sınırlı kâr payı vermektedirler. Bu sistemde banka çok yüksek oranlarda kâr sağlamasına rağmen müşterilerine vermiş oldukları kâr oranı çok düşük miktardadır. Bankanın zarar etmesi durumunda da banka bu zararı müşteriye yansıtmamaktadır. Dolayısıyla bu yol ile sağlanan gelir İslam dinine aykırıdır. Bu

[205] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 6/249-250.
[206] Müslim, "Taharet", 224; Tirmizi, "Taharet", 1.
[207] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 6/247.
[208] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/162.
[209] el-Bakara 2/278-279.

şekilde elde edilen kârları almak caiz değildir. Bankanın vermiş olduğu bu fazlalığı kişilerin kullanmaması, bu fazlalığı ihtiyaç sahiplerine ya da hayır kurumlarına vermesi gerekmektedir. Çünkü bankaların vermiş olduğu bu kâr haramdır. Haram parada ise hiç kimsenin mülkiyet hakkı yoktur. Bu para ancak toplumun mülkiyetine girebilir. Bu parayı bankada bırakmak ise bankayı daha da güçlendireceğinden doğru değildir. Ayrıca Karâdâvî'ye göre bankalardan alınan kârların zekâtını vermek ile de bu paranın helal olmayacağını bildirmektedir.[210]

Bankanın iflas etmesi durumunda bankada parası bulunan kişilere de zarar yansıyacağı zira bankada para bulunmadığı anda müşterilerin bu zararı aralarında paylaşacağından bankanın bir nevi şirket olduğunu söyleyen kişilere Karâdâvî itiraz etmektedir. Çünkü bankanın iflas etmesi gibi durumlar aynı şekilde alınan paranın haram olduğu kuralını değiştirmemektedir. Çünkü bu gibi durumlarla çok az karşılaşılmaktadır. Çok az karşılaşılan olaylara ise herhangi bir hüküm bina edilemez. Ayrıca bankanın iflas etmesi durumunda müşteriler bankadaki paralarını alabilmek için bütün yollara başvurmaktadırlar. Bankada müşterilerin parasını zaman içerisinde ödeme yoluna gitmektedir. Bu da bankanın müşterileri zarara ortak etmediğinin diğer bir göstergesidir.[211]

3.3.5. Bankadan Faizli Kredi İle Ev Almak

Yusuf el-Karâdâvî bu konuyla ilgili olarak kendisinin başkanlığını yürütmüş olduğu Avrupa Fetva Konseyi'nin 31 Ekim 1999 yılında yaptığı toplantı sonucunda almış olduğu kararları bildirmiştir.

a) Konsey ribanın kesinlikle haram olduğu görüşünü aynı şekilde teyit etmiştir. Ayrıca Konsey, İslam Fıkıh Cemiyetlerinin bankaların yaptığı işlemlerden haram kabul ettiği konuları da aynı şekilde haram kabul etmiştir.

b) Konsey batıda yaşayan Müslümanların bir araya gelerek faize bulaşmadan işlemlerini murâbaha gibi yollarla yürüten müesseseler kurmaları gerektiğini belirtmiştir.

[210] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/163.
[211] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/164.

c) İslami esaslara göre işlem yürüten bankaların batıda şube açmaları için çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

d) Bu şartlar gerçekleşmediği takdirde mevcut kurallar içerisinde İslam hukukunu da dikkate alarak ev, araba vb. satın almak için bu bankalara mecburiyet halinde başvurmada herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Faizli kredi ile ev almak ancak şu sebeplerle geçerli olabilir. Kişinin herhangi bir evi bulunmayacak, bu evi satın alabilmek için faize bulaşması dışında başka bir yol olmayacaktır.[212] Avrupa Fetva Konseyi bu kararları verirken "zaruretler, yasakları mubah kılar" kuralına dayanmıştır. [213]

3.3.6. Günümüzde Mevcut Banknotlarda (Kâğıt Parada) Faiz Düşünülebilir Mi?

Önceki dönemlerde alışverişlerde yoğun olarak kullanılan altın ve gümüş günümüzde yerini kâğıt paralara bırakmıştır. Yani altın ve gümüşün yerini günümüzde kâğıt paralar almıştır. Dolayısıyla kâğıt paralarla yapılan alışverişler altın ve gümüş ile yapılan alışverişler gibidir. Bu banknotlara fazlaca sahip olan kimseler insanların nezdinde zengin kabul edilmektedir. Günümüzde bu paralar altın ve gümüşün yerini tutmaktadır.[214]

Karâdâvî'ye göre sadece altın ve gümüşte alınan fazlalığın faiz olduğunu, kâğıt paralardan alınan fazlalığın ise faiz olmadığı şeklinde bir görüş beyan etmek doğru değildir. Kâğıt paralar ile altın-gümüş arasında hiçbir fark bulunmadığından dolayı kâğıt paralar karşılığında alınan fazlalıkların faiz kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini, bu fazlalığın ayet ve hadislerde yasaklanmış faiz olduğunu belirtmiştir.[215]

3.3.7. Teverruk

Teverruk; nakit para elde etmek amacıyla bir malı vadeli satın aldıktan sonra peşin para elde edebilmek için daha düşük bir bedel karşılığında satıcıdan başkasına satmaktır. Bu işlemde bir şahsın satışa sunduğu mal, vâdeli olarak satın alınmakta ve

[212] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 6/236-237.
[213] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 6/243.
[214] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/168.
[215] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 2/169.

bir başkasına ise peşin satılıp nakit para elde etmektedir. İslâm âlimleri bu alım satım hakkında ekseriyetle olumlu görüş vermiş ve teverruk işleminin câiz olduğunu ifade etmişlerdir.[216] Bu konu hakkında büyük Hanefî âlim Kemâlüddîn b. Hümâm (ö. 861) şu şekilde görüş belirtmektedir:

"Bir kimse bir miktar borca ihtiyaç duyar. Ama kendisinden borç istediği kişi borç vermekten imtina eder. Buna karşılık on lira değerindeki bir varlığı ona vâdeli on beş liraya satar. Borçlanmak isteyen kişi bunu satın aldıktan sonra pazarda on liraya peşin satar. Bu işlemde hiçbir sıkıntı yoktur. Çünkü vâde mal bedelinin bir bölümüne karşılıktır. Borç vermek de her zaman vacip değildir; bilakis menduptur."[217]

2009 yılında teverruk işleminin ele alındığı Mecmau'l Fıkhi'l İslâmî toplantısında benimsenen nihaî kararda işlemin doğal bir şekilde gerçekleşip gerekli şartları taşıdığı takdirde câiz olduğu ifade edildikten sonra banka teverruku câiz kabul edilmemiştir. Gerekçe olarak taraflar arasında yapılan anlaşmanın zimmettekinden daha fazla peşin para (faiz) elde etme amacına yönelik bir hile içerdiği belirtilmiştir. Yusuf el-Kardavi'de Mecmau'l Fıkhi'l İslâmî ile aynı minvalde görüş belirtmektedir.[218]

3.3.8. Bankalar Arasında Döviz Alım-Satımında Hemen Teslim Alma Hususu

Günümüzde uluslararası bankalar aracılığı ile döviz alım satımı gerçekleşmektedir. Ancak ülkeler arasında saat farkı bulunduğundan dolayı döviz alım satım işlemi anında gerçekleşememekte işlemin hafta içi olması durumunda 48 saat içerisinde işlemin hafta sonuna denk gelmesi durumunda ise bu süre 96 saate kadar uzayabilmektedir. Buradan da şu anlaşılmaktadır. Dövizlerin alım satımında teslim alma ve teslim etme şartı anında gerçekleşebileceği gibi üç saat sonra ya da kırk sekiz saat sonrada gerçekleşebilmektedir.[219]

---

[216] Aktepe, *Katılım finans,* 117.
[217] İbn Hümâm, *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, 7/213.
[218] Al-qaradawi.net
[219] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar*, 3/138-139.

Yusuf el- Karâdâvî, hadiste[220] geçen altı sınıfın birbiri ile peşin şekilde satılmasına dayanarak diğer para cinslerinin de peşin bir şekilde alım satımının gerçekleşmesi gerektiğini belirtir. Ayrıca buna delil olarak İbn Ömer'den rivayet edilen "Alışverişin gerçekleştiği meclisten taraflar ayrıldığı anda aralarında hiçbir şey olmamış gibi muamele edilir"[221] hadisini zikreder.

Karâdâvî'ye göre İslam hukuku birçok şeyin hükmünü belirleme konusunu toplumun örflerine bırakmıştır. Örflerde bulunan teslim alma şekli ise bu şekilde değildir. Eşyaların teslim alınma şekli kendilerine göredir. Örfe göre teslim alma tarafların birbirlerine peşin olarak vermeleri konusunda gerçekleşmektedir. Yukarıdaki alım satım ise taraflar borçlu olan satış işlemi olarak meydana gelmektedir. Teslim almanın anlamı İslam hukukunda işlemlerin bizzat meydana gelmesidir. Bundan dolayı İslam hukuku teslim şartını bu kaide üzerine inşa etmektedir. Günümüzde ise zarurete binaen teslim şartı uygun bir şekle sokulabilir. Bundan dolayı da bankaların uluslararası döviz alım-satımında örfte mevcut bulunan durumda olduğu gibi dövizin kendi hesaplarına girdikten sonra bu dövizi satmalarında hiçbir sakınca bulunmamaktadır.[222]

3.3.9. İslami Bankalarla Muamele Yapmak

Yusuf el-Karâdâvî, İslami bankalarla yapılan işlemlerde dini açıdan bir yanlışlık olmadığını ve Müslümanların bu tarz işlem yürüten finans kurumlarına destek vermesi gerektiğini belirtir. Zira bunlar, faize bulaşmak istemeyen kesimin uzun zamandan beri ihtiyaç duyduğu kurumlardır. Bu kurumların açılmasıyla Müslüman kesimde dinlerine aykırı hareket etmeden paralarını değerlendirme imkânına sahip olmaktadırlar. Bu bankalara para yatırmakta da herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Zira bu bankalarda şer'i bir denetim bulunmaktadır.

Katılım bankalarının belirli vade sonunda vermeyi taahhüt ettiği para ile geleneksel bankaların belirli vade sonunda vermeyi taahhüt ettiği para arasında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin; İslami bankalar üretim ve işletim kurumudur. Aynı zamanda bu kurumların temeli kâr-zarar esasına dayanmaktadır.

[220] Müslim, "Müsâkât", 81; Ebû Dâvûd, "Buyû", 18; A. İbn Hanbel, "Müsned", 320.
[221] Ebû Dâvûd, "Buyu", 14; Nesâî, "Buyu", 43.
[222] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 3/140.

Bu esasa dayanılarak yapılan alışveriş ise İslam'ın özüne uygun bir yöntemdir. Ancak belli bir süreliğine belli bir miktarda verilen kâr ise doğru değildir. Bu her iki tarafta bulunan kimseler için bir zulümdür. Çünkü mal sahibi her zaman kâr etmektedir. Lakin diğer taraf ise daima haksızlığa maruz kalmaktadır. Bu kimsenin zarar etme ihtimalide bulunmaktadır. Bu ihtimalin gerçekleşmesi durumunda da mal sahibi kârını istemektedir. Bazen ise banka müşterisi ile anlaşmış olduğu miktardan fazla kâr sağlayabilmektedir. Bu durumda ise banka müşterisine haksızlık yapmış olmaktadır. Bu durumlar ise İslam'a aykırı olan durumlardır.[223]

3.4.HALİL GÜNENÇ'İN GÖRÜŞLERİ

3.4.1. Borcun Geç Ödenmesiyle Oluşan Değer Kaybının Tazmini

Borcun geç ödenmesi klasik kaynaklarda "matl" kelimesiyle ifade edilmiştir. Yani "matl" kelimesi borçlu olan kişinin borcunu belirlenen vadede ödemeyerek borcunu geciktirmesi için kullanılır. Borcunu ödeme imkânına sahip kişilerin borçlarını ertelemeleri icmâ ile haramdır. Ödeme imkânı olan borçlu borcunu ödemez ise bu kişi mahkeme tarafından tespit edilir ve hak sahibinin isteği üzerine bu kişi mahkeme tarafından sürgün, dayak veya hapis cezalarıyla cezalandırılabilir.[224] Hz. Muhammed (sav) de "Zenginin borcunu geciktirmesi zulüm olup O kişinin malı helal, cezalandırılması da mubah olur"[225] "Zenginin borcunu geciktirmesi zulümdür"[226] buyurmuşlardır.

İslam âlimleri arasında tartışılan konu kişinin borcunu ödeme imkânı olduğu halde ödememesi durumunda kişiden alınan gecikme farkıdır. Halil Günenç akdin başında cezanın belirli bir miktar olarak belirlenmesinin faiz hükmünde olduğunu bildirmektedir. Gecikme farkından anlaşılması gereken borcun alındığı zaman ile borcun geri ödendiği zaman aralığında meydana gelen değer farkıdır.

Ebu Yusuf'a göre borç veren kişinin malında herhangi bir eksilmeye sebebiyet vermemek için alınan borç miktarının borçlanma tarihindeki kıymetine

---

[223] el-Karâdâvî, *Çağdaş Meselelere Fetvalar,* 5/308-309.
[224] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/61.
[225] Buhari, "İstikraz", 13.
[226] Buhari, "İstikraz", 12.

göre geri ödenmesi gerekmektedir.[227] Halil Günenç de Ebu Yusuf'un bu görüşüne katılmıştır ve ödeme günü gelen borcun ödenmemesi durumunda verilen borçta herhangi bir şekilde değer kaybı meydana geliyorsa ortaya çıkan bu zararın borçlu tarafından karşılanması gerektiği yönünde görüş bildirmiştir. Alacaklı kişi borçlu tarafından haksız sebeplerden ötürü zarar kaybına uğradığından dolayı adaletin sağlanabilmesi için ortaya çıkan bu zararın karşılanması gerekmektedir. Borçlu olan kişi tarafından alacaklıya ödenen bu fazlalık haksız sebeplerden ötürü ortaya çıkan zararın telafisi olduğundan alacaklı tarafından bu fazlalığı almakta herhangi bir sakınca görülmemiş, bu fazlalığı almak caiz görülmüştür.[228]

Halil Günenç'e göre borcunu ödeme imkânına sahip olup borcunu ödemeyi geciktiren kişi gasıp hükmündedir. Bu kimseye borcun dışında verilecek olan gecikme farkının adaletli bir şekilde olması gerekmektedir. Çünkü İslam hukukuna göre bir zarara daha büyük bir zarar ile karşılık verilmesi doğru değildir. Borçlunun ödemesi gereken değer kaybı miktarının belirlenmesinde borçlunun ödeme günündeki paranın değeri baz alınmalıdır. Hanefi fıkıh kitaplarında borcun değerinin gümüş veya altına göre belirlenmesi gerektiği hakkında görüşler mevcuttur. Ama Halil Günenç günümüzde gümüşte aşırı değer kaybı meydana gelmesinden dolayı borcun altın ile ya da orta seviyede bulunan bir eşyaya göre belirlenmesinin daha adaletli olacağını bildirmiştir.[229]

3.4.2. Leasing (Finansal Kiralama)

Finansal kiralama, iş hacmi müsait olan girişimcilerin işlerini daha da geliştirmeleri ve bu şekilde finans elde etmek amacıyla kurulmuş bir sistemdir. Finansal kiralama kısaca şu şekilde gerçekleşmektedir: Girişimci üretim için kullanılacak malı önce kendi adına almaktadır. Daha sonra bu malı satın alma imkânı bulunmayan üreticiye kiralayarak üreticinin zamanla satın almasını sağlamaktadır.[230] Finansal kiralama her ne kadar kira akdi gibi gözükse de burada malı taksitle üreticiye satmak vardır. Mal sahibi taksitler bitene kadar malı elinde tutar. Halil

[227] Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki İbn Abidin, **Mecmuatü Resaili İbn Abidin,** (Beyrut: Darü İhyai't-Türasi'l-Arabi), 2/56.
[228] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/63.
[229] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/65-66.
[230] Hamdi Döndüren, *Çağdaş Ekonomik Problemlere İslâmî Yaklaşımlar,* (İstanbul: İklim Yayınları, 1988), 121-122.

Günenç'e göre bu işlem bir şartla caizdir. Eğer ki bu alışverişte satış şartı zorunlu olmadan sadece kira akdi olarak yapılırsa caizdir. Ancak alışverişin başında satış şartı zorunluluğu var ise caiz değildir.[231]

Halil Günenç finansal kiralamayı bir açıdan bey'ul vefa'ya benzetir. Bey'ul vefa Hanefi âlimler tarafından Müslümanların borç para alırken karşılaştıkları zorlukları ribaya bulaşmadan ortadan kaldırmak için ve mal sahiplerinin verdikleri paraya karşılık mal sahiplerine hem kazanç hem de bir güvence sunmak amacıyla ortaya çıkarılmış bir akit çeşididir.[232]

Halil Günenç finansal kiralamanın caiz kabul edildiği durumlarda birtakım sorunların ortaya çıktığını belirtmektedir. Örneğin malın sigortası yapılmak istendiğinde sigorta ücretini kiracının mı yoksa kiralayanın mı ödemesi konusunda bir belirsizlik vardır. Zira mal kirada bulunduğu süre içerisinde mal kiracının değil kiralayan kişinin mülkündedir. Bundan dolayı kiracıya sigorta ücretini ödetmek doğru değildir. Aynı zamanda mal kirada olduğu süre zarfında herhangi bir zarar görse sigorta şirketi tarafından verilen tazminat kiralayan kişiye verilmesi sonucunda kiracı her iki açıdan zarar görmüş olacaktır. Çünkü kiracı olan kimse hem kira ücretini satın alma amacından dolayı yüksek bir meblağdan ödemekte hem de sigorta ücretini yatırmaktadır. Ancak bunları yapmasına rağmen tazminattan herhangi bir şekilde yararlanamamaktadır. Ortada olan bu mağduriyetin giderilmesi için Halil Günenç'e göre sigorta ücretinin kiraya veren kimse tarafından ödenmesi gerektiği yönünde görüş belirtmektedir.[233]

Özetle Halil Günenç finansal kiralama hakkında olumlu görüş belirtmekle beraber finansal kiralama yerine alışverişlerin taksitli bir biçimde gerçekleştirilmesini daha uygun görmektedir.

3.4.3. Avrupa Bankalarına Para Yatırmak

Halil Günenç'e göre Avrupa'da yaşayan Müslümanların paralarını yatıracakları kurumlar arasında öncelikle Müslümanlara ait ve işlemlerini İslam

[231] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar***,** 1/383.
[232] Abdülaziz Bayındır, "Bey' Bi'l-Vefâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* (Erişim 18 Nisan 2021)
[233] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/384.

hukukuna uygun bir şekilde yürüten banka ve yahut finans müesseselerine yatırmalarının daha doğru olduğunu bildirir. Çünkü İslam hukukuna aykırı olarak işlem yapan bankalarda faiz esasına dayanır. Ayrıca bankalara para yatıran kişiler arasında parasını İslam'ın helal saymadığı yollarla kazananlar olduğu gibi İslam'ın helal saydığı yollarla kazananlarda mevcuttur.[234]

Sonuç olarak Müslüman kişilerin, Gayri Müslimlerin faizli işlem sonucunda elde ettikleri paraların faizine bulaşma konusunda kafalarında birtakım şüpheler meydana gelebilir. Bu şüpheleri gidermek adına Müslümanların bu bankalara para yatırmamaları daha doğru bir tercih olur. Ancak İslam hukukuna uygun işlem yürüten bir bankanın olmaması durumunda kişi diğer bankalara da yatırabilir.[235]

3.4.4. Çek Ve Senet

Çek; "bir kimsenin, satın aldığı hizmet veya ürün karşılığında para yerine verdiği ve karşılığı banka hesabından ödenen yazılı belge"[236] demektir. Senet ise; "Bir kimsenin yapmaya veya ödemeye borçlu olduğu şeyi göstermek için imzaladığı resmî kâğıt"[237] anlamına gelmektedir. Arapçada çek ve senet kelimelerini karşılamak için el-evrakut ticariyye kelimesi kullanılır. Çek ve senetler günlük hayatta ticaret ile uğraşanlar arasında normal para gibi kullanılmaktadır.[238]

Çek ve senetler bir açıdan bankalardaki vadeli hesaplara benzemektedir. Çek ve senet sahibi çek ve senedi vadesi geldiği zaman paraya dönüştürürse banka herhangi bir kesinti yapmamaktadır. Ancak vadesi gelmeden kişi çek ya da senedini paraya dönüştürmek isterse banka müşteriden bir miktar para keser. Örneğin bir sene vadeli yüz liralık bir çek ya da senedi vadesi gelmeden müşteri peşin olarak parasını bankadan almak isterse banka müşteriden beş liralık kesinti yapıp müşterinin çek ya da senedini nakit paraya dönüştürür.

Halil Günenç vadesi gelmeden önce nakde çevrilen çek ya da senedin karşılığında kesilen parayı caiz görmemiştir. Bu uygulamayı İslam hukukunun

---

[234] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 2/228.
[235] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 2/228.
[236] Kelimeler.gen,tr. "Çek"
[237] Kelimeler.gen.tr. "Senet"
[238] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/160.

yasaklamış olduğu faize benzetmiş ve bunu da bir faizli muamele saymıştır. Müslümanların çek ya da senedi nakde dönüştürmeleri ancak çek ya da senedin vadesi geldiği zaman meşru olabileceğini, Müslümanların da buna riayet etmeleri gerektiğini dile getirmiştir.[239]

3.4.5. Kredi Kartları İle Altın Ve Gümüş Satışı

Alışveriş tarih boyunca insanlar arasında var olagelmiştir. Bu da alışverişin toplumlar için bir zorunluluk olmasından kaynaklanmaktadır. Alışveriş hakkında Hz. Peygamber "altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğdayla, arpa arpayla, tuz tuzla satıldığında eşit ve peşin olmaları gerekir. Farklı sınıf olurlarsa peşin olmak şartı ile dilediğiniz gibi satabilirsiniz."[240] buyurmuştur. Yani hem satın alınan şey hem de bedel aynı sınıfta ise peşin olma şartı vardır. Ancak satın alınan şey ile bedel ayrı sınıflarda olurlarsa peşin olma şartı var olmakla birlikte eşit olma şartı ortadan kalkar.

Çağımızda ise her yerde ve her alanda kullanılmak üzere kredi kartları kullanılmaktadır. Kredi kartlarının altın, gümüş vb. alanlarda kullanılması beraberinde iki soruyu getirmektedir. Birinci olarak kredi kartları ile altın, gümüş vb. satın almak caiz midir? İkinci olarak ise kredi kartlarının pos cihazlardan çekimi para hükmünü taşır mı?

İslam âlimleri bu sorulara cevaplar konusunda ihtilaf yaşamışlardır. Bazı İslam âlimleri kredi kartları ile yapılan bütün alışverişler geçerlidir. Bu sınıftaki âlimler altın, gümüş vb. alışverişlerinin kredi kartı ile olmasında hiçbir sıkıntı görmemişlerdir. Bu sınıftaki âlimler görüşlerini şu şekilde açıklığı kavuştururlar. Müşteri kredi kartı ile alışveriş yaptığı zaman üzerindeki borç tam anlamıyla kalkmaktadır. Çünkü mal sahibi işlemi tamamladıktan sonra bankadan istediği zaman parasını alabilir. Bankanın da mal sahibine o parayı ödeme zorunluluğu vardır. Yani hem bankanın hem de müşterinin alışverişten vazgeçtim deme şansı yoktur.[241]

---

[239] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/160.
[240] Müslim, "Müsakat", 82.
[241] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/158.

Kredi kartı ile yapılan altın, gümüş vb. alışverişin geçersiz olduğunu söyleyen âlimler ise görüşlerini şu şekilde açıklamaktadırlar. Kredi kartı ile yapılan alışveriş müşteriyi mal sahibine borçlanmaktan kurtarmasına rağmen, mal sahibinin eline hiçbir şekilde nakit para geçmemektedir. Mal sahibi parasını genellikle 1 ay sonra bankadan alır. Bu da borcu havale şekline getirir. Ribevi mallarda her ne kadar havale edilen (banka) kimse havale işlemine onay verse de önceki dönemde yaşamış İslam âlimleri havale işlemine onay vermemişlerdir. Ancak bankanın temsilcisi akit meclisinde hazır bulunur ve müşterinin borcunu peşin olarak mal sahibine ödemesiyle işlemin caiz olabileceğini belirtmişlerdir.[242]

Halil Günenç, İslam Fıkıh Konseyi kredi kartları ile altın, gümüş, vb. satın alınmasına fetva verdiğini bildirdikten sonra alışveriş esnasında örfen ya da sarahaten hiçbir bir şekilde vadeye gidilmemesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Kredi kartları ile yapılan alışverişte pos çıktısı bir nevi malın bedelini teslim etmek olduğundan kart sahibi kartını pos cihazından geçirmekle borcunu peşin ödemiş gibi kabul edilir.[243]

3.4.6. Teminat Mektubu

Teminat mektubu; "Bir kimsenin belirli bir işi yapabileceğine ilişkin, bankalarca verilen para güvencesini içeren belgeye"[244] verilen isimdir. Banka kefil olduğu kişinin işi vaktinde tamamlayamadığı takdirde iş sahibine bu mektupla tazminat vereceğini taahhüt etmektedir. Banka verdiği bu taahhüde karşılık kefil olduğu kimseden maddi olarak karşılığı olan bir şeyi rehin olarak almasının yanı sıra bir miktar da komisyon alır.[245]

Teminat mektubunun illeti ise borçlu olan kişinin borcunu ödemekten kaçınması, bir yeri kiralayan kimsenin vakti geldiğinde kirasını ödememesi gibi insanlardan kaynaklanan nedenler olması ayrıca dolu, sel, yangın gibi doğal sebepler de olabilmektedir. Teminat mektupları bu yönden muhataralı akitler içende de

[242] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/158.
[243] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar, 4*/159.
[244] Kelimeler.gen.tr, "Teminat Mektubu".
[245] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/426.

değerlendirilir. Teminat mektubunun oluşması için dört şartın oluşması gerekir. Bunlar: kefil (banka), kefil olunan (müşteri), işveren, tazminattır .[246]

İslam dini insanların birbirine ya da bir kuruluşa kefil olmayı doğru ve güzel bir davranış olarak görmüştür. Teminat mektubunda yer alan kefalet türü ise teberru içerir. Bu nedenle İslam âlimlerinin çoğunluğu teminat mektubunu kefalet akdi gibi kabul etmişler ve bunun karşılığında herhangi bir ücret almanın doğru olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Bir kısım İslam âlimine göre ise teminat mektubu mahiyeti açısından kefalet akdinden farklıdır. Bu sebeple birbirinden ayrı olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu durumu ücretle vekâlete benzeten İslam hukukçuları ise verilen hizmetin karşılığı olarak teminat mektubu karşılığında alınan paraya karşı çıkmamışlardır.[247]

Halil Günenç'e göre içerisinde kefalet akdi bulunan teminat mektubu vermek İslam hukukunun teşvik ettiği ve caiz kabul ettiği bir sözleşmedir. Ancak bu mektup çeşidi teberru niteliğinde olduğundan karşılığında ücret almak doğru değildir.[248] Bu görüşüne de fıkıh kitaplarında yer alan "kefil olan kimse, muteberidir, yani meccanen kefaleti yapar"[249] sözünü delil gösterir. Fakat teminat mektubu veren kurum bilgisayar, telefon, faks gibi yollarla vermiş olduğu hizmetin masrafı karşılamak için müşteriden bir miktar ücret almasında sakınca yoktur. Çünkü kurumun almış olduğu bu ücret, yapmış olduğu kefalet akdinin ücreti değildir.[250] Bu görüşüne de Dar-Al-Mal İslami'nin (DMİ) Değerlendirme ve Denetleme Kurulu'nun 26.05.1995 tarihinde yapmış olduğu toplantı sonucunda alınan kararları delil olarak gösterir.[251]

3.4.7. Mudârebe

Mudârebe diğer ismiyle emek-sermaye ortaklığı, bir tarafın sermeyesini diğer tarafın ise emeğini ortaya koyması sonucunda elde edilen kâr miktarında ortak olunmasıdır.

---

[246] Haluk Tandoğan, *Borçlar Hukuku 2*, (Ankara: Evrim Yayınevi, 1987), 686-687.
[247] H. Yunus Apaydın, "Kefalet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* (Erişim 24 Nisan 2021).
[248] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar*, 1/408.
[249] Serahsi, *Mebsut*. 20/127.
[250] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/427.
[251] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/393.

İbn Abbas'tan rivayet edilen bir hadiste şöyle denilmiştir. "Babam Abbas (ra) malını mudârebe yapılmak üzere birine verdiği zaman, o kişiye; malını deniz yoluyla götürmemesini, malıyla birlikte bir vadide konaklamamasını ve o mal ile canlı bir binek hayvanı almamasını şart koşardı. Karşı taraf, bu şartları ihlal ettiği zaman, tazminatı ödeyecekti. Koştuğu bu şart, Resulullah (sav)'e ulaşınca o da bu şartı geçerli kabul etti."[252] Bu tür hadislerden anlaşıldığı üzere mudârebe akdinin peygamberimiz döneminde var olduğunu anlamaktayız.

Mudârebe ortaklığı da insanoğlunun ihtiyaçlarından dolayı ortaya çıkmış bir sözleşmedir. Birçok insan parası olmasına rağmen ticari işlemlerden bir şey anlamadığı için, ihtiyarlık veyahut başka işlerin bulunması gibi nedenlerle ticaretten uzak kalmaktadır. Diğer yandan bazı insanlar ticari işlemlerde başarılı olmasına rağmen finans kaynağı bulamadıklarından bu alandan uzak kalmaktadır. Mudârebe akdi sayesinde bu iki kesim kazanç sağlarlar.[253]

Mudârebe akdinin kurulabilmesi için birtakım şartlar vardır. Bunlar; taraflar, irade beyanı, sermaye, amel, kârın oran olarak belirlenmesidir.[254]

Mudârebe akdini fasit kılan beş oluşum bulunmaktadır. Bunlar; sermayenin tedavülde kullanılan nakit paralar olmayıp menkul ya da gayrimenkul ticari eşyalar olması, sermaye miktarının belli olmaması, sermayenin hazır ve belli olmayıp deyn (alacak) olması, sermayenin işletmeciye teslim edilmeyip, sermaye sahibinin elinde tutulması, kârın bilinmeme sonucunu veren bir şartın koşulmasıdır.[255]

Halil Günenç' göre şu durumlarda mudârebe akdi geçerlidir. Mudârebe akdinde işletme sahibinin alacağı kâr miktarı belirlendikten sonra eğer ki şirket belli bir miktarın üzerinde kâr elde ederse bu kârın da işletme sahibine verileceği anlaşma esnasında şart koşulması durumunda bu şart bir vaat içerdiğinden caiz olacağını bildirmiştir. Ayrıca tarafların alacağı kâr oranının da katılım sürelerine göre farklı şekilde (ör: 4 aylık katılımlarda yüzde 30 kâr 6 aylık katılımlarda yüzde 50 kâr verileceği gibi) şart koşulmasının da caiz olduğunu belirtmiştir. Finans gibi

[252] Müslim, "Sıyam", 17.
[253] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/431.
[254] Cengiz Kallek, "Mudârebe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 26 Nisan 2021)
[255] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/89-90.

kuruluşlarda kâr elde etmek amacıyla bırakılan mevduatlar mevduat sahibi tarafından belirlenen tarihten önce kurumdan alınırsa bu durum vedia akdine benzediği için bu durumda kârda indirim yapmakta bir sakınca bulunmadığını dile getirmiştir.[256]

Günenç'e göre şu durumlarda mudârebe akdi geçersizdir. Sermaye sahibinin 'her ay bana bir miktar para ver demesi' iş sahibinin de bunu kabul etmesi şeklinde olan anlaşmaların haram olduğunu bildirmiştir. Çünkü mudârebenin şartlarından bir tanesi tarafların ortak olmasıdır. Ama belli bir miktarın şart koşulması durumunda kazancın tamamını alma ihtimali de bulunmaktadır.[257] Sermaye sahibinin iş sahibinin yanındaki borcunu mudârebe olarak işletmeyi teklif etmesi mudârebeyi fasit kılan şartlardandır.[258] İşletme sahibinin elde edilecek kâr miktarının belli bir miktarın altına düşmeyeceğini şart koşmasının caiz olmadığını, bunun ortaklığı ortadan kaldırdığını ve akdi geçersiz kıldığını belirtmiştir. Çünkü işletme sahibi tarafından belirlenen miktarda kâr elde edilememe durumu mevcuttur. İşletme sahibinin 'elde edilecek kâr miktarının şu kadarın altına düşmeyeceğini tahmin ediyorum' gibi sözler söylemesinde ise hiçbir sakınca bulunmamaktadır. Mudârebe sözleşmesinin şartlarına aykırı olmayan bir takım fasit şartların ileri sürülmesi durumunda ise sözleşmenin geçerli, ortaya atılan fasit şartların ise geçersiz olduğunu belirtmiştir.[259]

Halil Günenç'e göre, işletme sahibi mallar üzerinde yapmış olduğu kullanımlarının maslahat dairesinde olması kaydıyla ortaya çıkacak zarardan mesul değildir. Çünkü işletme sahibi mallar üzerinde emin konumundadır.[260]

3.4.8. Müşâreke

İnsanların ticari hayatta kalkınabilmelerinin en önemli şartı finansa sahip olabilmeleridir. Finans kaynağını insanların tek başlarına karşılamaları güçlük içermektedir. Bu sorunun üstesinden gelebilmek için birkaç kişinin birlikte bir işe girişmesi ya da bir kaynaktan finans kaynağı sağlamaları gerekmektedir. İnsanların yaptığı ortaklık çeşitlerinden bir tanesi de müşâkeredir. Müşâkere kısaca ortaklık yapmak olup ikiye ayrılır.

---

[256] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/90.
[257] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 2/46.
[258] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 2/51.
[259] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/90-91.
[260] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/91.

a) Mülk şirketi: En az iki kişinin bağış gibi bir yol ile bir şeye sahip olmalarıdır. Bu çeşit ortaklıkta ortaklar birbirlerinden habersiz malda tasarrufta bulunamazlar.

b) Akit şirketi: Bu şirket türü 4 kısma ayrılmaktadır. Şirketü'l-a'mal ya da şirketü'l-ebdân, şirket-i mufâveze, şirketü'l vucûh, şirket-i inân'dır.[261] Müşâreke sözleşmesi denildiği zaman daha çok şirket-i inan anlaşıldığı için diğer şirket çeşitlerine değinilmeyecektir.

Şirket-i inân: ticari işlem yapmak gayesiyle birkaç kişinin ortak bir para toplayarak aralarında anlaşmaya varmalarıdır. Bu şirket türünde ortakların hisseleri ve kazanç miktarları eşit olabileceği gibi bu miktarların farklı olmasında herhangi bir sakınca yoktur.

Halil Günenç, şirket-i inânda ortaklardan bir tanesinin yönetici olması durumunda ekstra bir ücret alıp almayacağı konusunda mezhep âlimlerinin bu konuda mevcut bulunan görüşlerini aktardıktan sonra[262] günümüzde faaliyet gösteren bazı şirket türlerine değinmiştir. Komandit, kollektif, ve limited şirketleri İslami olmayan muhitlerde ortaya çıktığından bu şirket türlerinin bütün işlemlerinin İslam'a uygun olduğu yönünde görüş belirtmek yerine bu şirketlerden faydalanmak için gözden geçirilmeleri gerektiğini belirtmiştir.[263]

3.4.9. Selem

Selem akdi; paranın peşin malın ise veresiye verildiği akit çeşididir. Selem akdi fıkhın genel ilkeleri ile bağdaşmamasına rağmen ihtiyaçtan dolayı caiz görülmüştür. Selem akdini diğer alım satım akitlerinden ayıran kendine özgü birtakım şartları bulunmaktadır. Bunlar kısaca şöyledir;

a) Anaparanın (Re'sul mal) akit meclisinde teslim edilmesi
b) Satın alınan malın vadeli olması
c) Malın teslim imkânının bulunması
d) Malın teslim edilecek yerinin belli olması

[261] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/429-430.
[262] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/430.
[263] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/430.

e) Vadeli olarak alınan malın vasıflarının akdin yapıldığı mecliste açıkça belirtilmesi[264]

Halil Günenç'e göre selem akdinin İslam dininin tayin ettiği adalet ve merhamet dairesi içerisinde olması koşulu ile yapılabilir. Çünkü iş sahibi ihtiyaç duyduğu finansı iki yol ile giderebilir. Bunlar; İslam dininin yasaklamış olduğu kuruluşlardan faiz alacak ya da yapacak olduğu ürünün vasıflarını ve malın teslim tarihini finans kaynağına belirttikten sonra o kimseye vadeli satış şeklinde malın satışını gerçekleştirerek finans ihtiyacını karşılamış olacaktır. İş sahibinin selem yolu ile finans ihtiyacını gidermesi İslam dininin özüne daha uygun bir yoldur. Çünkü bu yol ile iş sahibi İslam'ın yasaklamış olduğu faizden uzak durur.[265] Allah Teâlâ Kur'an-ı kerimde "Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır."[266] buyurmuştur.

Halil Günenç'e göre selem akdi ile satın alınan malın ücretinin nakit olarak verilme zorunluluğu bulunmamaktadır. Ücretin bedel olarak verilmesinde de bir sakınca yoktur. Ayrıca malın teslim tarihi geldiği zaman malın trampa (değişim) şeklinde satışı da caizdir. Fakat malın vadesi gelmeden önce değişim yoluyla satış yapılması doğru değildir. Malın ücretinin de vade gününde verilmesi de doğru değildir.[267] Selem ile müslemûn fîh'in altın ve gümüş olması durumunda da bu sözleşme geçersizdir.[268] Selem yolu ile satın alınan bir mal başka bir selem akdi ile satmak caizdir. Ancak kişinin 'aldığım aracı sana sattım' ifadesini kullanmak yerine yeni bir selem akdi yapması gerekir. Yani falan tarihte şu özelliklerde bulunan malı sana sattım demesi gerekir. Teslim için anlaşılan tarih geldiği vakit ben malı hala teslim almadım teslim aldığım zaman size vereceğim demesi doğru değildir. Kişinin piyasadan üzerinde anlaşılmış özellikleri taşıyan bir malı satın alıp, teslim etmesi gerekmektedir.[269]

---

[264] el-Mevsua, 25/191.
[265] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/155.
[266] el-Bakara, 2/276.
[267] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/156.
[268] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/273.
[269] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4/155.

3.4.10. Istısnâ

Istısnâ akitleri uzun zamandan beri uygulanan, örf haline gelmiş akit çeşitlerinden biridir. Istısnâ akdine "iş siparişi sözleşmesi" de denilmektedir. Istısnâ akdinin geçerli olabilmesi için iki tane şartı taşıması gerekmektedir. Bunlar;

a) Üretilecek ürünün özellikleri teslim tarihinde herhangi bir tartışmaya yer vermeyecek şekilde belirgin olması gerekir. Bundan dolayı sözleşme yapıldığı anda ürünün özellikleri bütün yönleriyle net bir şekilde açıklanmalıdır.

b) Üretilecek ürünün ıstısnâ akdinin cereyan ettiği ürünlerden olması gerekir.[270]

1992 senesinde İslâm Fıkıh Akademisi'nin Cidde'de ıstısnâ akdi ile yapmış olduğu toplantı sonucunda da şu kararlar alınmıştır.

a) Yapılacak bir iş ve zimmette sabit bir ayn üzerine kurulan ıstısnâ akdi rükün ve şartlara riayet edildiği takdirde taraflar açısından bağlayıcıdır.

b) Istısnâ akdinde sipariş verilen malın cins, miktar ve niteliklerinin, ayrıca teslim tarihinin belirlenmesi gerekir.

c) Bedelin tamamı vadeye bağlanabileceği gibi taksitler halinde de ödenebilir.

d) Istısnâ akdi, tabii afetler gibi mücbir sebepler dışında tarafların üzerinde anlaştıkları cezaî şartları da içerebilir.[271]

Halil Günenç'e göre ıstısnâ akdinin geçerli olabilmesi için akit için yukarıda belirtilen şartları taşıması ve İslam dininin pis saymış olduğu içki, çöp gibi ürünlerden olmaması gerekmektedir.[272]

3.4.11. Komondite

Ticari bir müesseseyi ticari başlık altında işletebilmek amacıyla kurulan komanditer (kurumun alacaklarına karşılık sorumluğu belli bir miktar para ile

---

[270] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar***,** 3/23.
[271] Mecelletü Mecmaʿi'l-fiḳhi'l-İslâmî, 7/2, (Cidde: 1992), 223-254.
[272] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 3/24.

sınırlandırılmış) ve komanditelerden (kurumun alacaklarına karşılık herhangi bir sorumluluğun bulunmadığı) oluşan ortaklıklardır.

Halil Günenç'e göre kurumun iflası halinde kurumdan alacağı olan kimseler alacaklarını almadıkları müddetçe kuruma ortak olan kimseler şahsi alacaklarını kurumdan alamazlar. Ayrıca kurumda ortaya çıkan sorunlardan da komanditer ve komanditelerin her biri hisseleri oranında sorumlu tutulurlar.[273]

3.4.12. Sukûk

Sukûk akdi diğer akitlerden ayrı olarak kendine has özellikler taşımaktadır. Bunlar;

a) Sukûk akdi sonucunda elde edilen kârın tahmin edilen kârdan daha düşük olması durumunda yönetici olan kişinin sukûk sahiplerine herhangi borç ya da bağışta bulunacağına dair taahhütte bulunması doğru değildir. Fakat tekafül, yardımlaşma sigortası gibi yöntemlerle çıkabilecek zararlardan korunmakta bir sakınca yoktur.

b) Sukûk yöneticisi konumu itibariyle emin statüsündedir. Bundan dolayı ihmal, kasıt ya da sözleşmede belirtilen koşullara aykırı davranmadığı müddetçe ortaya çıkan zararları tazmin etme sorumluluğu bulunmamaktadır.

c) Sukûk akdi nominal değeri ile ifta muamelesine tabi olması doğru değildir. İfta işlemi piyasadaki mevcut değer üzerinden ya da o anda üzerinde anlaşılan meblağ olması gerekir.[274]

Halil Günenç'e göre İslam dininin özüne aykırı olmayan tahvillerin alışverişinde herhangi bir sakınca yoktur. Ancak "Gelir Ortaklığı Senedi" ile "Devlet Tahvili" nin alışverişini yapmak faizli muamele içerdiğinden caiz değildir. Eğer ki kişiler zorunlu olarak bu tahvillerden bir tanesini alırlarsa aldıkları fazla miktarını fakirlere dağıtmaları gerekmektedir.[275]

[273] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 2/37.
[274] İsmail Cebeci, "Sukûk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 3 Mayıs 2021)
[275] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/394.

3.4.13. Karz-ı Hasen

İnsanların finans ihtiyaçlarını gidermek için kullandıkları bir diğer yöntemde karz-ı hasen'dir. Karz-ı hasen yolu ile finans ihtiyacı olan insanlar bu ihtiyaçlarını toplumda ki bireylerden kuruluşlardan ya da devletten de sağlamaları mümkündür. İslam dini de bu sözleşme çeşidine çok büyük önem vermiş, bu yolla kişilerin ihtiyaçlarını gideren kimselere mükâfat vadederek insanların bu şekilde birbirlerinin ihtiyaçlarını gidermelerini teşvik etmiştir.[276] Kur'an-ı kerimde: "Kim Allah'a güzel bir borç verirse Allah da bunu kat kat fazlasıyla öder."[277] buyurmuştur. Hz. Peygamberde bir hadisinde: "Müslüman Müslümanın (din) kardeşidir. Ona zulmetmez. Onu düşman eline vermez (himaye eder). Her kim Müslüman kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir. Her kim bir Müslümanın bir sıkıntısını giderirse Allah da onun (bu iyiliği) sayesinde kıyamet sıkıntılarından bir sıkıntısını giderir. Her kim dünyada, bir Müslümanın (ayıbını) örterse Allah da kıyamet günü onun (ayıbını) örter."[278] Buyurarak Müslümanların sıkıntılarını gidermenin önemi vurgulanmıştır.

Günümüzde iyiliksever insanların sayısında azalmalar meydana gelmesi ve insanların paralarının enflasyon karşısında erimesinden dolayı insanlar karz-ı hasen yoluyla borç para vermekten imtina eder hale gelmişlerdir. Halil Günenç'e göre bu yolla borç para veren kişilerin mağdur olmaması için birtakım yollar vardır. Bunlar;

a) Bu yolla borç para verecek olan kimsenin borç vereceği kişiye borcu altın şeklinde vermesi ve vade gününde de altın olarak alması,

b) Borç verilecek kişiye piyasa da ticari değeri olan eşyalar verilmesi,

c) Borç isteyen kişiye döviz yoluyla borç verilmesidir.[279]

Ayrıca Halil Günenç'e göre bu yolla ödünç para verirken borç sahibinin ödeme gününde borç veren kimseye kendi rızası ile bir hediye vermesinde herhangi

[276] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/412.
[277] el-Bakara 2/245.
[278] Müslim, "Birr", 58.
[279] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/349.

bir sakınca yoktur. Ancak ödünç para verirken borç veren kimsenin borcu alacağı zaman borcun dışında herhangi bir şey talep etmesi doğru değildir.[280]

[280] Günenç, *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 1/342.

SONUÇ

Asrımızda bankalar iktisat alanında dünyada vazgeçilmez temel kuruluşlar arasındadır. Bireyler parasal işlemlerinin büyük çoğunluğunu bu kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Günümüzdeki iktisadi koşullar nedeniyle Müslümanların bankalardan tamamen uzaklaştırılması mümkün görünmemektedir. Çünkü bankalar bazı durumlarda paranın kaynağı olduğu için insanlar ister istemez bu kuruluşlarla işlemlerini yürütmek durumundadır.

İslami finans kurumlarının çoğalması ile katılım bankalarının sayısının artmasında da bir artış olmuştur. Bu artış beraberinde katılım bankalarının dünyanın dört bir yerine yayılmasına olanak sağlamıştır. Bunun sonucunda da katılım bankaları geleneksel bankalar ile rekabet edebilme seviyesine ulaşabilmiştir.

Geleneksel bankalar işlemlerinin büyük çoğunluğunda İslam dini tarafından yasaklanmış olan faiz esasına dayandırmaktadır. Faiz konusunda hassasiyeti olanlar ise işlemlerini genellikle katılım bankaları üzerinden yürütmektedirler. Bunun nedeni ise katılım bankalarının işlemlerinde faiz barındırmaması, işlemlerini İslam hukukuna uygun şekilde yürütmesinden kaynaklanmaktadır. Katılım bankaları bu şekilde iktisat alanından uzak duran kişilerin birikimlerini bu alana dâhil etmektedir.

Katılım bankaları çalışma prensipleri açısından diğer bankalardan farklıdır. Katılım bankalarının, topladıkları ve kullandırdıkları fonlar açısından diğer bankalardan farklı tercihler kullanmaktadır. Bu farklılık, katılım bankalarının faizsiz finansman prensiplerini uygulamasından kaynaklanmaktadır.

Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in yetişmiş oldukları yüzyıl iktisadi ve sosyal değişimin büyük bir ivme kazandığı buna bağlı olarak da daha önceki dönemlerde olmayan sorunların ortaya çıktığı bir dönemdir. Bu sorunlardan bir tanesi de katılım bankalarının yapmış olduğu işlemler hakkındadır. Günümüzde insanlar bir problemle karşılaştıkları zaman âlimlerin o konu ile ilgili görüşlerini

merak etmektedirler. Bu nedenle bankacılık işlemleri hakkında görüşleri bulunan âlimlerinin görüşlerini bir çalışma altında toplayarak insanların istifadesine sunmak önem arz etmektedir. Araştırmada bankaların yapmış oldukları bir kısım işlemler hakkında görüşleri bulunan Yusuf el-Karâdâvî ve Halil Günenç'in görüşlerine değinilmiştir. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmaların azlığı da çalışmanın önemini artıran faktörler arasındır. Ayrıca çalışmayı önemli kılan nedenler arasında İnsanların kafasında bu işlemler hakkında bulunan bir takım soruların cevap bulmasına olanak sağlamıştır.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ, Öztin. *100 Soruda Bankacılık*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, 1992.

AKTEPE, İshak Emin. *Sorularla Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği yayınları, 2 Baskı, 2013.

ALTANER, Serkan. *Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Sektörü İçindeki Yeri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2002.

ALTAYLI, Hüseyin. *Katılım Bankacılığı Sektöründe Karşılaştırmalı Bir Analiz.* Trabzon: Avrasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

ARTUN, Tuncay. *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye' de Bankacılık*. İstanbul: Tekin Yayınevi, 1. Baskı, 1980.

ASLAN, Hakan. *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 2012.

AYANOĞLU, Yıldız. *Bankaların Yönetimi ve Denetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Açık öğretim Fakültesi Yayınları, 1. Baskı, 2013.

BATTAL, Ahmet. *Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları.* Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, 1999.

BAYYİĞİT, Mehmet (ed.). *I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi.* Konya: Kombad Yayınları, 1997.

BORA, Selçuk, KOZANOĞLU Hayri. "Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemi". *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7/28, (Nisan 2016), 225-245

BULUT, Halil İbrahim, ER Bünyamin. *Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi.* İstanbul: TKBB Yayınları, 2. Baskı, 2012.

CANBAZ, Mustafa. *Katılım Bankacılığı*. İstanbul: Beta Yayınları, 1. Baskı, 2016.

ÇAPANOĞLU, Mustafa Birol. *Türkiye ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasası Özelleştirme Uygulamaları ve Genel Olarak Menkul Kıymet Borsaları.* İstanbul: Beta Yayıncılık, 1. Baskı, 1993.

ÇİÇEK, M. Halil. *Şark Medreselerinin Serencamı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1.Baskı, 2009.

DEMİRCAN, Nezir. *Halil Günenç Hoca Hayat ve Hatıratı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1. Baskı, 2004.

DÖNDÜREN, Hamdi. *Çağdaş Ekonomik Problemlere İslâmî Yaklaşımlar*. İstanbul: İklim Yayınları, 1. Baskı, 1988.

EL-BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm. *el-Camiu's-Sahih*. t.y.

ED-DÎB, Abdülazîz. *Yûsuf el-Kardâvî: Kelimât Fî Tekrîmihî Ve Buhûs Fî Fikrihî Ve Fıkhihî Mühdâtileyhi Fî Buluği Seb'în. 2 Cilt*. Kahire: Mektebetul Alem. 2004.

EL-KARÂDÂVÎ, Yusuf. *Sosyal Hayatta İslami Terbiye*. Çev. Galip YAVUZ, Süleyman KOÇAK. İstanbul: İlke Yayıncılık, 1. Baskı, 2006.

_____*Bilgi ve Medeniyet Kaynağı Olarak Sünnet*. Çev. Özcan HIDIR. İstanbul: Yörünge Yayınları, 1. Baskı, 2001.

_____*Çağdaş Meselelere Fetvalar*. Çev. Veysel BULUT, Vahdettin İNCE, Harun ÜNAL. 6 Cilt. Ankara: Miraç Yayınları, 2006.

ESKİCİ, Mustafa Mürsel. *Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankaları'nın Müşteri Özellikleri*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

EL-KUŞEYRÎ, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim. *el-Camiu's-Sahih*. İstanbul. t.y.

EREN, Aslan. *Türkiye Ekonomisi,* Bursa: Ekin Yayınevi, 8. Baskı, 2017.

ES-SİCİSTÂNÎ, Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk el-Ezdî. *es-Sünen*. İstanbul. t.y.

ERSOY, Mehmet, vd., Bankalarında Blokeli Toplu Konut Finansmanları. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi,* 12/48, (Temmuz 2017), 5

EZ-ZERKÂ, Ahmet, EN-NECCAR A. Muhammed Abdülaziz. *İslâm Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*. Çev. Hayrettin KARAMAN. İstanbul: İz Yayıncılık, 3. Baskı, 2011.

GÜNENÇ, Halil. *Günümüz Meselelerine Fetvalar,* 4 Cilt. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2012.

_____"Ülke Güvenliği ve Bütünlüğü Açısından Dinî Yönden Toplumun Aydınlatılmasının Önemi". *I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri: (1-5 Kasım 1993)*. 1995.

GÜNEY, Alptekin. *Banka İşlemleri*. İstanbul: Beta Yayınları, 9. Baskı, 2015.

İBN ABİDİN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki. *Haşiyetü İbn Abidin Reddü'l Muhtar ale'd Dürü'l Muhtar,* 12 Cilt. Dimaşk: Darüs Sekafe vet Türas, 2000.

_____Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz ed-Dımaşki. *Mecmuatü Resaili İbn Abidin*. 2 Cilt. Beyrut: Darü İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2009

İMAM Nevevî. *40 Hadis*. Çev. Halil GÜNENÇ. İstanbul: Beyan Yayınları, 2005.

KAYA, Ferudun. vd. *Dünya'da Ve Türkiye'de Bankacılığın Tarihsel Gelişimi, Bankacılık Giriş Ve İlkeleri.* İstanbul: Beta Yayınları, 5. Baskı, 2017.

KESKİN, Ekrem, vd. *50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Bankacılık Sistemi "1958-2007".* İstanbul: Graphis Matbaa, 2008.

MEVDUDİ, Ebü'l-A'lâ. *Faiz*. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1985.

ORMAN, Sabri. *Modern İktisat Literatüründe Para, Faiz ve İslâm*. İstanbul: İsav Yayınları, 1.Baskı, 2015.

ÖZCAN, Mehmet Emin – HAZIROĞLU Temel. *Türkiye'de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama*. İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2000).

ÖZSOY, İsmail. *Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslâm Bankacılığı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1987.

ÖZSOY, M. Şerafettin. *Katılım Bankacılığına Giriş*. İstanbul: İsbahar Yayınları, 1. Baskı, 2012.

_____ *Kobi'ler için Adım Adım Katılım Bankacılığı*. İstanbul: TKBB Yayınları, 1. Baskı, 2013.

ÖZTÜRK, Nazım. *Para, Banka, Kredi*. Bursa: Ekin Yayınevi, 4. Baskı. 2011.

PARASIZ, M. İlker. *Modern Bankacılık Teori ve Uygulama*. Bursa: Ezgi Yayınevi, 1. Baskı, 2014.

PEHLİVAN, Pınar. Türkiye'de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. *Konya: Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi.* 16/31, (Haziran 2016), 300-301.

POLATKAN, Raşit Bora. *İslam Bankacılığı ve Türkiye'de Özel Finans kurumları.* Çanakkale: Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

SEYİDOĞLU, Halil. *Uluslararası Finans*. İstanbul: Güzem Can Yayınları, 2016.

SÖYLER, İlhami. Türkiye İçin Alternatif Bir Finans ve Yatırım Enstrümanı: Sukuk-u İcara. *İstanbul: Güncel Mevzuat Dergisi.* 5/14, (Haziran 2010), 21-22.

SÜMER, Gökhan – ONAN Fatih. Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. *Ankara: Gazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17/3, (Aralık 2015), 17-18.

TAKAN, Mehmet - BOYACIOĞLU Melek Acar. *Bankacılık Teori, Uygulama Ve Yöntem***.** Ankara: Nobel Yayıncılık, 7. Baskı, 2015.

TANDOĞAN, Haluk. *Borçlar Hukuku*. 2 Cilt. Ankara: Evrim Yayınevi, 4. Baskı, 1987.

TELÎME, İsâm. *Yûsuf el-Kardâvî: Fakîhü'd-Du'ât Ve Dâ'iyetü'l-Fukahâ.* Şam: Darul Kalem. 2001.

TENEKECİ, Mehmet. *Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği.* Konya: KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed. *el-Camiu's-Sahîh*. t.y.

TOPDAĞ, Derya. *Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türkiye'deki Katılım Bankaları Üzerine Bir Nedensellik Analizi*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. 2018.

TOSUN, Mustafa. *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK'ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*. İstanbul: Albaraka Türk Yayınları, 2. Baskı, 2013.

TUNAY, K. Batu. *Finansal Sistem: Yapısı, işleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi.* İstanbul: Birsen Yayınevi, 2005.

TUNÇ, Hüseyin. *Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması.* İstanbul: Nesil Yayınevi, 11. Baskı, 2016.

TÜRKAY, Orhan. *İktisat Teorisine Giriş-Mikro İktisat.* Ankara: Adım Yayınları, 20. Baskı, 2014.

YAŞA, Memduh. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi 1923-1978*. İstanbul: Akbank Kültür Yayınları, 1980.

YAHŞİ, Fahrettin. Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni. *İstanbul: Bereket Dergisi,* 3/2 (Kasım 2015), 5-6.

YEŞİLMEN, Halit. Etno-Dini Kimlik Açıdan Mahallemiler. *Artuklu Akademi Dergisi,* 3/2 (Aralık 2016), 30-31.

YETİZ, Filiz. Bankacılığın Doğuşu ve Türk Bankacılık Sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9/2 (Nisan 2016), 105-109.

Web Kaynaklar

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. "Din İşleri Yüksel Kurulu Başkanlığı". https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf. (Erişim 28 Ekim 2020).

Habertük Haber, https://www.haberturk.com/ (Erişim 26 Ekim 2020).

TCMB, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. https://www.tcmb.gov.tr/ (Erişim 16 Kasım 2020).

TDK, Türk Dil Kurumu Sözlükler, https://sozluk.gov.tr (Erişim 9 Kasım 2020).

TDV, Türkiye Diyanet Vakfi, "İslam Ansiklopedisi" https://islamansiklopedisi.org.tr/ (Erişim 19 Kasım 2020).

Türkiye Finans Bankası, https://www.turkiyefinans.com.tr/ (Erişim 18 Kasım 2020).

https://www.al-qaradawi.net/ (Erişim 4 Ekim 2020).

https://www.academia.edu/ (Erişim 19 Ekim 2020).

http://hasekimezunlaridernegi.com/ (Erişim 26 Ekim 2020).

https://kelimeler.gen.tr/ (Erişim 26 Ocak 2021).

https://www.katilimbankaciligi.com (Erişim 4 Şubat 2021).